

מעבר לדוח*

אגרת מרס 2010

מעבר לדוח אגרת מרס 2010

חברי המערכת

עורכים:

בני ספירשטיין
אלינה שפושניק

חשבונאות ודיווח כספי:

משה פרץ
יעל גירסי, בני ספירשטיין, ירון לוי
אבי דנוס, שלמה גולדפרב, ארז רוזנברג

מיסים:

ורד קירשנר, גירי זליגמן, אבישי ברדוגו
אלי ארגמן, רון מזוריק

ביקורת פנים וניהול סיכונים מערכות מידע:

גיא ספיר, רונית נועם
אלונה בוסתן-עופר, איריס זיק

ממשל תאגידי:

הילי קריזלר

דפוס:

טיק-טק פרינט און-ליין בע"מ

כל המעוניין להירשם לקבלת פרסומי אגרת מעבר לדוח (ללא תשלום) מוזמן לפנות
למשרדנו בתל-אביב בדוא"ל: alina.shaposhnik@il.pwc.com

מרס 2010

לקוחות וידידים נכבדים,

שנת 2009, שנפתחה בהמשך המשבר והמיתון משנת 2008, והסתיימה לא מכבר בסימני התאוששות ואופטימיות, הייתה שנה מאתגרת עבור חברות לא מעטות. סקר המנכ"לים העולמי ה-13 של PricewaterhouseCoopers (PwC) מעלה, כי לאחר תחזיות עגומות בעבר, המנכ"לים חוזרים להפגין בטחון בכל הנוגע לצמיחה עתידית; כ-60% מהם צופים התאוששות בכלכלה המקומית שלהם, שתתחיל רק במחצית השנייה של 2010 או מאוחר יותר, זאת בעוד שכ-13% גורסים שההתאוששות כבר החלה, וכ-21% טוענים, שההתאוששות תתחיל במחצית הראשונה של השנה הנוכחית. אודות ממצאים נוספים של סקר המנכ"לים תוכלו לקרוא בפרק המחקרים באגרת.

עוד בפרק המחקרים באגרת-סקירת שוק הבידור והמדיה העולמי והתמודדותו עם המהפכה הדיגיטלית, מבט על קרנות ההון-סיכון ב-2009, ובחינת מקורות המימון העיקריים בישראל למיזמי קלינטק - תחום שהחל לפרוח לאחרונה, לאור התייקרות מחירי הנפט והמודעות ההולכת וגוברת ברחבי העולם לשמירה על איכות הסביבה.

תחום נוסף שעלה לכתורות במהלך 2009 הינו תחום ניהול הסיכונים, אשר ספג ביקורות לא מעטות במהלך המשבר, ושלא ניתן להמעיט בחשיבות תרומתו העסקית, כמו גם בחשיבותו של דיווח שקוף אודותיו. מאמרים, הנוגעים לניהול סיכונים מערכות המידע התאגידיות ומינופן ככלי בקרה אפקטיבי, תוכלו לקרוא בפרק "ביקורת פנימית וניהול סיכונים מערכות מידע" באגרת.

כל אלה ועוד מחכים לעיונכם באגרת זו, ואנו מקווים שתמצאו עניין בתכניה.

כתמיד, נשמח לעמוד לשירותכם מעל ומעבר לדוח.

בכבוד רב,

קסלמן וקסלמן
PwC ישראל

אגרת זו נועדה למסירת מידע בלבד, ואין לראות בתוכנה מתן יעוץ או חוות דעת מקצועית. דברי החקיקה המופיעים באגרת אינם נוסח רשמי. רק הנוסח הרשמי של החקיקה מחייב.

תוכן העניינים

עמוד

פרק א' – חידושים בכללי חשבונאות ודיווח כספי

תקינה חשבונאית בינלאומית

- 11 תקן דיווח כספי בינלאומי 9 – "מכשירים פיננסיים".
- 14 סיווג הנפקות זכויות, תיקון ל- IAS 32 - "מכשירים פיננסיים: הצגה".
- 15 תיקון ל- IAS 24 - "גילויים בהקשר לצד קשור".
- 17 IFRIC 19 - "סילוק התחייבויות פיננסיות באמצעות מכשירים הוניים".

פרסומים של רשות ניירות ערך

- תיקון תקנות ניירות ערך לצורך התאמתן להוראות שונות שנקבעו בתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים.
- 20 FAQ 19: הטיפול החשבונאי בהחלפה של מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי.
- 23

תקינה חשבונאית אמריקנית

- 26 ASU No. 2009-05 - מדידת התחייבויות בשווי הוגן (Topic 820).
- 29 הכרה בהכנסה - התקינה החשבונאית האמריקנית החדשה.

פרק ב' – חידושי מיסים וחוקים נלווים

מיסוי ישראלי

פסקי דין

- 37 שווי המכירה לצורך חישוב מס המכירה החל במכירת מניות של איגוד מקרקעין.
- תלות במקורות ההכנסה לאור הלכות קלס ושקורי – פרשנות סעיף 66(ד) לפקודת מס הכנסה.
- 39 חוסר שיתוף פעולה מלא עם פקיד שומה מהווה עילה לפתיחת השומה לפי סעיף 147 לפקודה.
- 41 מע"מ תשומות על ארוחות לעובדים.
- 43 גובה התמורה שנתקבלה ממכירת מניות הנסחרות בבורסה בעסקה מחוץ לבורסה; שימוש בהערכת שווי לקביעת מחיר שוק של חברה.
- 45 אופן חישוב מגבלת תקופת ההטבות במפעלים מאושרים הזכאים להטבות מכח החוק לעידוד השקעות הון.
- 47

תיקוני חקיקה

- 49 תיקון מס' 173 לפקודת מס הכנסה בנושא רצף קצבה
- 51 אי יישום כללי ה-IFRS בשנים 2007-2009 לצרכי מס בישראל
- 53 חובת דיווח מקוון למע"מ, בהתאם לתיקון מס' 37 לחוק מס ערך מוסף
- 55 החוק לעידוד השקעות הון - ביטול "מבחן יחס הנכסים"

מיסוי בינלאומי

- 57 רפורמות, שינויי חקיקה ואמנות מס

פרק ג' – ביקורת פנימית וניהול סיכונים מערכות מידע

- 63 מערכות ERP - כיצד למנף אותן ככלי בקרה אפקטיבי?
- CobiT® - מימוש אסטרטגיה עסקית באמצעות יצירת שפה משותפת בין מנהלי
- 67 הארגון לאנשי מערכות המידע

פרק ד' – ממשל תאגידי

- 71 על הקשר שבין תשואה עודפת ואחריות תאגידית

פרק ה' – מחקרים

- אמון המנכ"לים חוזר לעלות עם היציאה מהמיתון - מתוך סקר המנכ"לים השנתי
- 75 של רשת PricewaterhouseCoopers
- אין מפלט מהמהפכה הדיגיטלית - שינוי מבני שאינו מחזורי בתעשיית הבידור
- 80 והמדיה העולמית
- כ- 735 מיליון ד' הושקעו ב- 2009 בחברות היי-טק מגובות הון סיכון - מתוך
- 84 דוח ה- Money Tree™
- חושבים מחוץ לקופסה - מתוך מחקר של "גלובס מחקרים" בשיתוף קסלמן וקסלמן,
- 88 PwC Israel, הדין בפעילות המוסדיים בשוק הנדל"ן ובמימון החוץ בנקאי
- מחקר מאקרו-כלכלי מיוחד לקראת עשור חדש - מתוך מחקר של "גלובס מחקרים"
- 91 בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC Israel
- ירוקים לירוקים, סקירת מקורות המימון העיקריים למיזמי טכנולוגיות סביבה
- 93 בישראל

פרק ו' – דיני תאגידים

- 99 הטלת חבות אישית על אורגן בחברה מכח דיני החוזים
- 102 הערכת שוויון של מניות במסגרת הצעת רכש

פרק ז' – פרסומים חדשים של רשת PwC

107

פרק א' חידושים בכללי חשבונאות ודיווח כספי

כותבים:

בני ספירשטיין (שותף), יעל ג'רסי (שותפה)
אבי דנוס (מנהל בכיר), שלמה גולדפרב (מנהל), ארז רוזנברג (מנהל)
קטי שמחייב
מייקל סיט
יונתן אלדן
דנית מאיר
שירי לסטני
חן ליבליך

המחלקה המקצועית

תקינה חשבונאית בינלאומית

תקן דיווח כספי בינלאומי 9 – "מכשירים פיננסיים" IFRS 9 – Financial Instruments

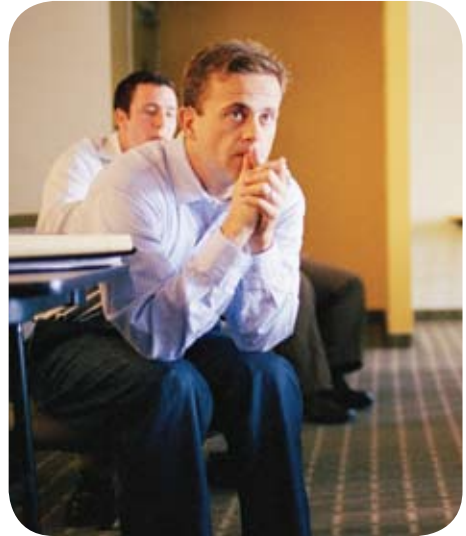
בחודש נובמבר 2009, פרסם המוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות ("IASB") את תקן דיווח כספי בינלאומי 9 - "מכשירים פיננסיים" ("IFRS 9" או "התקן").
IFRS 9 דן בסיווג ומדידה של **נכסים פיננסיים** ומהווה השלמה של שלב ראשון בפרויקט להחלפת תקן חשבונאות בינלאומי 39 - "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה" ("IAS 39") - בתקן חדש.

להלן תמצית השינויים העיקריים שב-IFRS 9, לעומת ההוראות הקיימות ב-IAS 39 בנוגע לסיווג ומדידה של נכסים פיננסיים:

- IFRS 9 מחליף את הקטגוריות לסיווג ומדידה של נכסים פיננסיים, שנקבעו ב-IAS 39 (כידוע, ארבע הקטגוריות הקיימות ב-IAS 39 הן: "נכסים פיננסיים בשווי הוגן דרך רווח או הפסד", "הלוואות וחייבים", "נכסים פיננסיים מוחזקים לפדיון" ו-"נכסים פיננסיים זמינים למכירה") במודל, הכולל רק שתי קטגוריות סיווג: "עלות מופחתת" ו-"שווי הוגן".
- בהתאם ל-IFRS 9, הסיווג בין שתי הקטגוריות האמורות נקבע בהתאם למודל העסקי של הישות לניהול נכסיה הפיננסיים ובהתאם למאפיינים החוזיים של הנכסים הפיננסיים, כדלקמן:
 - נכס פיננסי יימדד לפי עלות מופחתת, אם מתקיימים שני הקריטריונים להלן:
 - א. הנכס מוחזק במסגרת מודל עסקי של הישות, שמטרתו הינה להחזיק בנכס הפיננסי לשם גביית תזרימי המזומנים החוזיים שלו; וכן
 - ב. התנאים החוזיים של הנכס הפיננסי נוקבים בתאריכים ספציפיים, בהם אמורים לנבוע מהנכס האמור תזרימי מזומנים, המהווים תשלומי קרן וריבית בלבד.
 - נכס פיננסי שאינו עומד בקריטריונים האמורים לעיל יימדד לפי שווי הוגן.
- בהתאם ל-IAS 39, כאשר יש לישות מכשיר מורכב (הכולל חוזה מארח ונגזר משובץ), עליה להפריד את הנגזר המשובץ מהחוזה המארח ולטפל בו כנגזר נפרד, וזאת במידה שמתקיימים מספר קריטריונים המפורטים ב-IAS 39 (בין היתר, שהמאפיינים והסיכונים הכלכליים של הנגזר המשובץ אינם קשורים באופן הדוק למאפיינים ולסיכונים הכלכליים של החוזה המארח).

לעומת זאת, בהתאם ל-IFRS 9, כאשר יש לישות מכשיר מורכב, **אשר בו החוזה המארח הינו נכס פיננסי**, על הישות לסווג את המכשיר המורכב **בכללותו** לאחת משתי הקטגוריות דלעיל (כלומר, במקרה זה אין להפריד את הנגזר המשובץ מהחוזה המארח ולטפל בו בנפרד).

יצוין, כי במקרים רבים, נגזרים משובצים מביאים לשונות בתזרימי המזומנים של החוזה המארח, ובהתאם, גורמים לכך שתזרימי המזומנים במכשיר המורכב לא יהוו קרן וריבית בלבד. עקב כך, המכשיר המורכב עשוי שלא לעמוד בקריטריון (ב) דלעיל, ולכן במקרים רבים, מכשירים פיננסיים מורכבים, הכוללים חוזה מארח שהינו נכס פיננסי, ימדדו בכללותם, בהתאם ל-IFRS 9, בשווי הוגן. עוד יצוין, כי במקרה בו החוזה המארח אינו נכס פיננסי, הוראות IAS 39 באשר לבחינת הצורך בהפרדת הנגזר המשובץ ממשיכות לחול.

- בהתאם ל-IAS 39, בכל אחת משלוש האפשרויות הבאות, ישות יכולה **לבחור לייעד** נכס פיננסי לקטגורית "שווי הוגן דרך רווח או הפסד" ("Fair Value Option"):
 1. חוזה מורכב, הכולל נגזר משובץ, העומד בתנאים מסוימים;
 2. קבוצה של נכסים פיננסיים, או קבוצה הכוללת נכסים והתחייבויות פיננסיות, המנוהלת ואשר ביצועיה מוערכים על בסיס שווי הוגן, בהתאם לאסטרטגיה מתועדת של ניהול סיכונים או השקעה, ואשר מידע לגבי הקבוצה מסופק פנימית לפי אותו הבסיס לאנשי מפתח ניהוליים של הישות; או
 3. כאשר הייעוד מבטל או מקטין משמעותית חוסר עקביות במדידה או בהכרה, שהיה נוצר אילולא כן כתוצאה ממדידת נכסים או התחייבויות או מהכרה ברווחים ובהפסדים בגינם לפי בסיסים שונים ("Accounting Mismatch").

לעומת זאת, בהתאם ל-IFRS 9, כאמור לעיל, מכשירים מורכבים הכוללים חוזה מארח שהינו נכס פיננסי, יסווגו וימדדו במלואם באחת משתי הקטגוריות - "עלות מופחתת" או "שווי הוגן" (במקרים רבים - בשווי הוגן). בנוסף, כמצוין לעיל, בהתאם ל-IFRS 9, כאשר נכס פיננסי הינו מוחזק במסגרת מודל עסקי, המתבסס על שווי הוגן (דהיינו, שמטרתו אינה להחזיק בנכס הפיננסי לשם גביית תזרימי המזומנים החוזיים שלו), הוא ימדד לפי שווי הוגן. לפיכך, בהתאם ל-IFRS 9, ככלל, לא אמורה להיות משמעות לאפשרויות (א) ו-(ב) האמורות לעיל לייעוד נכס פיננסי לקטגורית "שווי הוגן דרך רווח או הפסד". בהתאם, אפשרויות אלה אינן קיימות במסגרתו, ונותרה רק אפשרות (ג) לייעוד כאמור במקרה של Accounting Mismatch. יודגש, כי בדומה להוראות בעניין זה ב-IAS 39, גם בהתאם ל-IFRS 9, ייעוד כאמור שמבוצע על ידי הישות אינו ניתן לביטול.

- במסגרת IAS 39, קיימת אפשרות (חריגה) למדוד בעלות (במקום בשווי הוגן) השקעות במכשירים הוניים, שאין להם מחיר מצוטט בשוק פעיל ושלא ניתן למדוד את שווייהם הוגן באופן מהימן, וכן נגזרים הקשורים אליהם ושיש לסלקם על ידי מסירה של מכשירים הוניים אלה. במסגרת IFRS 9 בוטלה האפשרות האמורה. עם זאת, IFRS 9 כולל הנחיות (במסגרת נספח B לתקן) לגבי נסיבות מצומצמות, בהן העלות עשויה להוות הערכה נאותה של השווי הוגן.

IFRS 9 אוסר על סיווג מחדש בין שתי הקטגוריות (עלות מופחתת ושווי הוגן), למעט במקרה בו הישות משנה את המודל העסקי שלה לניהול נכסים פיננסיים (אז נדרש סיווג מחדש). במקרה כאמור, הסיווג מחדש יבוצע לגבי הנכסים הפיננסיים המתייחסים, באופן פרוספקטיבי ("מכאן ואילך") החל במועד הסיווג מחדש, ללא תיקון של רווחים, הפסדים או ריבית שהוכרו בעבר.

אחת המשמעותיות של כללי הסיווג לקטגוריות האמורות לעיל, שנקבעו ב-IFRS 9, הינה **שהשקעות במכשירים הוניים** שבתחולת תקן זה **יימדדו תמיד בשווי הוגן**. עם זאת, בהתאם ל-IFRS 9, בעת ההכרה לראשונה בהשקעה במכשיר הוני שאינו "מוחזק למסחר" (כהגדרת מונח זה ב-IFRS 39), ישות יכולה לבחור (ואינה יכולה לחזור בה מבחירתה זו בהמשך), לגבי כל מכשיר הוני בנפרד, להציג את השינויים העוקבים בשווי ההוגן במסגרת "רווח כולל אחר" ("Other Comprehensive Income"), חלף זקיפתם לרווח או הפסד. במקרה של בחירה כאמור, רווחים או הפסדים שהוכרו ברווח כולל אחר לא יועברו בהמשך לרווח או הפסד, אולם דיבידנדים מהמכשיר ההוני ימשיכו להיות מוכרים ברווח או הפסד.

כאמור, IFRS 9 מייצג את אבן הדרך הראשונה בתוכנית של ה-IFRS להחלפת IAS 39. הצעדים הבאים כוללים: בחינה מחודשת של דרישות הסיווג והמדידה של התחייבויות פיננסיות, בחינה נוספת ומחקר בנוגע לגישה מוצעת לגבי מתודולוגיית מדידה של ירידת ערך של מכשירים פיננסיים, ופיתוח של הנחיות משופרות לגבי חשבונאות גידור. ה-IFRS פרסם, כי בכוונתו להשלים את החלפת IAS 39 עד תום שנת 2010.

תחילה והוראות מעבר:

- IFRS 9 חל באופן רטרופקטיבי ("מאז ומעולם") על דוחות כספיים לתקופות שנתיות, המתחילות ביום 1 בינואר 2013 או לאחר מכן. ניתן לבצע יישום מוקדם.
- למרות האמור לעיל, אם ישות מאמצת את IFRS 9 לפני 1 בינואר 2012, היא לא תידרש להציג מחדש את מספרי ההשוואה שלה. בנוסף, ישויות, שיאמצו את IFRS 9 לפני 1 בינואר 2011, יכולות לייעד כל יום בין מועד פרסום IFRS 9 לבין 31 בדצמבר 2010, כמועד היישום לראשונה, שיהיה היום שלגביו יקבע הסיווג של נכסים פיננסיים של הישות.
- בעת היישום לראשונה, בחינת המודל העסקי תתבצע לפי הנסיבות השוררות במועד היישום לראשונה (תוך יישום רטרופקטיבי, ללא התייחסות למודלים העסקיים ששררו בתקופות קודמות).
- למרות היישום הרטרופקטיבי, נכסים פיננסיים שנגרעו מהדוחות הכספיים טרם מועד היישום לראשונה לא יסווגו מחדש.
- IFRS 9 כולל הוראות מעבר מפורטות רבות נוספות.

יצוין, כי ישויות, השוקלות אימוץ מוקדם של IFRS 9, נדרשות לבחון עניין זה בזירות, ולקחת בחשבון, כי כאמור לעיל, פרויקט המכשירים הפיננסיים של ה-IFRS נמצא עדיין בהתפתחות, ובהתאם, עשויים לחול בו שינויים והתפתחויות, אשר להם עשויות להיות השלכות גם על ישויות שבחרו באימוץ מוקדם של התקן.

סיווג הנפקות זכויות תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 32 - "מכשירים פיננסיים: הצגה" ("IAS 32") Amendment to IAS 32 - Classification of rights issues

רקע

בהתאם להגדרת "התחייבות פיננסית" שב- IAS 32, חוזה אשר יסולק, או עשוי להיות מסולק, במכשיריה ההוניים של הישות, ואשר הנו מכשיר נגזר, אשר יסולק, או עשוי להיות מסולק, שלא בדרך של החלפת סכום קבוע של מזומן או נכס פיננסי אחר בתמורה למספר קבוע של מכשיריה ההוניים של הישות, מהווה התחייבות פיננסית.

לעניין זה, סכום במטבע שאינו מטבע הפעילות של הישות ("מטבע חוץ"), אינו נחשב כ-"סכום קבוע". בהתאם, לדוגמא, אופציה לרכישת מניות הישות, אשר מחיר המימוש שלה נקוב במטבע חוץ, הינה התחייבות פיננסית, אף אם היא ניתנת למימוש למספר קבוע של מכשירים הוניים של הישות.

בהקשר לאמור, בחודש אוקטובר 2009 פרסם המוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות ("ה- IASB") תיקון ל- IAS 32 ("התיקון ל- IAS 32"), הדן בסיווג הנפקת זכויות כמכשיר הוני או כהתחייבות פיננסית. הנפקת זכויות מהווה אמצעי לגיוס הון, שבמסגרתו הישות מנפיקה זכות, באופן יחסי לכל הבעלים הקיימים של סוג מסוים של הון, לרכוש מספר קבוע של מניות נוספות.

במסגרת הבסיס למסקנות של התיקון ל- IAS 32 (Basis for Conclusions; "BC"), מצוין, כי הובא לידיעת ה- IASB, שהנפקות של זכויות כאמור התרחשו בתדירות גבוהה בסביבה הכלכלית הנוכחית. בנוסף, במקרים רבים, נקבע מחיר המימוש במטבע חוץ, מאחר שניירות ערך של הישויות המנפיקות רשומים למסחר ביותר ממדינה אחת, והן עשויות להיות מחויבות לכך על ידי חוקים או תקנות. לפיכך, ההשלכות החשבונאיות של הנפקות זכויות מסוג זה עשויות להשפיע על ישויות רבות.

עוד מצוין במסגרת ה- BC, כי למרות שתוספת מימוש, הנקובה במטבע חוץ, משמעה שהישות תקבל סכום שאינו קבוע, הסכים ה- IASB, שסיווג של הנפקת זכויות שתוארה לעיל כהתחייבות פיננסית נגזרת אינו עקבי עם מהות העסקה. זאת, מאחר שבהנפקת זכויות, מונפקות הזכויות לבעלי המניות הקיימים על בסיס כמות המניות שבעלותם, ובמובן זה, הנפקת זכויות הינה דומה, במובן מסוים, לחלוקת דיבידנד המבוצעת במניות.

בנוסף, מצוין ה- IASB במסגרת ה- BC, כי עסקה כאמור היא עסקה עם בעלים מתוקף היותם בעלים, ובהתאם, לפי הוראות תקן חשבונאות בינלאומי 1 - "הצגת דוחות כספיים" (IAS 1), היא נדרשת להיות מוכרת בדוח על השינויים בהון ולא בדוח על הרווח הכולל.

עיקרי התיקון ל- IAS 32

בהתאם לאמור, החליט ה- IASB, כי לצורך הגדרת התחייבות פיננסית, זכויות או אופציות לרכישת מספר קבוע של מכשירי הון של הישות, בתמורה לסכום קבוע, **בכל מטבע**, הן מכשירים הוניים, אם הישות הציעה מכשירים אלה לכל הבעלים הקיימים באותה קבוצה של מכשירי הון לא נגזרים שלה. ובאופן יחסי להחזקתם.

תחילה

התיקון יחול על דוחות כספיים לתקופות שנתיים, המתחילות ביום 1 בפברואר 2010 או לאחר מכן. ניתן לאמץ את התיקון באימוץ מוקדם, תוך גילוי עובדה זו.

תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 24 - "גילויים בהקשר לצד קשור" Amendment to IAS 24 - Related party disclosures

בחודש נובמבר 2009, פרסם המוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות ("IASB") תיקון לתקן חשבונאות בינלאומי 24 - "גילויים בהקשר לצד קשור" ("IAS 24" או "התקן"). התיקון לתקן כולל, בין היתר, הקלה בגילוי הנדרש מישויות הקשורות לממשלה (government-related entities) לגבי עסקות שלהן עם הממשלה או עם ישויות אחרות הקשורות לממשלה, וכן עדכון של הגדרת "צד קשור" והפיכתה לפשוטה יותר.

רקע

IAS 24 מצוין שמטרתו היא להבטיח, שדוחותיה הכספיים של ישות מכילים את הגילויים הנחוצים כדי להפנות את תשומת הלב לאפשרות, כי ייתכן שמצבה הכספי והרווח או הפסד שלה הושפעו מקיומם של צדדים קשורים, מעסקות עם צדדים כאלה, ומיתרות שלהם שטרם נפרעו (outstanding balances)¹.

בהתאם, מחייב IAS 24, בין היתר, שבמקרה בו היו לישות עסקות עם צדדים קשורים, היא תיתן גילוי לאופי היחסים עם הצד הקשור, כמו גם מידע לגבי עסקות ויתרות שטרם נפרעו¹, הנחוצים להבנת ההשפעה הפוטנציאלית של יחסים אלה על הדוחות הכספיים (ומפרט רשימה של גילויים מינימאליים הנדרשים בעניין זה).

IAS 24 המתוקן מגדיר "ישויות הקשורות לממשלה" כישויות אשר הממשלה (לרבות סוכנויות ממשלתיות וגופים דומים, מקומיים, לאומיים או בינלאומיים) שולטת בהן, ישויות אשר לממשלה יש שליטה משותפת בהן, או ישויות אשר לממשלה יש השפעה מהותית עליהן.

טרם התיקון, לא היו בתקן הנחיות מיוחדות בנוגע לגילוי הנדרש מישויות הקשורות לממשלה בנוגע לעסקות שלהן עם הממשלה ועם ישויות אחרות הקשורות לממשלה. בהתאם, ישויות כאמור נדרשו, בין היתר, לגלות מידע בדבר עסקות שלהן עם הממשלה ועם ישויות אחרות הקשורות לממשלה, כאמור לעיל. דרישה זו הכבידה ביותר על ישויות במדינות בהן ישנה מעורבות ממשלתית ניכרת במשק, וגרמה לנטל כבד על ישויות הקשורות לממשלה, באשר לזיהוי עסקות עם צדדים קשורים ואיסוף המידע לצורך מתן הגילויים הנדרשים. לדוגמא, חברת רכבות שנמצאה בשליטה ממשלתית הייתה, לכאורה, נדרשת לתת גילוי בדבר כל העסקות שהיא מבצעת עם רשות הדואר הממשלתית. גילוי מעין זה אינו בהכרח שימושי למשתמשי הדוחות הכספיים, אך צורך עלויות וזמן בגין איסוף המידע הנדרש.

זאת ועוד, הגדרת "צד קשור" ב-IAS 24 לפני תיקונו הייתה מסובכת למדי, ויצרה לעיתים חוסר עקביות בנוגע ליישומה. לדוגמא, טרם התיקון, במצבים מסוימים, רק צד אחד לעסקה נדרש לתת גילוי בהקשר לצד קשור. במסגרת התיקון ל-IAS 24, תוקנה ההגדרה כדי למנוע חוסר עקביות ולהפוך אותה לפשוטה וקלה יותר ליישום.

¹ במסגרת התיקון לתקן התוספו בעניין זה המילים "כולל מחויבויות" ("including commitments").

עיקרי התיקון:

- סעיף 25 לתקן המתקן מחיל על ישות הקשורה לממשלה פטור מדרישות הגילוי שבסעיף 18 לתקן המתקן, הנוגעות לעסקות ויתרות שטרם סולקו (כולל מחויבויות) בין הישות לבין אותה ממשלה וכל הישויות האחרות, הקשורות לממשלה ומהוות מתקוף כך צדדים קשורים.
- ישות כאמור, הבוחרת ביישום הפטור, תידרש במקום זאת לגלות בגין העסקות והיתרות שטרם סולקו, ואשר לגביהן מיושם הפטור, פרטים כדלקמן:
 - א. שם הממשלה ומהות היחסים בינה לבין הישות המדווחת (כלומר, שליטה, שליטה משותפת או השפעה מהותית).
 - ב. המידע המפורט להלן, בפירוט מספיק על מנת לאפשר למשתמשים בדוחות הכספיים של הישות להבין את השפעת עסקות עם צדדים קשורים על דוחותיה הכספיים:
 - i. מהות וסכום של כל עסקה שהיא משמעותית בפני עצמה; וכן
 - ii. באשר לעסקות אחרות שאינן משמעותיות בפני עצמן, אולם משמעותיות בצוותא, מידע איכותי או כמותי באשר להיקפן.
- התיקון ל- IAS 24 קובע, כי בעת יישום שיקול הדעת בנוגע לקביעת רמת הפירוט של המידע שיש לגלות במסגרת סעיף (ב) לעיל, על הישות לשקול את מידת הקרבה של יחסי הצד הקשור, וגורמים אחרים הרלוונטיים לקביעת משמעותיות העסקה, כגון, האם היא:
 - משמעותית במונחי גודל;
 - מבוצעת בתנאים שאינם תנאי שוק;
 - עסקה מחוץ לפעילויות העסקיות היומיומיות הרגילות, כגון רכישת ומכירת עסקים (businesses);
 - מדווחת לרשויות רגולטוריות או מפקחות;
 - מדווחת להנהלה הבכירה;
 - כפופה לאישור בעלי המניות.
- עדכון הגדרת "צד קשור" והפיכתה לפשוטה יותר. עם זאת, עקב התיקון, תידרשנה ישויות מסוימות לגלות מידע, שלא נדרש במסגרת IAS 24 טרם התיקון. לדוגמה, חברה בת תידרש לתת גילוי בנוגע לעסקות עם חברה כלולה של החברה האם שלה. כמו כן, ישות אשר נשלטת על ידי יחיד, שהינו אחד מ"אנשי המפתח הניהוליים" של ישות אחרת, תידרש לגלות עסקות עם אותה ישות אחרת.

תחילה:

IAS 24 המתקן ייושם לגבי תקופות דיווח שנתיות, המתחילות ביום 1 בינואר 2011 או לאחריו. יישום מוקדם של התקן המתקן במלואו, או יישום מוקדם של סעיפים 25-27, הדנים בהקלה בנוגע לישויות הקשורות לממשלה בלבד, הינו אפשרי. במקרה של יישום מוקדם של התקן המתקן, במלואו או בחלקו, יש לתת גילוי לעובדה זו.

פרשנות מספר 19 של הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי ("ה-IFRIC") – "סילוק התחייבויות פיננסיות באמצעות מכשירים הוניים" IFRIC Interpretation 19 – Extinguishing Financial Liabilities with ("IFRIC 19") Equity Instruments ("הפרשנות")

בחודש נובמבר 2009, פרסמה הוועדה לפרשנויות של דיווח כספי בינלאומי את IFRIC 19. להלן מובאים עיקרי הפרשנות:

רקע ותחולה

מצוקתן התזרימית של חברות רבות, בעקבות המשבר הכלכלי, העלתה את שכיחותם של הסדרי חוב בין חברות לנושיהן. בפרט, הפכו נפוצים הסדרים, הכוללים, בין היתר, המרה של התחייבויות פיננסיות למכשירים הוניים, באופן בו מחזיקי החוב מוותרים על החוב, או על חלק ממנו, בתמורה להנפקת מניות או מכשירים הוניים אחרים של הישות ("הסדר המרה").

IFRIC 19 קובעת את הטיפול החשבונאי הננקט בדוחותיה הכספיים של ישות, כאשר תנאיה של התחייבות פיננסית שלה נדונים מחדש, וכתוצאה מכך מתגבש הסדר המרה. הפרשנות אינה קובעת את הטיפול החשבונאי הננקט על ידי בעל החוב.

ישות לא תיישם את הוראות הפרשנות לגבי הסדרי המרה שבהם:

1. הנושה הוא בעל מניות בישות, במישרין או בעקיפין, הפועל במעמדו הקיים כבעל מניות.
2. הנושה והישות נשלטים על ידי אותו צד או אותם צדדים לפני ואחרי הסדר ההמרה, ומהות הסדר ההמרה כוללת חלוקת הון על ידי הישות או השקעת בעלים בישות.
3. סילוק ההתחייבות הפיננסית בתמורה להנפקת מניות נעשה בהתאם לתנאים המקוריים של ההתחייבות הפיננסית.

הסוגיות בהן עוסקת IFRIC 19 בהקשר להסדרים שבתחולתה:

1. האם מכשירים הוניים המונפקים לשם סילוק התחייבות פיננסית (במלואה או בחלקה) נחשבים "תמורה ששולמה" בהתאם להוראות סעיף 41 לתקן חשבונאות בינלאומי 39, "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה" ("IAS 39")?
2. כיצד יש למדוד לראשונה את המכשירים ההוניים המונפקים במסגרת הסדר המרה?
3. מהו הטיפול החשבונאי בגין הפרש, ככל שקיים, בין הערך בספרים של ההתחייבות הפיננסית המסולקת לבין הסכום בו מוכרים לראשונה מכשירי הון המונפקים במסגרת הסדר המרה?

עיקרי הדיון ב- IFRIC 19:

1. **האם מכשירים הוניים המונפקים לשם סילוק התחייבות פיננסית (במלואה או בחלקה) נחשבים "תמורה ששולמה" בהתאם להוראות סעיף 41 ל- IAS 39?**
הנפקה של מכשירים הוניים של הישות לנושה, לשם סילוק התחייבות פיננסית (במלואה או בחלקה), מהווה תמורה ששולמה, בהתאם לסעיף 41 ל- IAS 39. ישות תסיר מהדוח על המצב הכספי שלה התחייבות פיננסית או חלק מהתחייבות פיננסית, כאשר, ורק כאשר היא מסולקת (extinguished) בהתאם לסעיף 39 ל- IAS 39, דהיינו, כאשר המחויבות שהוגדרה בחוזה נפרעת, מבוטלת או פוקעת.

2. כיצד יש למדוד לראשונה את המכשירים ההוניים המונפקים במסגרת הסדר ההמרה?

מכשירים הוניים המונפקים לצורך סילוק התחייבות פיננסית כאמור (במלואה או בחלקה), יוכרו וימדדו לראשונה בשוויים ההוגן, אלא אם כן השווי ההוגן אינו ניתן למדידה מהימנה. במידה שהשווי ההוגן של מכשירי ההון המונפקים אינו ניתן למדידה מהימנה, ימדדו מכשירי ההון בהתאם לשווי ההוגן של ההתחייבות הפיננסית המסולקת. במדידת השווי ההוגן של התחייבות פיננסית שמסולקת, הכוללת מאפיין דרישה (לדוגמא, פיקדון לפי דרישה) אין ליישם את הוראות סעיף 49 ל- IAS 39¹.

אם רק חלק מההתחייבות הפיננסית מסולק במסגרת הסדר ההמרה, תשקול הישות, האם חלק מהתמורה ששולמה מיוחס לשינוי התנאים של חלק ההתחייבות הפיננסית שנותר בלתי מסולק. במידה שחלק מהתמורה ששולמה אכן מיוחס לשינוי התנאים של חלק ההתחייבות הפיננסית שנותר בלתי מסולק, על הישות להקצות את התמורה ששולמה בין החלק של ההתחייבות הפיננסית שסולק לבין החלק שלא סולק. בעת ביצוע הקצאה זו, על הישות לשקול את כל העובדות והנסיבות הרלוונטיות המתייחסות לאותו הסדר.

3. מהו הטיפול החשבונאי בגין הפרש, ככל שקיים, בין הערך בספרים של ההתחייבות הפיננסית המסולקת לבין הסכום בו מוכרים לראשונה מכשירי הון המונפקים במסגרת הסדר ההמרה?

ההפרש בין הערך בספרים של ההתחייבות הפיננסית המסולקת לבין התמורה ששולמה במסגרת הסדר ההמרה, יוכר ברווח או הפסד, כנדרש בהתאם לסעיף 41 ל- IAS 39. מכשירי ההון המונפקים יוכרו לראשונה וימדדו במועד בו ההתחייבות הפיננסית מסולקת. במקרה של סילוק של רק חלק מההתחייבות הפיננסית, התמורה ששולמה תוקצה כאמור לעיל. התמורה שהוקצתה לחלק ההתחייבות הפיננסית שלא סולק, תהווה חלק מהבחינה הנדרשת, בהתאם ל- IAS 39, באם חל שינוי משמעותי בתנאי חלק ההתחייבות הפיננסית שלא סולק.

¹ לפי סעיף 49 ל- IAS 39, שווי ההוגן של התחייבות פיננסית עם מאפיין דרישה אינו נמוך מהסכום שישולם בעת הדרישה, מהוון מהמועד הראשון בו ניתן לדרוש לשלם את הסכום.

במידה שהישות מגיעה למסקנה שחל שינוי משמעותי בחלק ההתחייבות הפיננסית שלא סולק, יש לטפל בכך כבסילוק מלוא ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה, כפי שנדרש בהתאם לסעיף 40 ל- IAS 39.

לרווח או הפסד, שנוצר כתוצאה מסילוק התחייבות פיננסית כאמור, יינתן גילוי בשורה נפרדת בדוח רווח או הפסד או בביאורים.

תחילה והוראות מעבר

הפרשנות חלה על דוחות כספיים לתקופות שנתיות, המתחילות ביום 1 ביולי 2010 או לאחר מכן (עם זאת, ראה/י להלן לגבי עמדת סגל רשות ניירות ערך בעניין מועד תחילת יישום הוראות הפרשנות). ניתן לבצע אימוץ מוקדם תוך מתן גילוי מתאים. הפרשנות תיושם בדרך של יישום למפרע, החל מתחילת תקופת הדיווח המוקדמת ביותר המוצגת בעת אימוצה. במסגרת ה"בסיס למסקנות" של הפרשנות (Basis for Conclusions) מצוין, כי מדובר בהקלה (ביחס לכלל של יישום למפרע "מאז ומעולם"), אשר הוחלט לאפשר אותה, מאחר שיישום למפרע למועד מוקדם יותר עשוי להביא לסיווג סכומים בתוך ההון בלבד.

פרסומים של רשות ניירות ערך, הנוגעים לטיפול החשבונאי בהסדרי המרה

בחודש אוגוסט 2009, פרסמה רשות ניירות ערך ("הרשות") את "מסמך מענה לשאלות שכיחות מספר 18 (FAQ 18): הטיפול החשבונאי בהסדרי חוב הכוללים החלפת חוב במניות או מכשירים הוניים אחרים של התאגיד" ("FAQ 18"), שמאמר אודותיו נכלל במסגרת אגרת ספטמבר 2009.

FAQ 18 התבסס, בין היתר, על דיונים שנערכו ב- IFRIC, שקדמו לפרסומו של IFRIC 19, לגבי הטיפול החשבונאי בהסדרי המרה, ואשר בהם הובעו עמדות ביניים שונות מההחלטות שהתקבלו ופורסמו לבסוף במסגרת IFRIC 19 כאמור לעיל (בין היתר, נקבע ב- FAQ 18, כי המכשירים ההוניים שמונפקים בהסדר המרה יוכרו ויימדדו בגובה השווי ההוגן של ההתחייבות שסולקה או השווי ההוגן של מכשירי ההון המונפקים, נכון ליום ההסדר, בהתאם לשווי המכשיר אשר ניתן למדידה מהימנה יותר).

לאור פרסום IFRIC 19, פרסמה הרשות בחודש ינואר 2010 את "הבהרה ל- FAQ18: הטיפול החשבונאי בהסדרי חוב הכוללים החלפת חוב במניות או מכשירים הוניים אחרים של התאגיד" ("הבהרה ל- FAQ 18"). בהבהרה ל- FAQ 18 מצוין סגל הרשות, כי הוא סבור, שיש ליישם את העקרונות הקבועים ב- IFRIC 19 ביחס לכל הסדר של סילוק התחייבויות פיננסיות באמצעות הנפקת מכשירים הוניים, המקבל לראשונה ביטוי בדוחות כספיים, אשר מועד פרסומם מאוחר למועד פרסום IFRIC 19. לעניין הסדרים אשר יושמו לגביהם העקרונות הקבועים ב- FAQ 18 עובר לפרסום IFRIC 19, מצינת ההבהרה ל- FAQ 18, שיחולו הוראות התחילה והמעבר הקבועות ב- IFRIC 19.

פרסומים של רשות ניירות ערך

תיקון תקנות ניירות ערך לצורך התאמתן להוראות שונות שנקבעו בתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים

ביום 25 בינואר 2010 פורסמו ברשומות תקנות ניירות ערך חדשות ותיקונים לתקנות ניירות ערך קיימות. מטרתם העיקרית של התקנות החדשות והתיקונים לתקנות היא התאמת הדרישות השונות בתקנות ניירות ערך בנוגע לעריכת דוחות כספיים ומידע נלווה להוראות השונות, שנקבעו בתקני הדיווח הכספי הבינלאומיים (תקני ה-IFRS).

במסגרת הפרסום האמור נכללות, בין היתר:

- תקנות ניירות ערך (דוחות כספיים שנתיים), התש"ע-2010 (להלן - "תקנות דוחות כספיים שנתיים"), אשר מחליפות את תקנות ניירות ערך (עריכת דוחות כספיים שנתיים), התשנ"ג-1993, שבטלו במסגרתן, למעט הוראות מעבר מסוימות;
- תקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים) (תיקון מס' 2), התש"ע-2010 (להלן - "התיקון לתקנות דוחות תקופתיים");
- תקנות ניירות ערך (פרטי התשקיף וטיוטת תשקיף – מבנה וצורה) (תיקון), התש"ע-2010;
- תקנות ניירות ערך (עסקה בין חברה לבין בעל שליטה בה) (תיקון), התש"ע-2010;
- תקנות ניירות ערך (הצעה פרטית של ניירות ערך בחברה רשומה) (תיקון), התש"ע-2010;
- תקנות ניירות ערך (הצגת פעולות בין תאגיד לבין בעל שליטה בו בדוחות כספיים), התשנ"ו-1996 (להלן – "תקנות הצגת פעולות עם בעל שליטה"). יצוין, כי תקנות דוחות כספיים שנתיים (דלעיל) כוללות, בין היתר, דרישה להכללת ביאור במסגרת הדוחות הכספיים בהקשר להתקשרות נמשכת בין תאגיד ובין בעל השליטה בו, המהווה המשך להתקשרות נמשכת קודמת, אך בתמורה שונה. דרישת מידע זו נכללה בעבר במסגרת תקנות הצגת פעולות עם בעל שליטה, אשר בוטלו כאמור.

התקנות והתיקונים לתקנות האמורים, יחולו לגבי דוחות כספיים שיש להגישם מיום 31 בדצמבר 2009 ואילך, ולחלקם השלכות בלתי מבטלות על הגילויים, שנדרשים במסגרת הדוחות הכספיים והדיווחים התקופתיים של תאגידים המדווחים לפי תקנות ניירות ערך, החל מהדוחות הכספיים והתקופתיים לשנת 2009.

להלן סקירה תמציתית של חלק מהשלכות אלו:

- **הצגת דוחות נפרדים ("דוחות כספיים סולו")** – בהתאם לדרישת רשות ניירות ערך (להלן – "הרשות") (FAQ 11 - צירוף דוחות כספיים נפרדים בדוחות כספיים הערוכים לפי תקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS)), הוצגו במסגרת הדוחות הכספיים השנתיים לשנת 2008 דוחות כספיים נפרדים, במתכונת הנדרשת לפי תקני ה- IFRS (בהתאם לתקן חשבונאות בינלאומי 27 – "דוחות כספיים מאוחדים ונפרדים"; להלן – "IAS 27"). בהתחשב בטיעונים הרבים שהועלו על ידי תאגידי מדווחים נגד דרישה זו, החליטה הרשות לבטלה. במקומה, כנקבע בתיקון לתקנות דוחות תקופתיים, באמצעות הוספת תקנה 9 ותוספת עשירית לתקנות ניירות ערך (דוחות תקופתיים ומידיים), התש"ל-1970 (להלן – "תקנה 9" ו- "התוספת העשירית"), יובאו, **במסגרת הדוח התקופתי, בצירוף חוות דעת רואה החשבון המבקר, נתונים כספיים מתוך הדוחות הכספיים המאוחדים** (דוח על המצב הכספי, דוח על הרווח הכולל ודוח תזרים מזומנים), המיוחסים לתאגיד עצמו כחברה אם, באופן המפורט בתקנה 9 ובתוספת העשירית, וכל מידע מהותי, החשוב למשקיע סביר לצורך הבנת המצב הכספי, תוצאות הפעילות ותזרימי המזומנים של התאגיד, או העשוי להשפיע על קבלת החלטות כלכליות בקשר עם התאגיד (להלן – "מידע סולו"). עם זאת, במקביל למתן ההקלה כאמור בנוגע להצגת דוחות נפרדים מלאים, בהתאם למתכונת IAS 27, בדוחות כספיים שנתיים, נוספה דרישה למתן המידע סולו גם במסגרת דוחות כספיים ביניים (בצירוף דוח סקירה של רואה החשבון המבקר).

בהקשר זה, התפרסמה ביום 24 בינואר 2010 באתר הרשות "הבהרה בקשר עם דוח כספי נפרד של התאגיד" (להלן – "הפרסום"). הפרסום כולל הבהרות של סגל הרשות, המתייחסות לחלק מההוראות האמורות במסגרת תקנה 9 והתוספת העשירית האמורות לעיל, בנוגע להצגה וגילוי של הנושאים הבאים במסגרת מידע סולו: הצגת נתונים לגבי עסקות ויתרות בינחברתיות, גילוי בדבר ההתחייבויות הפיננסיות וגילוי בדבר הכנסות מסים או הוצאות מסים. בנוסף, סגל הרשות חוזר ומבהיר במסגרת הפרסום, שמעבר לכל האמור בו, נדרש התאגיד, בהתאם להוראות סעיף 4 לתוספת העשירית, לכלול כל מידע מהותי נוסף העשוי להשפיע על קבלת החלטות כלכליות של משקיע סביר.

- **מטבע ההצגה** – תוקנה הדרישה להצגת הדוחות הכספיים בש"ח בלבד, כך שניתן להציג דוחות כספיים גם בדולר של ארה"ב ובאירו, וזאת מבלי שיידרש לצרף אליהם תרגום לש"ח.

- **צירוף דוחות כספיים של חברה כלולה** – הועלה סף המהותיות של סך השקעת התאגיד בחברה הכלולה או הסכום שנכלל ברווח או הפסד בשל השקעת התאגיד בחברה הכלולה, ביחס לסך הנכסים בדוח על המצב הכספי או הרווח או הפסד של התאגיד, בערך מוחלט, בהתאמה, המצריך צירוף דוחות כספיים של החברה הכלולה, מ- 10% ל- 20%.

- **נוספו דרישות גילוי רבות ושונות, לרבות:**

- לגבי חברה כלולה, שהשקעת התאגיד בה, או הסכום שנכלל ברווח או הפסד התאגיד בגין ההשקעה בה, בערך מוחלט, עולים על 10% מסך הנכסים בדוח על המצב הכספי או מהרווח או הפסד של התאגיד, בהתאמה, יינתן מידע תמציתי על מצבה הכספי ותוצאות פעילותה, לכל אחת מן התקופות הנכללות בדוחות הכספיים המאוחדים של התאגיד. בדיקת התנאים האמורים תיעשה בהתייחס לדוחות הכספיים המאוחדים של התאגיד. המידע התמציתי כאמור יידרש גם כאשר תנאי כמפורט לעיל התקיים בשנת הדיווח הקודמת וצפוי שהוא יתקיים גם בשנת הדיווח הבאה.

- ציון תקופת המחזור התפעולי של התאגיד;
- גילוי בדבר מועדי המימוש החזויים של השקעות בנכסים פיננסיים, לפי כל סוג השקעה מהותית בכל אחת מהקבוצות של נכסים פיננסיים, שיש לתת להן גילוי על פי תקני ה-IFRS;
- במקרה בו סכומי ההשקעה על ידי התאגיד או תאגידים בשליטתו ובשליטתו המשותפת בחברה שאינה חברה מוחזקת (דהיינו, שאינה חברה מאוחדת, חברה מאוחדת באיחוד יחסי או חברה כלולה), לרבות ערבויות שניתנו להתחייבויותיה, עולים על 5% מסך הנכסים בדוח על המצב הכספי של התאגיד, יידרש הגילוי הבא:
 - שם החברה המושקעת;
 - סכום ההשקעה בה לתאריך הדוח על המצב הכספי;
 - פרטי הערבויות שניתנו להתחייבויותיה;
 - הכנסות מדיבידנד והכנסות אחרות שנבעו ממנה.
- **לגבי כל חברה מוחזקת במישרין** יידרש פירוט, במתכונת טבלאית (תוך הבחנה בין חברה מאוחדת, חברה בשליטה משותפת, וחברה כלולה) שיכלול, בין היתר, את הפרטים הבאים:
 - שם החברה המוחזקת ומדינת התאגדותה;
 - זכויות התאגיד בחברה המוחזקת, בהבחנה, אם שונה, בין חלק התאגיד בזכויות בהון לחלקו בזכויות ההצבעה, ופירוט ניירות ערך הניתנים למימוש לזכויות בהון או לזכויות הצבעה בחברה המוחזקת, המוחזקים בידי התאגיד, בהבחנה בין ניירות ערך הניתנים למימוש מידי לאלה שאינם ניתנים למימוש מידי; כן יצוינו סכומי ההלוואות והערבויות שהעמיד התאגיד לכל חברה מוחזקת;
 - היקף ההשקעה בחברה המוחזקת, כשהוא מחושב כסכום נטו, המיוחס לבעלים של החברה האם, בהתבסס על הדוחות המאוחדים, של סך הנכסים, בניכוי סך ההתחייבויות, המציגים בדוחות המאוחדים של התאגיד מידע כספי בגין החברה המוחזקת, לרבות מוניטין;
 - במקרה שרלוונטי - הבורסה בה נסחרים ניירות ערך של החברה המוחזקת ושוויין בבורסה של זכויות התאגיד בה.
- עודכנו דרישות הגילוי הנוגעות לעסקות עם בעלי עניין.

מסמך מענה לשאלות שכיחות (FAQ 19): הטיפול החשבונאי בהחלפה של מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי

בחודש אוגוסט 2009, פרסמה רשות ניירות ערך ("הרשות") את מסמך מענה לשאלות שכיחות מספר 19 (FAQ 19): הטיפול החשבונאי בהחלפת מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי ("FAQ 19").

להלן עיקרי FAQ 19:

רקע

על רקע העלייה בשיעור מדד המחירים לצרכן ("המדד") ואי הוודאות לגבי שיעור האינפלציה הצפוי, פעלו חברות רבות לשינוי תנאי מכשירי חוב צמודי מדד, ולהחלפת חוב צמוד מדד שהונפק בעבר בחוב חדש שאינו צמוד מדד.

בהתאם לסעיף 39 לתקן חשבונאות בינלאומי 39 - "מכשירים פיננסיים: הכרה ומדידה" ("IAS 39") או "התקן"), "ישות תסיר התחייבות פיננסית (או חלק מהתחייבות פיננסית) מהדוח על המצב הכספי שלה כאשר, ורק כאשר, היא מסולקת (Extinguished) - דהיינו, כאשר המחויבות שהוגדרה בחוזה נפרעת או מבטלת או פוקעת."

בנוסף, על פי סעיף 41 לתקן, "ההפרש בין הערך בספרים של התחייבות פיננסית (או חלק מהתחייבות פיננסית), שסולקה או שהועברה לצד אחר, לבין התמורה ששולמה, כולל נכסים כלשהם שאינם מזומנים שהועברו או התחייבויות כלשהן שניטלו, יזכר ברווח או הפסד."

סעיף 40 ל- IAS 39 קובע כי "החלפה של מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי, בין לווה לבין מלווה קיימים טפול כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה. בדומה, שינוי משמעותי בתנאים של התחייבות פיננסית קיימת... טפול כסילוק ההתחייבות הפיננסית המקורית והכרה בהתחייבות פיננסית חדשה."

[ההדגשה אינה במקור]

התקן אינו קובע בסעיף הנ"ל, אילו פרמטרים יש להביא בחשבון על מנת לבחון האם מכשיר החוב החדש שהישות הנפיקה הינו בעל תנאים השונים באופן מהותי מאלה של מכשיר החוב המקורי. עם זאת, במסגרת סעיף 62א לנספח הנחיות היישום לתקן, המהווה חלק בלתי נפרד מהתקן, נאמר כי "לצורך סעיף 40, התנאים הם שונים באופן מהותי אם הערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים לפי התנאים החדשים...ומהווה באמצעות שיעור הריבית האפקטיבי המקורי, הוא שונה לפחות ב- 10 אחוז מהערך הנוכחי המהווה של תזרימי המזומנים הנותרים של ההתחייבות הפיננסית המקורית. ...". כלומר, בהוראת יישום זו נכלל מבחן כמותי המסייע בהכרעה, האם החלפת מכשירי החוב הינה החלפה בעלת תנאים שונים באופן מהותי ("המבחן הכמותי").

בעקבות שאלות שהופנו לסגל הרשות באשר לשינוי תנאי מכשירי חוב צמודי מדד, פרסם סגל הרשות את עמדתו בקשר עם הטיפול החשבונאי הנאות, מקום בו תאגיד מחליף מכשיר חוב צמוד למדד במכשיר חוב חדש שאינו צמוד מדד.

השאלות הנדונות ב- FAQ 19:

FAQ 19 מתייחס לדוגמא הבאה:

חברה הנפיקה בעבר אגרות חוב שקליות נושאות ריבית קבועה וצמודות למדד. בעקבות הערכת החברה כי תחול עליה במדד, הנפיקה החברה למחזיקים באגרות החוב אגרות חוב שקליות חדשות נושאות ריבית קבועה אשר אינן צמודות למדד, וזאת תמורת אגרות החוב המקוריות שהונפקו להן בעבר, אשר יעברו לידי החברה.

מיישום המבחן הכמותי בלבד, עולה כי, מכשירי החוב החדשים אינם בעלי תנאים שונים באופן מהותי.

השאלות הנדונות:

1. האם לצורך הקביעה, האם עסקת החלפה כאמור מהווה "החלפה של מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי", כמשמעותה בסעיף 40 לתקן, על החברה להביא בחשבון פרמטרים איכותיים, בנוסף על יישום המבחן הכמותי הקבוע בהנחיות היישום של התקן?

2. האם העובדה שלמכשירי החוב החדשים תנאים כלכליים שונים במהותם מאלה של מכשירי החוב המקוריים, מהווה כשלעצמה שינוי מהותי בתנאי מכשיר החוב, גם אם השינוי אינו עומד במבחן הכמותי כאמור?

עיקרי עמדת סגל הרשות לגבי השאלות דלעיל, כפי שהובעה ב-FAQ 19:

■ ביישום הוראות התקן לעניין החלפת מכשירי חוב ובחינה האם הם בעלי תנאים שונים באופן מהותי, לא ניתן להתעלם מהשוואת מאפיינים כלכליים שונים של מכשירי החוב המוחלפים, ואין להביא בחשבון רק את המבחן הכמותי.

בחינת השאלה, האם החלפת מכשירי החוב הינה החלפה בין מכשירים בעלי תנאים שונים באופן מהותי, בהתבסס אך ורק על המבחן הכמותי, ואי הבאה בחשבון של פרמטרים כלכליים שונים, המאפיינים סיכונים כלכליים שונים למחזיקי מכשירי החוב מחד ולמנפיק מכשיר החוב מאידך, מרוקנת מתוכן את הוראות התקן בדבר החלפת מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי.

עמדה זו מתיישבת גם עם העובדה, כי המבחן הכמותי הקבוע בתקן עוגן בהנחיות היישום לתקן, שהינן מטבען הנחיות ודוגמאות בנוגע ליישום העקרונות הקבועים בתקן, אך אין בהן כדי לצמצם עקרונות אלו לדוגמאות הקבועות בהן בלבד.

לכן, בנוסף למבחן הכמותי הקבוע בהנחיות היישום לתקן, השם דגש על תזרימי המזומנים הגלומים במכשירי החוב המוחלפים, על התאגיד לבחון, בין היתר, האם חלו שינויים גם בפרמטרים כלכליים שונים, הגלומים במכשירי החוב המוחלפים ("שינויים איכותיים").

■ ככלל, ולמעט מקרים חריגים, קיום שינויים איכותיים מהותיים בין מכשירי החוב המוחלפים, אף במקרים בהם לא מתקיים המבחן הכמותי, מעיד, כי מדובר בהחלפה של מכשירי חוב בעלי תנאים שונים באופן מהותי, כמשמעותה בסעיף 40 לתקן.

שינויים איכותיים כאמור עשויים לכלול, בין היתר, החלפת מכשיר חוב צמוד מדד במכשיר חוב שאינו צמוד, או להיפך, והחלפת מכשיר חוב נושא ריבית משתנה במכשיר חוב נושא ריבית קבועה או להיפך. לעניין זה, מודגש, כי בבחינה האם שינויים איכותיים אלו יוצרים אכן מכשיר חוב חדש בעל תנאים

השונים באופן מהותי, על התאגיד לשקול את מכלול הנסיבות והמאפיינים הרלוונטיים של מכשירי החוב המוחלפים, ולהפעיל שיקול דעת בנוגע לשאלה האם יש בשינויים איכותיים אלו, הלכה למעשה, כדי יצירת מכשיר חוב חדש בעל תנאים השונים באופן מהותי מתנאי המכשיר המוחלף.

- בהתאם, ובהתייחס לדוגמא דלעיל, בדרך כלל, המאפיינים הכלכליים והסיכונים של מכשיר חוב שקלי צמוד למדד בריבית קבועה הינם שונים באופן מהותי מהמאפיינים הכלכליים והסיכונים של מכשיר חוב שקלי לא צמוד בריבית קבועה, במיוחד בתקופה של אי וודאות לגבי שיעור האינפלציה הצפוי. לפיכך, בהיעדר נסיבות חריגות, המצביעות על כך שלא חל שינוי מהותי הלכה למעשה במכשיר החוב, לאור שינוי גורם ההצמדה למדד, על החברה לטפל בהנפקת מכשירי החוב החדשים כהנפקה בעלת תנאים שונים באופן מהותי, כמשמעה בסעיף 40 לתקן.
- עם זאת, כאמור לעיל, בבחינת השאלה, האם יש בשינוי התנאים הנלווים למכשיר חוב כדי ליצור מכשיר חוב חדש בעל תנאים שונים באופן מהותי ביחס למכשיר החוב המוחלף, יש לשקול את מכלול הנסיבות הנוגעות להחלפת מכשירי החוב, והאם בהכרח, לאור שאר מאפייני מכשירי החוב, יוצר השינוי מכשיר חדש, שתנאיו שונים באופן מהותי מתנאיו של המכשיר הישן.
- בהתאם, בהתייחס לדוגמא דלעיל, חריג לכלל האמור עשוי להתקיים מקום בו משך החיים הממוצע של מכשירי החוב המוחלפים קצר מאוד, כך שביטול ההצמדה למדד אינו משנה באופן מהותי את התנאים הגלומים במכשיר החוב המוחלף, ואינו יוצר, הלכה למעשה, מכשיר חוב בעל סיכונים או תנאים כלכליים שונים, לרבות פוטנציאל ההשפעה של המדד על תזרימי המזומנים מהמכשיר. מקרה נוסף בו עשוי להתקיים חריג לכלל האמור הינו מקום בו סיכון האשראי של התאגיד גבוה מאוד, כך שהסיכון הכרוך בעליית המדד הינו זניח ביחס לכלל הסיכונים הגלומים במכשיר החוב. במצבים מעין אלה, עשוי השינוי האיכותי במכשירי החוב המוחלפים להיות שינוי שאינו עולה כדי יצירת מכשיר חוב בעל תנאים שונים מהותית מתנאי המכשיר המוחלף.
- על התאגיד לכלול במסגרת הדוחות הכספיים תיאור מלא ומפורט בדבר מדיניותו החשבונאית בכל הנוגע לשיקולים המנחים אותו בבחינה האם מדובר בהחלפת מכשירי חוב בעלי תנאים השונים באופן מהותי, וליישם שיקולים אלו באופן עקבי, וכן לכלול גילוי מפורט אודות שינויים ספציפיים שנעשו ואופן הטיפול בהם במסגרת הדוחות הכספיים לתקופה במהלכה נעשה השינוי.

תקינה חשבונאית אמריקנית

ASU No. 2009-05 - מדידת התחייבויות בשווי הוגן (Topic 820)

באוגוסט 2009, פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות ("FASB") עדכון לתקני חשבונאות ("ASU" – Accounting Standards Update) בנושא מדידת התחייבויות בשווי הוגן (ASU No. 2009-05; "הפרסום"). הפרסום מהווה עדכון ותיקון של נושא מדידת וגילוי שווי הוגן - Topic 820, ("Topic 820") Fair Value Measurements and Disclosures. נושא זה נכלל במסגרת הקודיפיקציה של תקני החשבונאות של ה-FASB (מבוסס ברובו על FAS 157, Fair Value Measurements), ומספק הנחיות לקביעת שווי הוגן של התחייבויות, בפרט כאשר מחיר מצוטט בשוק פעיל של התחייבות. זהה אינו זמין.

רקע

בהתאם להנחיות למדידת שווי הוגן (הנכללות במסגרת Topic 820) יש למדוד את שווי ההוגן של התחייבות לפי המחיר שישולם להעברתה למשתתף שוק (Market Participant) במועד המדידה (ולא על פי מחיר יישובה - Settlement value). בפועל, עקב מגבלות חוזיות או מגבלות משפטיות אחרות, העברת התחייבות במסגרת עסקות בשוק מתרחשת רק במקרים נדירים, ולכן, בדרך כלל, לא קיימים נתוני שוק נצפים של התחייבויות הנסחרות בשוק כהתחייבויות. עם זאת, התחייבויות מסוימות (כגון אגרות חוב) נסחרות בשוק כנכסים (על-ידי המחזיקים בהן). בהתאם, עלה הצורך בהתאמת ההנחיות הנ"ל לצורך מדידה יעילה וקלה יותר של שוויין ההוגן של התחייבויות.

תחולה

הפרסום חל על כל הישויות, המודדות התחייבויות לפי שווי הוגן, בהתאם להוראות Topic 820.

תמצית עיקרי הפרסום

שיטות למדידת שווי הוגן של התחייבות

הפרסום קובע, כי בעת מדידת שווי הוגן של התחייבות, יש לעשות שימוש במחיר מצוטט בשוק פעיל של התחייבות זהה, במידה שמידע כאמור אכן זמין. מחיר מצוטט כאמור מהווה "נתון מרמה 1" בהיררכיה של הנתונים המשמשים לשם קביעת שווי הוגן (Fair value hierarchy).

במקרים בהם מחיר מצוטט בשוק פעיל של התחייבות זהה אינו זמין, על הישות למדוד את שווייה ההוגן של ההתחייבות תוך שימוש באחת או יותר מהטכניקות הבאות:

- טכניקות הערכה שעושות שימוש ב:
 - מחיר מצוטט בשוק פעיל של התחייבות זהה הנסחרת כנכס.
 - מחיר מצוטט בשוק פעיל של התחייבות דומה או של התחייבות דומה הנסחרת כנכס.
- טכניקת הערכה אחרת, אשר עולה בקנה אחד עם עקרונות Topic 820. דוגמאות לכך הן "גישת ההכנסות", כגון טכניקת הערך הנוכחי, או "גישת השוק", המבוססת על המחיר במועד המדידה, שמשתתף שוק ישלם על מנת להעביר התחייבות זהה, או יקבל על מנת שייקח על עצמו התחייבות זהה.

הפרסום מדגיש, כי בכל המקרים, על הישות למקסם את השימוש בפרמטרים רלוונטיים נצפים, ולעשות שימוש מועט ככל האפשר בפרמטרים שאינם נצפים. בנוסף, באופן עקבי לעקרונות שנקבעו ב- Topic 820, מציין הפרסום, שבעת הערכת הנתונים בהם עושים שימוש להערכת השווי ההוגן של התחייבויות, על הישות לשקול, האם נפח ורמת הפעילות של נכס או התחייבות רלוונטיים פחתו באופן משמעותי, והאם העסקות המתבצעות בהם אינן סדירות (not orderly).

התאמות לשווי ההוגן

הפרסום מציין, שקיימים שני הבדלים בסיסיים בין מדידת שווי הוגן של נכס לבין מדידת שווי הוגן של התחייבות, המצדיקים טיפול שונה בהגבלות המתייחסות לנכסים, לעומת הטיפול בהגבלות המתייחסות להתחייבויות:

1. הגבלות החלות על התחייבויות מצד החייב מתייחסות ל**ביצוע** ההתחייבות. כלומר, ההגבלות על העברת התחייבות נובעות מכך שהישות המדווחת הינה מחוייבת משפטית לביצוע ההתחייבות, ועליה לבצע פעולה מסוימת על מנת להשתחרר ממחויבות זו. מנגד, הגבלות החלות על נכסים מתייחסות ליכולת **למכור** את הנכס.
2. למעשה, כמעט כל התחייבות כוללת איסור המונע את העברתה על-ידי החייב. מאידך, היא ניתנת להעברה על-ידי הזכאי (המחזיק בהתחייבות כנכס), ולכן המגבלה המונעת העברת התחייבות אמורה להיות, מבחינה תיאורטית, עקבית לגבי כל ההתחייבויות. אי לכך, התחייבות המוגבלת כאמור הינה שוות ערך לנכס שאינו מוגבל. להבדיל, הכללת מגבלה המונעת מכירה של נכס, בדרך כלל, מביאה לכך ששווי ההוגן של הנכס המוגבל נמוך יותר משווי ההוגן של נכס זהה, שאינו כולל מגבלה על מכירתו.

בשל כך, מבהיר הפרסום, כי במסגרת הערכת שווייה ההוגן של התחייבות, הישות המדווחת אינה נדרשת לכלול התאמות בגין קיומה של מגבלה המונעת את העברת ההתחייבות. השפעת המגבלה האמורה על העברת ההתחייבות כלולה כבר, מפורשות או במשתמע, במסגרת הנתונים האחרים, המשמשים במדידת שווייה ההוגן של ההתחייבות.

עם זאת, מציין הפרסום, כי בעת מדידת שווי הוגן של התחייבות, תוך שימוש במחיר מצוטט של התחייבות הנסחרת כנכס, ייתכן שתידרשנה התאמות למחיר המצוטט, לאור גורמים הספציפיים לנכס, שאינם מתאימים למדידת שווייה ההוגן של התחייבות. דוגמאות למקרים בהם על הישות לשקול אם נדרשת התאמה למחיר המצוטט של הנכס כוללות את המצבים הבאים:

1. המחיר המצוטט של הנכס מתייחס להתחייבות **דומה (ולא זהה)** הנסחרת כנכס.
2. יחידת החישוב (unit of account) של הנכס אינה זהה לזו של ההתחייבות [לדוגמא, כאשר מחירו המצוטט של הנכס כולל השפעה של "שיפורי אשראי" (credit enhancements), הקיימים בגינו מצד שלישי].

בנוסף, מדגיש הפרסום, כי מחיר מצוטט של התחייבות זהה הנסחרת כנכס יחשב כ- "נתון מרמה 1" בהיררכיה של הנתונים המשמשים לשם קביעת שווי הוגן, וזאת רק אם לא נדרשו התאמות למחיר המצוטט של הנכס. התאמות כאמור למחיר המצוטט של הנכס יביאו לכך שמדידת השווי ההוגן של ההתחייבות תקבל דירוג נמוך יותר.

תחילה והוראות מעבר

- הפרסום הינו בתוקף החל מתקופת הדיווח הראשונה (כולל תקופות ביניים) המתחילה לאחר פרסומו (לאחר 26 באוגוסט 2009).
- אימוץ מוקדם הינו אפשרי, לגבי דוחות כספיים לתקופות הקודמות למועד התחילה, שטרם פורסמו.
- שינויים כתוצאה משינוי בטכניקת הערכה או מיישומה, יטופלו כשינוי באומדן חשבונאי.
- בתקופת אימוץ הפרסום, הישות המדווחת נדרשת לתת גילוי על השינוי, אם בכלל, בטכניקת ההערכה ובנתונים המתייחסים, הנובעים כתוצאה מיישומה, ולכמת את ההשפעה הכוללת, ככל שהדבר מעשי.

הכרה בהכנסה - התקינה החשבונאית האמריקנית החדשה

רקע

הכרה בהכנסה הינה מרכיב קריטי בדוחות הכספיים של התאגיד, וגורם מהותי המשמש לבחינת התנהלות העסקית. בהתאם, שינויים משמעותיים במודלים החשבונאיים להכרה בהכנסה בנוגע לעסקות מסוימות לפי התקינה החשבונאית האמריקנית, שפורסמו לאחרונה, ונועדו לשקף טוב יותר את מהותן הכלכלית של עסקות אלו, מחייבים תאגידים לבצע בחינה מעמיקה שלהם, ולהעריך את השלכותיהם על הפעילות, הדיווח הכספי ומערכות התפעול והבקרה שלהם.

בחודש אוקטובר 2009, פרסם המוסד האמריקני לתקינה בחשבונאות ("ה-**FASB**") עדכון לתקני חשבונאות ("**ASU**" – Accounting Standards Update) בנושא הכרה בהכנסה בעסקות מרובות רכיבים ("**ASU No. 2009-13**"), הנכלל בנושא ההכרה בהכנסה - Topic 605 Revenue Recognition, במסגרת הקודיפיקציה של תקני החשבונאות של ה-**FASB** ("**הקודיפיקציה**"). עדכון זה מספק, בין היתר, הנחיות לגבי הפרדת הרכיבים בעסקות מהסוג הנ"ל ואופן ייחוס התמורה בעסקה ליחידות החשבונאיות (Units of accounting).

ASU No. 2009-13 משנה באופן משמעותי את הטיפול החשבונאי הקיים בעסקות מרובות רכיבים (אשר אינן עסקות הכוללות רכיבי תוכנה), כפי שנקבע (טרם הקודיפיקציה) במסגרת Emerging Issues Task Force (EITF) Issue 00-21, Revenue Arrangements with Multiple Deliverables ("**EITF 00-21**"), ומביא לריבוי המקרים והנסיבות בהם תתבצע הפרדה של עסקות מרובות רכיבים לרכיביהן, בהשוואה למצב הקיים.

בנוסף, בחודש אוקטובר 2009, פרסם ה-**FASB** עדכון לתקני חשבונאות בנושא הכרה בהכנסה בעסקות מסוימות הכוללות רכיבי תוכנה ("**ASU No. 2009-14**"), הנכלל במסגרת נושא התוכנה - Topic 985 Software בקודיפיקציה. פרסום זה, המהווה עדכון לנושא ההכרה בהכנסה מעסקות תוכנה [שנדון, בין השאר, ב- ("**SOP 97-2**") Software Revenue Recognition, SOP 97-2, טרם הקודיפיקציה], מצמצם משמעותית את העסקות והרכיבים אשר נכנסים לתחולתו. בין היתר, הוצאו מתחולת נושא זה רכיבים של מוצר מוחשי שאינם תוכנה, וכן רכיבי תוכנה מסוימים, כמפורט בהמשך.

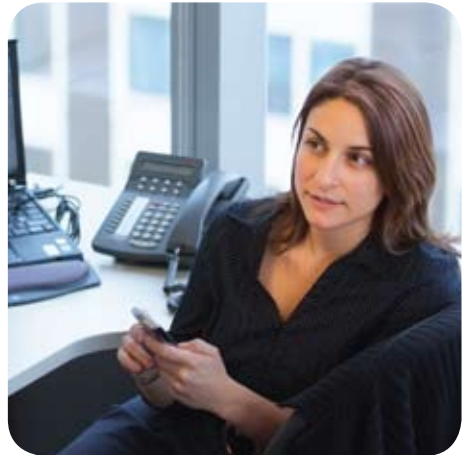
עיקרי התקינה החשבונאית הקיימת בנושא הכרה בהכנסה מעסקות מרובות רכיבים (EITF 00-21) בהתאם להוראות **EITF 00-21**, לשם הפרדת רכיב בעסקה לצורכי הכרה בהכנסה, נדרש, בין היתר, לאמוד את שווי ההוגן. שווי ההוגן של רכיב נקבע לפי ההיררכיה הבאה:

- מחירו של הרכיב בעסקות המתרחשות באופן סדיר, בהן הוא נמכר על-ידי הישות על בסיס נפרד ("**VSOE**" – Vendor Specific Objective Evidence);
- בהיעדר יכולת לקבוע שווי הוגן על בסיס **VSOE**, יש להסתמך על ראיות בנוגע למחירו של הרכיב בעסקות המתרחשות באופן סדיר, בהן הוא נמכר על-ידי ספק אחר ("**VOE**" – Vendor Objective Evidence).

- בנוסף, בהתאם להוראות EITF 00-21, פריט, שנמסר במסגרת עסקה, מהווה יחידה חשבונאית נפרדת (separate unit of accounting), לצרכי הכרה בהכנסה, במידה שמתקיימים כל התנאים הבאים:
- לפריט שנמסר יש ערך ללקוח על בסיס נפרד (כלומר, הפריט נמכר בנפרד על ידי ספק כלשהו או שהלקוח יכול למוכרו בנפרד);
 - קיימות ראיות אובייקטיביות מהימנות לשווי ההוגן של הפריטים שטרם נמסרו;
 - אם ההסכם כולל זכות החזרה כללית של הפריט שנמסר, מסירה או ביצוע בהתייחס לפריטים שטרם נמסרו הינם צפויים ובשליטת החברה המוכרת.

עוד קובע EITF 00-21, כי אופן ייחוס התמורה הכוללת של ההסכם ליחידות החשבונאיות הנפרדות ייעשה לפי יחסי השווי ההוגן של יחידות אלו. בהיעדר ראיות לשווי הוגן של הפריט שנמסר, ייחוס התמורה ייעשה לפי "שיטת השייר" (לפיה הפער שבין סך תמורת ההסכם לבין השווי ההוגן של הפריטים שטרם נמסרו מיוחס לפריט שנמסר).

במקרים בהם לא התקיימו כללי ההפרדה המפורטים לעיל, לצורכי הכרה בהכנסה, של פריט שנמסר, נדרש, בדרך כלל, לדחות את ההכרה בהכנסה מהעסקה, כולה או חלקה. עם זאת, במקרים רבים, דחיית ההכרה בהכנסה לא הייתה עקבית עם המהות הכלכלית שהיוותה בסיס לעסקה. כך, למשל, אי-יכולת לקבוע את השווי ההוגן של הפריט שטרם נמסר, בהתאם להיררכיה שהוגדרה לעיל, הביאה לכך שהפריט שנמסר שולב, לצורכי הכרה בהכנסה, עם הפריט שטרם נמסר, ואלה טופלו כמקשה אחת (ולא כיחידות חשבונאיות נפרדות). טיפול כאמור הביא לדחייה של ההכרה בהכנסה בגין הפריט שנמסר, ולכן ההכנסה בגין העסקה נדחתה, בדרך כלל, עד למסירת הפריט האחרון.

עיקרי הפרסום החדש בנושא (ASU No. 2009-13)

- ASU No. 2009-13 מבוסס על גישה, שנועדה לשקף את המהות הכלכלית של עסקת המכירה, ויישומו עשוי להביא להקדמת ההכרה בהכנסה ביחס לעיתוי ההכרה בהתאם למודל הקיים (EITF 00-21). בהתאם לפרסום החדש, פריט שנמסר מהווה יחידה חשבונאית נפרדת, לצורכי הכרה בהכנסה, במידה שמתקיימים שני התנאים הבאים בלבד:
- לפריט שנמסר יש ערך ללקוח על בסיס נפרד (כלומר, הפריט נמכר בנפרד על ידי ספק כלשהו או שהלקוח יכול למוכרו בנפרד);
 - אם ההסכם כולל זכות החזרה כללית של הפריט שנמסר, מסירה או ביצוע בהתייחס לפריטים שטרם נמסרו הינם צפויים ובשליטת החברה המוכרת.

בניגוד ל- EITF 00-21, הפרסום החדש אינו דורש באופן מפורש, כתנאי הכרחי להכרה בהכנסה, ראיות אובייקטיביות מהימנות לשווי ההוגן של הפריט שטרם נמסר, בכדי שפריט זה יהווה יחידה חשבונאית נפרדת. כפועל יוצא, לפי הפרסום החדש, יותר פריטים צפויים להוות יחידות חשבונאיות נפרדות (משמע, ההכרה בהכנסה בגינם, ככל הנראה, תוקדם ביחס למודל הקיים).

באשר לאופן ייחוס תמורת ההסכם לרכיבים, קובע הפרסום החדש, כי במועד תחילת ההסכם, יש לייחס את תמורת ההסכם על בסיס **מחירי המכירה היחסיים** של הרכיבים (למעט במקרים מסוימים).

הפרסום החדש קובע היררכיה לגבי קביעת "מחיר מכירה", שהינה רחבה יותר מזו ששימשה לקביעת "שווי הוגן" לפי EITF 00-21: מחיר המכירה של כל רכיב ייקבע תחילה על בסיס VSOE, אם זמין, ובהיעדר יכולת לקבוע VSOE, על בסיס ראיות בנוגע למחירו בעסקאות, בהן הוא נמכר על ידי ספק אחר (VOE). **בהיעדר יכולת לקבוע VSOE, תידרש הישות להביא בחשבון את האומדן הטוב ביותר (best estimate) של מחיר המכירה.** האומדן האמור ייקבע בדרך עקבית עם המחיר שבו הישות הייתה יכולה למכור את הרכיב, אילו היה נמכר באופן סדיר על בסיס נפרד.

לאור הרחבת ההגדרה של "מחיר מכירה", ביחס להגדרת "שווי הוגן" ב- EITF 00-21, והאפשרות לבצע הערכה על בסיס האומדן הטוב ביותר, **"שיטת השייר" בוטלה ואינה מותרת עוד.**

יש לציין, כי הסכום שייחוס לרכיב שנמסר הינו מוגבל לסכום שאינו מותנה במסירה של פריטים נוספים או בעמידה בתנאי ביצוע מסוימים.

כמו כן, הפרסום החדש מרחיב את דרישות הגילוי הקיימות, ומחיל, בין היתר, דרישות גילוי בנוגע ל:

- מהות העסקה מרובת הרכיבים;
- הפריטים המשמעותיים הנכללים במסגרת ההסכם;
- מועד המסירה או ביצוע השירותים הנכללים במסגרת ההסכם;
- תנאי ביצוע, ביטולים, אפשרות סיום החוזה והחזרים כספיים;
- הגורמים העיקריים, הפרמטרים, ההנחות והשיטות, ששימשו לקביעת מחירי המכירה של הרכיבים המשמעותיים בעסקה (יש לספק גילוי נפרד בגין ההשפעה הנובעת משינוי במחיר המכירה, השיטה או ההנחות ששימשו לקביעת מחיר המכירה של יחידה חשבונאית ספציפית, אם לאחד מהשינויים האמורים השלכה משמעותית על ייחוס התמורה);
- היותם של הפריטים המשמעותיים בעסקה יחידות חשבונאיות נפרדות, ובמידה ולא, הסיבות לכך;
- עיתוי ההכרה בהכנסה בגין היחידות החשבונאיות הנפרדות המשמעותיות.

בנוסף, נדרש לתת גילוי כמותי ואיכותי נוסף, שהינו הכרחי על מנת להבין את שיקול הדעת שהופעל במסגרת יישום הפרסום החדש, וכן גילוי בנוגע לשינויים שחלו בשיקול הדעת או ביישום, שייתכן שיש להם השפעה מהותית על עיתוי או סכום ההכנסה שהוכרה.

התקינה החשבונאית הקיימת בנושא הכרה בהכנסה מעסקאות תוכנה (SOP 97-2)

ככלל, הוראות התקינה הנוכחית בנושא הכרה בהכנסה מעסקאות תוכנה הינן מחמירות יותר בהשוואה להוראות EITF 00-21, הנוגעות לעסקאות שאינן עסקאות תוכנה, ומביאות במקרים רבים לדחיית ההכרה בהכנסה. בפרט, בהתאם ל- SOP 97-2, על מנת להפריד בין הרכיבים השונים של ההסכם, ולהכיר בהכנסה בגינם, **נדרש קיומו של VSOE** בלבד. בהתאם, לא ניתן להשתמש במחירי מכירה של ספק אחר או באומדן אחר לצורך הפרדת הרכיבים השונים הכלולים בהסכמי תוכנה. לאור הקושי הקיים במקרים מסוימים בקביעת VSOE, ישות עשויה לדחות, לעיתים קרובות, את ההכרה בהכנסה בגין פריט שנמסר.

- כמו כן, תחולת התקינה הקיימת בנושא הכרה בהכנסה מעסקות תוכנה הינה רחבה, וכוללת, בין היתר:
- רכיב תוכנה, הכלול במסגרת מוצר מוחשי, במידה שהתוכנה מהווה מרכיב שהינו יותר ממשני (more than incidental) ביחס למוצר בכללותו;
 - רכיבים שאינם תוכנה, במידה שרכיב התוכנה הינו הכרחי לפונקציונאליות של אותם רכיבים (לדוגמא, מחשב שנמכר יחד עם תוכנת מערכת הפעלה).

עיקרי הפרסום החדש בנושא (ASU No. 2009-14)

- התקינה הנוכחית בנושא הכרה בהכנסה מעסקות תוכנה הביאה, במקרים מסוימים, להכרה בהכנסה בגין מוצרים מוחשיים (קרי, מוצרים שאינם תוכנה) באופן שאינו תואם את מהותה הכלכלית של העסקה. הפרסום החדש משנה ומצמצם את תחולתה של התקינה הקיימת בנושא הכרה בהכנסה מעסקות תוכנה, בכדי להביא לטיפול חשבונאי שישקף באופן נאות יותר את המהות העסקית של עסקאות אלו, בפרט לאור שכיחותם של מרכיבי תוכנה במוצרים שאינם תוכנה בימינו (כגון מוצרי חשמל וכד'). בהתאם, הוצאו מתחולת חלק ההכרה בהכנסה של Topic 985, Software העסקות הבאות:
- רכיבי מוצר מוחשי שאינם תוכנה (גם כאשר התוכנה הינה הכרחית לפונקציונאליות של החומרה);
 - רכיבי תוכנה של מוצר מוחשי, אשר נמכרים, מוחזרים או שניתן רישיון בגינם ביחד עם המוצר המוחשי, ואשר מתפקדים ביחד על מנת להביא לתפקוד ההכרחי של המוצר המוחשי.

כתוצאה מהוראות הפרסום החדש, חברות מסוימות יחלו ליישם את כללי ההכרה בהכנסה הרלוונטיים לגבי עסקאות שאינן עסקאות תוכנה (ASU No. 2009-13), כפי שפורטו באופן חלקי לעיל, לגבי רכיבים מסוימים, שטופלו עד עתה לפי מודל ההכרה בהכנסה מעסקאות תוכנה (SOP 97-2). בהתאם, חברות אלו תוכלנה להשתמש באומדן הטוב ביותר של מחיר המכירה, ולהפריד את ההסכם לרכיביו, גם בהיעדר יכולת לקבוע VSOE עבור הרכיבים השונים. משמע, במקרים אלה, בדרך-כלל, תוקדם ההכרה בהכנסה מאותם רכיבים, בהשוואה למצב בו הוכרה לפי SOP 97-2.

הפרסום כולל הנחיות לייחוס תמורת ההסכם לרכיבים השונים, כאשר ההסכם כולל רכיבי תוכנה ורכיבים שאינם תוכנה. יש לציון, כי בדרך כלל, לא יחול שינוי בטיפול החשבונאי ברכיבים, הממשיכים להיות מטופלים לפי כללי הכרה בהכנסה מעסקאות תוכנה.

ASU No. 2009-14 מפרט מספר מאפיינים לצורך הבחינה, האם מוצר מוחשי כולל רכיבי תוכנה ורכיבים שאינם תוכנה, המתפקדים ביחד על מנת להביא לתפקוד ההכרחי של המוצר המוחשי (קרי, הכרחיים לפונקציונאליות שלו), כדלהלן:

- במידה שמכירת המוצר המוחשי ללא רכיב התוכנה אינה שכיחה (infrequent), קיימת הנחה, הניתנת לסתירה, כי רכיבי התוכנה הינם הכרחיים לפונקציונאליות של המוצר המוחשי;
- קיומו של מוצר אחר הנמכר על ידי הישות, והינו בעל פונקציונאליות דומה למוצר הנמכר, כאשר ההבדל המשמעותי היחיד בין המוצרים הינו הכללתה של התוכנה. במקרה כאמור, המוצרים נחשבים זהים, לצורך בחינת המאפיין הראשון לעיל;
- בהתייחס למכירת מוצר מוחשי, הכולל תוכנה הנמכרת גם על בסיס נפרד - מכירת התוכנה על בסיס נפרד, לכשעצמה, אינה מהווה אינדיקציה כי התוכנה אינה הכרחית לפונקציונאליות של המוצר המוחשי;
- רכיבי תוכנה אינם חייבים להיות כלולים (embedded) במוצר המוחשי בכדי שייחשבו כהכרחיים לפונקציונאליות שלו;
- הרכיבים שאינם תוכנה במוצר המוחשי חייבים לתרום באופן ממשי לפונקציונאליות ההכרחית של המוצר.

תחילה והוראות מעבר של ASU No. 2009-13 ו- ASU No. 2009-14

שני הפרסומים החדשים חלים לגבי הסכמים שנחתמו או שונו משמעותית בתקופות דיווח שנתיות, המתחילות ביום 15 ביוני 2010 או לאחריו. ניתן ליישם מוקדם את הפרסומים האמורים, בתנאים מסוימים, החל מתקופות דיווח ביניים, המסתיימות ב- 30 בספטמבר 2009.

חלופות היישום של הפרסומים:

- באופן פרוספקטיבי (מכאן להבא), לגבי הסכמים שנחתמו או שונו משמעותית לאחר מועד התחילה;
- באופן רטרופקטיבי מלא;
- במקרה של יישום מוקדם לתקופה שאינה תחילת שנת הכספים של הישות, יש ליישם את הוראות הפרסום למפרע החל מתחילת השנה.

כאשר הפרסומים מיושמים באופן פרוספקטיבי, נדרש לכלול גילויים נוספים שנקבעו בהם. כמו כן, במידה והשפעת היישום מהותית, יש לתת גילוי כמותי, בנוסף לגילוי האיכותי הנדרש.

סיכום

שינוי המודלים להכרה בהכנסה, אשר מטרתו לשקף באופן נאות יותר את המהות הכלכלית של עסקות המכירה, עשוי להביא להכרה מוקדמת יותר בהכנסה מעסקות מסוימות, בהשוואה לטיפול החשבונאי ולדרישות שנקבעו לפי התקינה הקיימת.

עם יישומם של הפרסומים החדשים שתוארו במאמר, עסקות מרובות רכיבים, שאין עסקות תוכנה, יופרדו ליותר יחידות חשבונאיות נפרדות, כתוצאה מהסרת הדרישה לקיום ראיות אובייקטיביות מהימנות לשווי ההוגן של הפריטים שטרם נמסרו, וכתוצאה מהיכולת לקבוע את מחיר המכירה של רכיב לפי האומדן הטוב ביותר של החברה. כתוצאה מכך, ההכרה בהכנסה בגין רכיבים שנמסרו, המהווים בהתאם לכללים החדשים יחידה חשבונאית נפרדת, לא תותנה עוד במסירתם של רכיבים נוספים. בנוסף, יישום הפרסומים החדשים יביא לכך שתמורת ההסכם תיוחס ליחידות החשבונאיות הנפרדות על בסיס מחירי המכירה היחסיים של הרכיבים, כך שלא ניתן יהיה להשתמש בשיטת השייר.

כמו כן, לצמצום התחולה של כללי ההכרה בהכנסה מעסקות תוכנה עשויה להיות השפעה ניכרת על חברות שמוכרות תוכנה ביחד עם רכיבי חומרה.

לצורך השלמת התמונה, יש לציין, כי ה- FASB והמוסד הבינלאומי לתקינה בחשבונאות ("IASB") שוקדים בימים אלה על תקן חשבונאות מקיף אחד ויחיד להכרה בהכנסה, הצפוי להחליף את התקינה החשבונאית האמריקנית והבינלאומית הקיימת. טיוטת התקן צפויה להתפרסם במהלך הרבעון השני של 2010, ואילו התקן הסופי צפוי להתפרסם ב- 2011. אנו נמשיך ונעדכן אתכם בהתפתחויות בנושא.

למידע ולפרטים נוספים:

יעל ג'רסי, שותפה
המחלקה המקצועית
Yael.gerassi@il.pwc.com

בני ספירשטיין, שותף
המחלקה המקצועית
benny.sapirshtein@il.pwc.com

טל. 03-7954855

פרק ב' חידושי מיסים וחוקים נלווים

ורד קירשנר (שותפה), ג'רי זליגמן (שותף), אבישי ברדוגו (שותף)
אלי ארגמן (מנהל בכיר)
שי שלהבת (מנהל בכיר)
רון מזוריק (מנהל)
אורן מימון
רועי הרשקוביץ
ערן אמיר

מחלקת מיסים

מיסוי ישראלי

פסקי דין

שווי המכירה לצורך חישוב מס המכירה החל במכירת מניות של איגוד מקרקעין

ועדת ערר 9069 /08 פייביש בן ציון ואח' נ' מנהל מס שבח חיפה

ביום 13 באוגוסט 2009, קבעה ועדת הערר שליד בית המשפט המחוזי בחיפה, כי במכירת מניות של איגוד מקרקעין, שבבעלותו דירות מגורים, בגין היה האיגוד האמור זכאי להטבות לפי פרק שביעי 1 לחוק לעידוד השקעות הון, יוטל מס מכירה בשיעור 0%.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

בבעלותה של חברת ב.ד.א. בניין והשקעות (1993) בע"מ (להלן - "החברה") היה בניין, אשר דירותיו שימשו להשכרה למגורים, ואושרו כ"נכס מאושר" לפי פרק שביעי 1 לחוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט – 1959 (להלן - "חוק העידוד"). הבניין היווה את כל נכסיה של החברה, כך שהיא נחשבה איגוד מקרקעין, בהתאם לחוק מיסוי מקרקעין (שבח ורכישה) התשכ"ג – 1963 (להלן - "חוק מס שבח"). בעלי המניות של החברה (להלן - "העוררים") מכרו את מניות החברה ביום 1 ביוני 2007, והתעוררה שאלה בנוגע לשיעור מס המכירה שהם חייבים בו בגין המכירה¹, זאת משום שהמכירה בוצעה לפני ביטולו של מס המכירה, החל מיום 1 באוגוסט 2007.

העוררים טענו, כי בהתאם להוראות סעיף 72ד(ב) לחוק מס שבח, מס המכירה המוטל עליהם הינו בשיעור 0%, שכן מדובר במכירה של דירת מגורים, אשר הייתה זכאית להטבות לפי "פרק שביעי 1" לחוק העידוד. מנהל מיסוי מקרקעין דחה את הבקשה לחיוב במס מכירה בשיעור 0%, בטענה כי מדובר

¹ לפי סעיף 72ד(א) לחוק מס שבח, בגין מכירה של דירת מגורים, שהיא מלאי עסקי, ועל מכירת דירת מגורים בידי מי שהיה זכאי להטבות לפי פרק שביעי 1 לחוק, חל מס מכירה בשיעור מופחת של 0.8%, במידה שהדירה נרכשה לפני ה-7.11.01, ובשיעור של 0%, אם נרכשה החל מתאריך זה.

במכירת מניות של איגוד מקרקעין ולא במכירת נכסיו של איגוד המקרקעין. המנהל הדגיש, כי מס מכירה בשיעור 0%, לפי לשונו של סעיף 72ד(ב) לחוק מס שבח, חל רק במקרה של מכירת דירה על ידי בעליה (החברה), ולא במקרה הנדון, שבו נמכרו מניות החברה.

החלטת ועדת הערר

ועדת הערר קיבלה את הערר, וקבעה, כי מכיוון שמדובר במכירת מניות של איגוד מקרקעין, המהווה "פעולה באיגוד", כהגדרתה בסעיף 1 לחוק מס שבח, תוך הסתמכות על ע"א 4343/03 יצחק חצרוני ועל ע"א 4666/06 נאות הארץ, הרי שלצורך חישוב המס החל במכירת המניות באיגוד המקרקעין, יש להתחשב בנכסי המקרקעין שבבעלות האיגוד, ולא בתמורה ששולמה עבור המניות, באופן שמס המכירה יוטל בהתאם להוראת סעיף 72ד(ב) לחוק מס שבח, הקובע, כי במכירת דירת מגורים שהיא מלאי עסקי, או במכירת דירת מגורים בידי מי שהיה זכאי להטבות לפי פרק שביעי 1 לחוק העידוד, יוטל מס מכירה בשיעור של 0% משווי המכירה של מקרקעי האיגוד.

הערותינו:

- מכיוון שלא הייתה מחלוקת, כי אילו היו נמכרות הדירות עצמן, היה מס המכירה בשיעור של 0%, ועדת הערר קבעה, כי למרות הלשון הברורה של סעיף 72ד(ב) לחוק מס שבח, יש לפרשו על פי תכליתו. לאור ההיסטוריה החקיקתית (לרבות חקיקת חוק מס שבח) ולאור התכלית במיסוי פעולה במקרקעין, שהינה השוואה בין תוצאת המס של מכירת מקרקעין באמצעות מכירת מניות איגוד מקרקעין לבין תוצאת המס בעת מכירה ישירה של המקרקעין, הגיעה ועדת הערר בעניין זה למסקנה, כי יש להעניק את ההטבה במס המכירה גם במקרה של מכירת מניות באיגוד מקרקעין.
- על אף ה"השקפה" של המניות (הפיכתן ל"שקופות") במקרה דנן, וקביעת שווי המכירה של המניות כשווי הנכסים של החברה, יהיה קשה לבצע "שיקוף" דומה לעניין פקודת מס הכנסה, וזאת לאור הגדרת "שווי המכירה", שנקבעה בהקשר למס מכירה, ערב ביטולו ביום 1.8.2007, אשר ביצעה השקפה של המניות לעניין מס מכירה בפעולה באיגוד מקרקעין בלבד.

תלות במקורות ההכנסה לאור הלכות קלס ושקורי – פרשנות סעיף 66(ד) לפקודת מס הכנסה

עמ"ה 540/08 מליכאלי משה ואח' ("המערער") נ' פקיד שומה אשקלון

ביום 27 ביולי 2009, דן ביהמ"ש המחוזי בב"ש בנושא החישוב המאוחד - נפרד, תוך התייחסות לקביעה בע"א קלס, בדבר היותן של החזקות הכלולות בסעיף 66(ד) לפקודת מס הכנסה, וקובעות אימתי מתקיימת תלות של מקור הכנסת בן הזוג האחד במקור הכנסתו של בן הזוג האחר, המחייבת חישוב מס מאוחד לגבי הכנסות בני הזוג, חזקות שאינן חלוטות, אלא ניתנות לסתירה על ידי הנישום.

עם זאת, קבע ביה"מ, כי למרות הלכה זו, במקרה הנדון קיימת תלות בין מקורות ההכנסה של בני הזוג, ודחה את הערעור שהגישו הנישומים.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

בשנת 1988, הקים המערער חברה בבעלותו (96.6%) שעסקה בשירותי סיעוד לקשישים (להלן - "החברה"). תחום הכשרתו של המערער היה עבודה סוציאלית ומכאן מומחיותו והמוניטין שלו בהפעלת החברה. אשת המערער (להלן - "המערערת") הייתה מורה בבית ספר תיכון, ובשנת 1992 החלה לעבוד כשכירה בחברה של המערער, בתפקידי ניהול אדמיניסטרטיבי. ככלל, שכרה של מזכירה בחברה עמד על סך של כ- 6,000 ש"ח לחודש, ושל עובדת סוציאלית על כ- 5,000 ש"ח לחודש. שכרה של המערערת היה עד לשנת 2001 בסכום דומה. אולם בשנת 2001 זינק שכרה בלמעלה מ- 300%, ובשנים מאז שנת 2003 ואילך (שהן שנות המס שבמחלוקת) הועלה שכרה פעם נוספת בכ- 300%.

נקודת המוצא, הקבועה בסעיף 65 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א-1961 (להלן - "הפקודה"), הינה כי הכנסת בני זוג תראה לצורך הפקודה כהכנסת בן הזוג הרשום ותחויב על שמו, דהיינו חישוב ההכנסה לבני הזוג יעשה במאוחד. בסעיף 66(א) נקבע חריג לעקרון החישוב המאוחד, לפיו רשאי בן הזוג, שאינו בן הזוג הרשום, לתבוע, כי יתבצע חישוב נפרד של המס. בנוסף, סעיף 66(ד) קובע, כי אין די בדרישת בן הזוג לחישוב בנפרד, ונדרש תנאי נוסף של אי-תלות מקור הכנסת בן הזוג האחד במקור ההכנסה של בן הזוג השני. הסעיף קובע מספר חזקות בנושא, שאם אחת מהן מתקיימת, יראו את מקור הכנסת בן הזוג האחד כתלוי במקור הכנסתו של בן הזוג השני. אחת מהן הינה מצב, בו הכנסת בן הזוג האחד נובעת מעסק או ממשלח-יד של בן הזוג השני.

בשנות המס 2003-2005, דרשו המערערים חישוב מס נפרד בגין הכנסותיהם, בהתאם להוראות סעיף 66(א) לפקודה. פקיד השומה סירב לבקשתם, מכיוון שלטענתו, במקרה הנדון קיימת תלות בין מקורות הכנסותיהם, בהתאם לחזקה הנ"ל.

החלטת בית המשפט

בית המשפט המחוזי התייחס בפסיקתו לע"א קלס נ' פקיד שומה ת"א, בו נקבע, כי החזקות הקבועות בסעיף 66(ד) לפקודה אינן חלוטות, והן ניתנות לסתירה על ידי הנישום. דהיינו, הנטל הוא על הנישום להפריך את החזקה ולהוכיח העדר תלות. עוד קבע בית המשפט, כי קיומה של תלות הוא עניין לנסיבותיו המיוחדות של כל מקרה, וקשה להסיק ממקרה אחד למשנהו, וכן כי במקרה הנדון אכן מתקיים יסוד התלות בין מקורות ההכנסה של בני הזוג, וזאת לאור העובדה, שהחברה הוקמה על ידי המערער ומצויה בבעלותו הכמעט בלעדית, ולאור זאת שהוכח כי גובה שכר האישה לא נקבע במנותק מהיות החברה בשליטת בעלה. שילוש השכר בפעם הראשונה והשנייה לא היו תוצאה של שינוי בהיקף עבודתה של המערערת או בתנאיה, אלא נבעו מהשיקול הדומיננטי של תכנון המס ואף ממניפולציה למקסם את הכנסתם הפנויה של המערערים. לכן, אין בכל אלה כדי לנתק את "התלות" של מקור הכנסת האישה בזה של בעלה.

בית המשפט המחוזי התייחס אף להלכה, שנקבעה בעמ"ה שקורי נ' פקיד שומה כפר סבא (כב' השופט מגן אלטוביה), לפיה, יש לנקוט בפרשנות מצמצמת לעניין בדיקת התלות בין מקורות ההכנסה של בני זוג, והעיר, כי גישתו של השופט אלטוביה, לפיה חל שינוי דרסטי בבדיקת המבחנים של סעיף 66(א) לאור הלכת קלס אינה נקייה מספקות, אולם גם על פי פרשנותו המצמצמת, עדיין המקרה הנדון אינו יוצא מגדר התלות בהכנסה, וזאת לאור מבחן נחיצות המשרה ונאותות השכר והתנאים הנלווים, כפי שקבע השופט אלטוביה.

חוסר שיתוף פעולה מלא עם פקיד שומה מהווה עילה לפתיחת השומה לפי סעיף 147 לפקודה

עמ"ה 1038/06 (בש"א 6634/07) עמירם סיון נ' פקיד שומה כפר סבא

ביום 13 בדצמבר 2009, קבע בית המשפט המחוזי, כי על נישום לנהוג בתום לב ולשתף פעולה באופן מלא, במהלך ההליך השומתי בכלל, ובהקשר לכניסתו להסכם שומה בפרט, לרבות הפניית פקיד השומה לפרט מהותי שנעלם מעיניו. התנהגות שלא בתום לב מצד הנישום מהווה נסיבות חריגות, המצדיקות פתיחת שומה לפי סעיף 147 לפקודת מס הכנסה. כן נקבע, כי מנהל אינו חייב לקיים דיון מקדמי עם הנישום בטרם החלטתו לפתוח תיק שומה לפי סעיף 147 לפקודת מס הכנסה.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

המחלוקת הנדונה בפסק הדין מתייחסת להפעלת סמכותו של המנהל לפתוח את שומתו של עמירם סיון (להלן - "המערער") לפי סעיף 147 לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א-1961 (להלן - "הפקודה"), מקום בו נחתם הסכם שומה בין הצדדים, כאשר הנישום סיפק לפקיד השומה את המידע הרלוונטי, אך לא העמיד את פקיד השומה על טעותו בהתייחסו לסוגיה מהותית בשומה. בהתאם להוראת סעיף 147 לפקודה, המנהל רשאי, ביוזמתו או לבקשת הנישום, בפרק זמן כהגדרתו בסעיף זה, לדרוש פרוטוקולים של כל הליך בו נקט פקיד השומה לפי הפקודה, ורשאי לערוך כל חקירה שתיראה לו, וכן לתת צווים לעניין כאמור.

המערער ורעייתו החזיקו במלוא מניות חברת סיון בע"מ (להלן - "החברה"), אשר החזיקה ב-24% מהון מניות חברת אחיאב פיתוח השקעות בע"מ (להלן - "אחיאב"), ואילו אחיאב החזיקה במלוא מניות חברת תיעוש אחזקה ותפעול מערכות בע"מ (להלן - "תיעוש"). בשנת 1997, קיבלה אחיאב הלוואה בסך 2.9 מ' ש"ח מכל בעלי מניותיה, והשקיעה את הכספים כשטר הון בתיעוש. באותה שנה, העבירו יתר בעלי מניות אחיאב את אחזקותיהם לחברה ללא תמורה. עוד באותה שנה, הועברה מלוא הבעלות בתיעוש על-ידי אחיאב לחברה, ולאחר מכן נמחקה אחיאב. כך, למעשה, החזיק המערער בכל המניות של תיעוש, וכן בשטר ההון (דהיינו החוב של תיעוש לאחיאב, שהוסב לטובת המערער).

המערער דיווח על ההעברה של כל המניות כאמור לעיל לפקיד השומה, אך לא ציין בדוחותיו את קיומו של שטר הון לטובתו ואת מועד פירעונו. בין המערער ופקיד השומה נחתמו הסכמי שומות, הכוללים את השנים בהן נפרע שטר ההון. בשל טעות של פקיד השומה, נעלמה מעיניו עובדת קיומו של השטר, ועל כן לא נכללה בהסכמי השומה האמורים כל התייחסות לפירעונו. מכוח סעיף 147 לפקודה, נפתחה שומת המערער לשנת המס בה נפרע חלק גדול מסכום השטר, כל זאת, מבלי שנערך דיון מקדים, בו נשמעו טענות הנישום.

המערער טען, כי מילא את חובתו בכך שסיפק לפקיד השומה את כל המידע הרלוונטי לעריכת הסכם השומה, ובכללו ההודעה על העברת תיעוש לידי, וכי ידיעת פקיד השומה, כי מניות תיעוש הועברו לידי, כמוה כידיעה שקיים שטר הון לטובתו. כמו כן טען המערער, כי אי-קיום דיון מקדמי שולל את זכות הטיעון, המוענקת לו בטרם יינתן לו צו המגדיל את שומתו.

מנגד, טען פקיד השומה, כי על אף שהמערער מילא מעין 'הצהרת הון' עובר לעריכת הסכמי השומה, הוא לא דיווח בה על שטר ההון הקיים לטובתו ועל מועד פירעונו, ומשום כך לא היה מודע לקיומו בעת עריכת הסכם השומה.

פסיקת בית המשפט המחוזי

בית המשפט אימץ את הגישה הרווחת, לפיה רק בנסיבות חריגות ומיוחדות תוענק סמכות למנהל לפתוח הסכם שומה מכוח סעיף 147 לפקודה.

במקרה הנדון, קיבל בית המשפט את עמדת פקיד השומה, וקבע, כי מתקיימות הנסיבות החריגות לפתיחת השומה, וכי בהתאם למידת ההגינות המתבקשת, ולו בהקשר של הפעלת גבולות הסמכות מכוח סעיף 147, על הנישום היה להפנות את תשומת לב פקיד השומה לנושא פירעון שטר ההון, ולאפשר לפקיד השומה לשקול, במסגרת הסכמי השומה, את מכלול הסוגיות השנויות במחלוקת בין הצדדים. לעניין זה, נאמר על ידי בית המשפט, כי על אף שעל פקיד השומה חלה חובה לפעול במקצועיות, ולדלות את מירב המידע מתוך הנתונים שמוסר הנישום, אין זה גורע מחובת הנישום לנהוג בתום לב ובהגינות.

כאמור, טענה נוספת, אותה העלה המערער, היא כי לא התקיים דיון מקדמי טרם ההחלטה בעניין פתיחת שומות. בית המשפט קבע לעניין זה, כי אין בהתנהלות זו של פקיד השומה שלילת זכות הטיעון המוענקת למערער, בטרם יינתן צו המגדיל את שומתו. הדיון המקדמי בטרם ההחלטה על פתיחת שומה הינו הליך שיש לעודדו, אך, עם זאת, הליך שכזה אינו נדרש על פי הפקודה.

מע"מ תשומות על ארוחות לעובדים

ע"ש 1251/06 אחים עובדיה שרותי ניקיון ושמירה בע"מ נ' מנהל מע"מ פתח תקווה

ביום 19 באפריל 2009, קבע בית המשפט המחוזי, כי יש לראות באספקת ארוחות לעובדים, גם אם יש בהן כדי להביא תועלת למעביד, טובת הנאה דומיננטית הצומחת לעובד. לפיכך התשומות במקרה כזה נכללות בהגדרת תקנה 15א(ב) לתקנות מע"מ (להלן - "התקנות") כתשומה בשל עובד, ועל החברה היה להוציא חשבוניות לעובדים, על מנת להכיר במע"מ המשולם על ידה בהקשר לארוחות אלו.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

חברת אחים עובדיה שרותי ניקיון ושמירה בע"מ (להלן - "החברה") עסקה במתן שירותי ניקיון ואבטחה עבור רשות שדות התעופה (להלן - "הרשות"), ועל פי תנאי המכרז להעסקתה, התחייבה לרכוש תלושי ארוחות לעובדיה, המועסקים במתחם שדה התעופה, מהרשות בלבד. בגין רכישת התלושים קיבלה החברה חשבוניות מס מהרשות, ואת המע"מ הכלול בחשבוניות ניכתה כמס תשומות. מנהל מע"מ פתח תקווה (להלן - "מנהל מע"מ") לא התיר את ניכוי התשומות שדרשה החברה בגין ארוחות אלו, בטענה כי תשומות בשל ארוחות לעובד תותרנה בניכוי, רק כאשר התשומה נמכרה לעובד או שניתנה לו כשירות, והמכירה או מתן השירות כלולים בדו"ח התקופתי של העוסק כעסקה חייבת.

לטענת החברה, מדובר בטובת הנאה אשר רובה ככולה של המעביד. רכישת תלושי הארוחות בוצעה כתוצאה מהתחייבות חוזית של החברה, וכחלק מעמידתה בתנאי מכרז, ולא כחלק מתנאים סוציאליים כלשהם, שנועדו לטובת העובדים. לכן, אין להחיל את תקנה 15א לתקנות, הדנה בתשומות שהן "לתועלתם, לרווחתם או לטובתם של העובד או של בן-משפחתו", וקובעת, כי על מנת לנכות את מס התשומות, יש למכור את התשומה לעובד או להעניקה לו כשירות, וכן לכלול את המכירה או מתן השירות בדו"ח תקופתי של העוסק, כעסקאות חייבות במס.

לחלופין, לטענת החברה, יש להחיל את הוראות תקנה 18 לתקנות, אשר קובעת ניכוי יחסי של התשומות, במקרה שחלקן נובעות מצרכי העסק וחלקן האחר נוצר מעסקאות שאינן לצרכי העסק, כיחס בין השימוש לצרכי העסק לכלל השימוש, ולהקטין את שומת מס התשומות.

לטענת מנהל מע"מ, התשומות בגין רכישת תלושי הארוחות לעובדים מיועדות לתועלת ורווחת העובדים. החברה לא מכרה לעובדים את התשומות, ולא כללה אותן בדו"ח התקופתי. לכן, לא עמדה בתנאי של סעיף 15א(ב) לתקנות, ולא הייתה רשאית לנכות את מס התשומות בגין. עוד נטען על ידי מנהל מע"מ, כי אין רלוונטיות לטענה, שתלושי הארוחות נרכשו בשל מחויבות חוזית, או לטענה, כי רכישת הארוחות נכפתה במסגרת זו על החברה.

החלטת בית המשפט המחוזי

תקנה 15א לתקנות קובעת, שתשומות בשל עובד תותרנה בניכוי רק כאשר התשומה נמכרה לעובד או שניתנה לו כשירות, והמכירה או מתן השירות כלולים בדו"ח תקופתי של העוסק כעסקאות חייבות במס. התקנה מציבה בפני החברה את הבחירה – לנכות מס תשומות בגין תשומות בשל עובד, ולשלם מס על

המכירה או מתן השירות לעובד, או לחלופין לא לנכות את מס התשומות, ובדרך זו אף להימנע מתשלום המס על המכירה או מתן השירות לעובד. בית המשפט קבע, כי במקרה הנוכחי, כמו גם במקרים קודמים זהים, יש לראות באספקת ארוחות לעובדים, גם אם יש בה כדי לייעל את העבודה או כדי להביא תועלת למעביד, אספקה של ארוחות, הניתנות לעובד על מנת להיטיב עמו.

עוד נקבע, כי תקנה 15א חלה באופן מפורש גם במקרה של שימוש מעורב בתשומה, כפי שעולה מפסק דין קינטון ואח' נ' מנהל מע"מ גבעתיים בבית המשפט העליון. לאור האמור, טענת החברה, לפיה יש להחיל את תקנה 18 לתקנות, ולהכיר בחלק מהתשומות, אין בה כדי לשלול את תחולת תקנה 15א על תשומות שאינן לצרכי העסק, אלא מהוות טובת הנאה של העובד. בסופו של דבר, קבע בית המשפט, כי היות ומס התשומות נוכה על ידי החברה שלא כדין, עליה להשיב את מלוא המס.

גובה התמורה שנתקבלה ממכירת מניות הנסחרות בבורסה בעסקה מחוץ לבורסה; שימוש בהערכת שווי לקביעת מחיר שוק של חברה

עמ"ה 623/04, צפירי בכנר בע"מ נ' פקיד שומה עכו

ביום 31 באוגוסט 2009, דן ביהמ"ש המחוזי בחיפה בשאלה, מהו גובה התמורה במכירת מניות הנסחרות בבורסה בפטור ממס על רווח הון, לפי הוראות סעיף 97(ג) לפקודה מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א-1963 (להלן - "הפקודה"), טרם ביטולו של הסעיף. בית המשפט קבע, כי לאור נסיבות העסקה, לא יחול החריג הקבוע בהגדרת "תמורה" בסעיף 88 לפקודה, והמחיר יקבע בהתאם לשווי השוק של המניות, אם כי שווי זה אינו בהכרח מחירן בבורסה.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

חברת צפירי בכנר בע"מ (להלן - "המערערת"), הייתה בשנת המס הנדונה חברה משפחתית, שהמייצג שלה היה מר צפירי בכנר (להלן - "המערער"), המחזיק בהון המניות של המערערת. בשנים 1998 ו-1999 רכשה המערערת 9.7% ממניות בחברת קיש קירור בע"מ (להלן - "חברת קיש"), חברה ציבורית, הנסחרת בבורסה בת"א, בעלות של כמיליון ש"ח. ביום 6 למרץ 2001, מכרה המערערת את אחזקותיה בחברת קיש, בעסקה מחוץ לבורסה, לחב' צ.ב.א.י אחזקות בע"מ, חברה קשורה, שהמערערת החזיקה ב-50% מהון מניותיה. תמורת המכירה נקבעה על סך של כ-3.7 מיליון ש"ח, אשר, לטענת המערערת, התבסס על הערכת רוכש חיצוני (5.6 ש"ח למניה), הגבוהה מן המחיר בבורסה ביום המכירה (3.3 ש"ח למניה). כתוצאה ממכירת המניות, נוצר למערערת רווח הון בסך של כ-2.6 מיליון ש"ח, עליו הצהירה בדוח השנתי לשנת המס 2001 כרווח פטור ממס, על-פי הוראת סעיף 97(ג) לפקודה (טרם ביטולו של הסעיף בתום שנת 2002).

עמדת פקיד השומה היתה, כי יש להתעלם, במקרה זה, מן התמורה החוזית, המוסכמת בין הצדדים, היות ומכירת המניות הייתה לחברה קשורה, אשר המערערת החזיקה ב-50% מהון מניותיה, כך שמחיר העסקה הושפע מקיום יחסים מיוחדים בין הקונה למוכר. משום כך, ובהתאם לסעיף 88 לפקודה, על התמורה, שיש להביא בחשבון לצורך חישוב הרווח הפטור ממס, להיקבע על פי המחיר, שיש לצפות לו ממכירת נכס על ידי מוכר מרצון לקונה מרצון, כשהנכס נקי מכל שעבוד, משכנתה, או זכות אחרת (להלן - "מחיר שוק").

השאלה שהובאה לדיון הינה האם על התמורה במקרה דנן להקבע על-פי מחיר השוק או על פי החריג לכלל זה, קרי, בהתאם לתמורה החוזית המוסכמת בין הצדדים. בנוסף, במידה שהתשובה לשאלה זו הינה כי על התמורה להקבע על-פי מחיר השוק, עולה שאלה נוספת, בנוגע לאופן בו נקבע מחיר זה.

החלטת בית המשפט המחוזי

בית המשפט קיבל את עמדת פקיד השומה, וקבע כי במקרה דנן לא הוכחה תחולתו של החריג לכלל קביעת התמורה לפי מחיר השוק, היות והתקיימו יחסים מיוחדים בין הצדדים, אשר השפיעו על מחיר העסקה. בהתאם, קבע בית המשפט, כי התמורה תקבע לפי מחיר השוק של המניות. בשלבים קודמים של הדיון, הוצע על ידי בית המשפט, כי ימונה מומחה מוסכם לצורך זה, והצדדים נתנו את הסכמתם.

בית המשפט קיבל את חוות דעתו של המומחה שמונה מטעמו, אשר העמיד את מחירה של מניית חברת קיש על 4.12 ש"ח (בהקשר זה, לצורך בדיקת הערכת השווי, בחן בית המשפט גם נתונים על שווי עסקות אחרות, לרבות בדיעבד, שנעשו במניות חברת קיש). **המומחה הבהיר, שמחירה של המניה בבורסה לא שימש רכיב מכריע, אם בכלל, בקביעת שווי המניה**, והעיד כי חוות הדעת ניתנה תוך בחינת שיטות שונות, המשמשות בסיס לקביעת שווי המניה, כאשר בסופו של דבר נבחרה שיטת היוון תזרים מזומנים (Discounted Cash Flows – DCF) אשר לדעת המומחה, נותנת את הביטוי הטוב ביותר לשיעור הצמיחה העתידי של החברה. עוד הבהיר המומחה, שאין לקבל את גישת המערערים, הבוחנים את הונה העצמי של החברה כנתון הקובע את שוויה.

בהתאם, נפסק, כי יש לראות בתמורה העודפת על המחיר הנ"ל רווח הון החייב במס, עם זאת, פקיד השומה הסכים לראות בתמורה זו דיבידנד ולא רווח הון, ולכן בית המשפט השאיר למערערים לבחור את אופן המיסוי, כרווח הון או כדיבידנד.

יש לציין, כי המומחה התייחס אף לשאלת המחיר המשתנה, אם בכלל, בשל "פרמיית שליטה" (קרי, סכום נוסף, המשולם עבור רכישת השליטה בחברה). לדעתו יש מקום להתחשב בכך, אולם מחירה של פרמיה זו הינו שונה מחברה לחברה, ויכול לנוע בין 5% ל- 10% מעבר לשווי של מניה רגילה, שאינה מעניקה שליטה, ובמקרים חריגים אף עשוי להגיע ל- 30% משווי מניה רגילה, עם זאת, יכול שלא תהא להשגת השליטה השפעה כלכלית. מכיוון שבמקרה הנדון לא הושגה כלל שליטה, אין לשאלה זו רלוונטיות.

הערותינו:

- בפסק הדין ישנה התייחסות מסויימת לשאלה, מהם יחסים מיוחדים בין מוכר לקונה, כאשר לצורך בחינה זו נעזר בית המשפט בסעיף 32(9)(א)(2) לפקודה, אשר מגדיר מיהו בעל שליטה, ובסעיף 76(ד) לפקודה, אשר מגדיר מיהו קרוב. עם זאת, יש לציין, כי אין להסיק מכך שמדובר בפסיקה ממצה "יחסים מיוחדים", לצורך סעיף 88 לפקודה.
- בהקשר להערכת שוויה של החברה נשאו העסקה לפי שיטת היוון תזרים מזומנים, שעשויה להביא לתוצאות שונות מהערכת השווי לפי מחיר המניה בבורסה, ראה/י גם המאמר "הערכת שוויין של מניות במסגרת הצעת רכש" בפרק "דיני תאגידים" שבאגרת זו, הדן בקביעת ביהמ"ש העליון, כי שיטת היוון תזרים מזומנים, המקובלת על קהיליית המימון לצורך הערכת חברות, היא השיטה הראויה, מבין שיטות ההערכה השונות, להערכת שוויה של חברה ציבורית במסגרת מתן "סעד הערכה" במקרה של הצעת רכש, בהתאם לסעיף 338 לחוק החברות.
- חשוב להדגיש, על אף שהדבר לא הודגש מספיק בפסק הדין, כי יתכנו מקרים, כמו המקרה הנדון, בהם המחיר החוזי של עסקה בין צדדים קשורים יהיה שונה משווי השוק, אולם אז על הצדדים לעסקה להוכיח, כי המחיר בעסקה לא הושפע, במישרין או בעקיפין, מקיומם של יחסים מיוחדים, ונקבע בתום לב. אין ספק, שככל שהפער בין המחיר החוזי למחיר השוק יהיה גדול יותר, כך יקשה על הצדדים לעסקה להוכיח זאת.

אופן חישוב מגבלת תקופת ההטבות במפעלים מאושרים הזכאים להטבות מכח החוק לעידוד השקעות הון

ע"א 9096/07 סטרלינג סופטוור נ' פ"ש עכו

ביום 11 בפברואר 2010, ניתן בבית המשפט העליון פסק דין, הקובע את אופן חישוב מגבלת תקופת ההטבות במפעלים מאושרים, הזכאים להטבות מכח החוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט-1959 (להלן - "החוק").

פסק הדין תוחם למעשה את מניין ארבע עשרה השנים, בהם יכולה חברה לנצל את תקופת ההטבות, וקובע כי מניין השנים יחל בתחילת השנה שבה ניתן כתב האישור לאותה הקמה ו/או הרחבה של מפעל מאושר.

יצוין, כי פסק דין זה אינו משפיע על מפעלים אשר נחשבים כ"מפעל מוטב" בהתאם לחוק.

עיקרי פסק הדין:

רקע עובדתי

ביום 5 במאי 1986, אושר לחברת סטרלינג סופטוור (ישראל) בע"מ (להלן - "הנישומה") כתב אישור על תוכנית מאושרת על פי החוק, בגינה הייתה הנישומה זכאית להטבות מס על הכנסותיה לפי סעיף 47(א) לחוק. במסגרת סעיף 45 לחוק, לענין מניין השנים הזכאיות להטבה, נקבע כי ההטבות יינתנו למפעלים מאושרים (קרי, מפעלים שחל לגביהם החוק כנוסחו טרם תיקון מס' 60) כדלקמן:

"על הכנסה שהושגה בשבע השנים המתחילות מהשנה שבה היתה לראשונה הכנסה חייבת במס... ובלבד שלא עברו עדיין ארבע עשרה שנה מהשנה שבה ניתן האישור ..."

במסגרת פסק הדין, אשר נדון תחילה בביהמ"ש המחוזי (עמ"ה 540/03), נדונו שתי סוגיות הקשורות לאופן חישוב תקופת ההטבות של מפעל מאושר של הנישומה כדלקמן:

א. כיצד יש לפרש את מניין התקופה שבסעיף 45(א)(1) לחוק, בנוגע לתקופה של ארבע עשרה שנה, ביחס למלים: **"מהשנה שבה ניתן האישור"**? דהיינו, האם לצורך מניין ארבע עשרה השנים יש למנות את שנת המס 1986, השנה שבה ניתן האישור, כטענת מס הכנסה, או שמא תחילת מניין התקופה הוא מתחילת שנת המס 1987 (או מתום שנת המס 1986), כטענת החברה הנישומה, אשר לעמדתה אין למנות את שנת המס בה ניתן האישור?

ב. האם מדובר בשנה קלנדרית או ב"שנת מס"?

יצוין, כי בעניין זה נפסק תחילה בביהמ"ש המחוזי, כי יש למנות את תקופת ההטבה מיום מתן כתב האישור (קרי, בנסיבות המקרה, מיום 5 במאי 1986), כך שתקופת הטבות יכולה להסתיים במהלך שנה (קרי, בנסיבות המקרה, ביום 4 במאי 2000), ואיננה כוללת הכנסות שיופקו לאחר תאריך זה.

החלטת ביהמ"ש העליון

בפסק הדין, שניתן בביהמ"ש העליון נקבע, בניגוד לעמדת ביהמ"ש המחוזי, כי :

א. חישוב מגבלת 14 השנים, לעניין מניין השנים הזכאיות להטבה, ייעשה מתחילת שנת המס בה ניתן כתב האישור.

ב. יש לפרש את החוק כך שמדובר בשנת מס ולא בשנה קלנדרית, קרי, לעניין מניין שנות המס, תחיל השנה להימנות מה-1 בינואר (או במקרה של שנת מס מיוחדת – בתחילת שנת המס המיוחדת) ולא מתאריך קבלת כתב האישור.

משמעות פסק הדין בביהמ"ש העליון הינה כי עבור מפעלים מאושרים במסלול חלופי, בהתאם לחוק כנוסחו טרם תיקון 60, וכן עבור מפעלים מאושרים במסלול מענקים, אשר קיבלו כתב אישור ממרכז ההשקעות, תקופת ההטבות בגין תוכניות אלו תסתיים בתום 14 שנים מתחילת השנה בה ניתן כתב האישור בגין התוכנית.

בהתאם, בעקבות פסק הדין, מומלץ לבחון בשנית את מניין השנים הזכאיות להטבות מס בגין מפעלים מאושרים, תוך הבחנה בין השנים הזכאיות לפטור לבין השנים הזכאיות למס מופחת.

בהקשר זה יצוין, כי בהתאם להוראת ביצוע, שפורסמה על ידי רשויות המס (ה"ב 32/92) לעניין טיפול במפעלים מאושרים במסלול חלופי, מועדי הפטור הקבועים בסעיף 51 לחוק ימשיכו לעמוד בתוקפם גם מעבר לתקופות המנויות בסעיף 45 לחוק, כך שיוצא איפוא, כי המגבלה בה עסקינן רלוונטית ליתרת תקופת ההטבות, החייבת במס מופחת.

תיקוני חקיקה

תיקון מס' 173 לפקודת מס הכנסה בנושא רצף קצבה

לאחרונה, פורסם ברשומות תיקון מס' 173 לפקודת מס הכנסה ("התיקון"). עיקרו של התיקון הינו **קביעת תקרה** להפקדה או להשאת כספי הפיצויים בקופת גמל לפיצויים, למי שבחר שלא למשוך את כספי הפיצויים בעת הפרישה ממעביד, על מנת לבצע "רצף זכויות" בהתאם להוראות סעיף 9(א7)(א) (4)(א) לפקודת מס הכנסה (נוסח חדש), תשכ"א - 1961 (להלן - "הפקודה"). כך, למעשה, משמעות התיקון הינה צמצום האפשרות לבצע רצף זכויות למקבלי שכר גבוה או למקבלי פיצויים מוגדלים או מענקים חריגים בעת פרישה מעבודה, כגון "מצנחי זהב".

רקע - מהו רצף זכויות?

עד לכניסתו לתוקף של התיקון, בהתאם להוראות סעיף 9(א7)(א) (4)(א) לפקודה, עובד שפרש ממקום עבודתו, היה זכאי לבחור שלא להתחייב במס בגין מענק הפרישה, על כל רכיביו (כאשר הבחירה הייתה רלוונטית לגבי החלק העודף על חלק פיצויי הפיטורין הפטור ממס), אם התקיימו כל התנאים הבאים:

1. העובד לא משך את הכספים מקופת הגמל לפיצויים או שהפקיד מיד עם פרישתו את הכספים בקופה כזו.
2. תוך שנה ממועד פרישתו של העובד, הוא החל בעבודה אצל מעביד אחר, המשלם בעדו תשלומים לפיצויים לאותה קופת גמל.
3. בעת פרישתו הודיע העובד למנהל כי הוא בוחר בהחלת הוראות אלו.

עובד שבחר כאמור, לא חוייב במס בעת הפרישה מן המעביד, ומועד החיוב במס נדחה עד למועד בו יבקש לשחרר את הכספים מן הקופה.

עד למועד כניסתו לתוקף של התיקון, רצף הזכויות המתואר לעיל לא הוגבל בסכום. בתיקון נקבעה תקרה לביצוע רצף זכויות.

עיקרי התיקון

התיקון קבע תקרה לביצוע רצף זכויות בגובה הסכומים, להם זכאי העובד בהתאם לחוק פיצויי פיטורים (קרי, כאשר הכלל הינו תשלום פיצויי פיטורים בגובה משכורתו האחרונה, מוכפלת במספר שנות עבודתו), בתוספת הסכום המתקבל מהכפלת 4 פעמים השכר הממוצע במשך (כ-32,000 ש"ח נכון להיום) במספר שנות העבודה אצל אותו מעביד. במילים אחרות, התקרה לביצוע רצף זכויות, ללא חיוב במס בעת העברת הכספים על שם העובד, תהא הסכום של שכרו האחרון בתוספת כ-32,000 ש"ח, כשהוא מוכפל במספר שנות עבודתו של העובד.

סכום העולה על התקרה האמורה יחוייב במס במועד הפרישה מהמעביד, ולא יהיה ניתן לבצע בגינו רצף זכויות.

תחילת התיקון

תחילת התיקון, כפי שפורסם, הינה מיום 1 בינואר 2008. על אף האמור לעיל, קיימת טענה, כי לא ניתן "להרע את תנאי העבר" שקדמו ליום פרסומו של התיקון (31 בדצמבר 2009). כנגד טענה זו, עמדת רשות המיסים הינה כי בתקופה שבין ה-1 לינואר 2008 ל-30 בדצמבר 2009, לא ניתן היה לבצע רצף קיצבה על פי נוסח הסעיף טרם תיקונו כאמור, בשל לאקונה מסוימת שהיתה קיימת בחקיקה¹.

יצוין, כי בשתי פרשנויות אלו מתקיים דיון משפטי בבית המשפט המחוזי בת"א.

¹ לאקונה שנוצרה עקב אי-התאמה בין הגדרות הפקודה בנושא לבין תיקון 3 לחוק הפיקוח על עסקי ביטוח, התשמ"א-1981.

אי יישום כללי ה-IFRS בשנים 2007-2009 לצרכי מס בישראל

כלל ידוע, אשר אומץ זה מכבר על ידי בתי המשפט הוא כי במקום בו דיני המס שותקים, כללי החשבונאות המקובלים החלים בישראל יכולים לשמש כבסיס מהותי לפרשנות דיני המס.

עם פרסומו של תקן חשבונאות מספר 29, אימוץ תקני דיווח כספי בינלאומיים (IFRS), של המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות, על פיו נדרשות חברות ציבוריות, החל משנת 2008, לערוך את דוחותיהן הכספיים לפי תקני הדיווח הכספי הבינלאומיים (IFRS), התחדד הדיון בין רשות המיסים וציבור הנישומים, בכל הקשור לאופן היישום וההחלה של כללי ה-IFRS לצרכי מס בישראל.

יצוין, כי רשות המסים ניסתה מצידה, בתקופת הכנסת שקדמה, לקדם הצעת חוק, אשר לא הבשילה לכדי מעשה חקיקה, במסגרתה הוצע לקבוע בחקיקה, כי קביעת ההכנסה החייבת לשנות המס 2007 ו-2008 לא תיעשה בהתאם לכללי ה-IFRS, במטרה לאפשר לרשות המסים לבחון את יישום כללי ה-IFRS בנוגע לקביעת ההכנסה החייבת. רשות המיסים המשיכה לפעול במגמה לקבוע את האמור בחקיקה, וביום 4 בפברואר 2010 פורסם ברשומות החוק לתיקון פקודת מס הכנסה (מס' 174 – הוראת שעה לגבי שנות המס 2007, 2008 ו-2009), התש"ע – 2010 (להלן – "התיקון לפקודה"), אשר במסגרתו נקבע כי:

"בקביעת ההכנסה החייבת לא יחול תקן מס' 29 שקבע המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות, אף אם הוחל בדוחות הכספיים לגבי שנות המס 2007, 2008 ו-2009".

במסגרת הודעה, שפורסמה על ידי רשות המיסים בהקשר להצעת החוק שהוגשה לכנסת, אשר בעקבותיה התקבל התיקון לפקודה, צוין על ידי רשות המיסים, כי:

"בשל חוסר הניסיון החשבונאי והמיסוי ביישום כללים אלו¹ וחוסר הוודאות באשר להשפעת אותם כללים על בסיס המס בישראל, הגישה רשות המיסים הצעת חוק...הקובעת כי יישום תקן חשבונאות מס' 29 בדוחות לשנים 2007, 2008, 2009 לא יחול בקביעת ההכנסה החייבת לצרכי מס, קרי כללי ה-IFRS לא ילקחו בחשבון לצורך קביעת ההכנסה החייבת...יודגש כי כללי החשבונאות המקובלים האחרים, ימשיכו לחול בקביעת ההכנסה החייבת, ככל שדיני המס אינם קובעים אחרת".

מן האמור עולה, שהתיקון לפקודה חוקק במטרה להחריג את כללי ה-IFRS מן הכלל האמור, לפיו כללי החשבונאות המקובלים החלים בישראל יכולים לשמש כבסיס מהותי לפרשנות דיני המס.

כפועל יוצא, על כל נישום, עליו חל התיקון לפקודה, להעריך את השלכותיו על חישוב ההכנסה החייבת בשנים 2007 - 2009, הן לעניין דוחות המס והן לעניין אופן חישוב ההפרשה למס ויתרות המסים הנדחים בדוחות הכספיים (לרבות הדוחות הכספיים השנתיים לשנת 2009).

¹ הערת העורכים: כללי ה-IFRS.

בהקשר זה יש להוסיף ולשים לב לנקודות הבאות:

- במסגרת תקני IFRS מסוימים, קיימים הבדלים מהותיים בכללי המדידה של פריטי מאזן ופריטים תוצאתיים, ביחס לכללי החשבונאות המקובלים בישראל (Israeli GAAP), אשר לא נקבעו לגביהם דיני מס מפורשים. ואולם, יש להיות מודעים לכך שבמסגרת חלק מהתקנים, שפורסמו על ידי המוסד הישראלי לתקינה בחשבונאות, המהווים חלק מהתקינה החשבונאית הישראלית, נכללו זה מכבר כללים, הנגזרים ונובעים במישרין מכללי ה-IFRS, כך שבהקשר זה ייתכן שלתיקון לפקודה לא תהא השפעה (הוא לא יחול). כך למשל, בנוסף לפרסום תקן מספר 29, פורסמו תקן חשבונאות מספר 22 (מכשירים פיננסיים: גילוי והצגה) ותקן חשבונאות מספר 30 (נכסים בלתי מוחשיים), אשר אימצו, להלכה ולמעשה, בין אם באופן גורף ובין אם באופן חלקי, כללי IFRS מהותיים בנושאים שונים בהם הם עוסקים.
- עם זאת, לא ברור כיצד רשות המיסים תתייחס לאימוץ כללי IFRS שכאלה לצורך חישוב ההכנסה החייבת.
- על מנת לערוך את חישוב ההכנסה החייבת, עולה, לכאורה, הצורך לערוך מחדש פקודות יומן ודוחות כספיים לפי הכללים החשבונאיים שקדמו ל-IFRS. זאת ואף זאת, מאחר שרשות המיסים טרם השלימה את עריכת הבחינה של יישום כללי ה-IFRS בנוגע לקביעת ההכנסה החייבת, ואנו נמצאים כבר בעיצומה של שנת 2010, קיימת סבירות, שייערך ניסיון להחיל דין דומה גם לגבי שנה זו. מכאן שייתכן שיעלה הצורך ליישום הדרישה לניהול מערכת ספרים מקבילה גם לגבי השנים הבאות.
- לא ברורות השלכות התיקון לפקודה לעניין תיקון דוחות מס של נישומים, אשר כבר הוגשו ואשר פעלו באופן שלכאורה אינו עולה בקנה אחד עם התיקון לפקודה. יש לציין בהקשר זה, כי קיימות בפקודה הוראות לעניין התיישנות דוחות מס שהוגשו, לפיהן, ככלל, תחול התיישנות ביחס לדוח מס שהוגש בחלוף 3 שנים מתום שנת המס שבה הוגש דוח המס ביחס לשנה פלונית, ובהקשר זה צריך יהיה לבחון את מניין שנות ההתיישנות.
- לתיקון לפקודה עשויות להיות השלכות בנושאים נוספים ומשיקים, לרבות בפן המשפטי, אשר אותם יש לבחון עם יועצים מתאימים.

חובת דיווח מקוון למע"מ, בהתאם לתיקון מס' 37 לחוק מס ערך מוסף, התשל"ו – 1975

בחודש יולי 2009, פורסם תיקון מס' 37 לחוק מס ערך מוסף, התשל"ו – 1975 ("החוק"), אשר כלל, בין היתר, שינויים בכל הנוגע לתוכן הדיווח התקופתי ואופן הגשתו. בחודש דצמבר 2009, פורסמה על-ידי רשות המיסים הוראת ביצוע לעניין שינוי שיטת הדיווח למע"מ ("הוראת הביצוע"), הסוקרת את השינויים הנדרשים לביצוע בכל הנוגע לאופן הדיווח הנדרש.

להלן פירוט עיקרי השינויים, המופיעים בתיקון לחוק ובהוראת הביצוע:

כללי

השינוי העיקרי שהשית התיקון לחוק הינו חובת הגשת הדוח התקופתי למע"מ כדוח מקוון, חתום בחתימה אלקטרונית מאושרת. בהתאם להוראה שפורסמה על ידי רשות המיסים, כרטיס חכם המשמש לצורך חתימה כאמור, ניתן לרכישה כיום באמצעות חברת קומסיין בע"מ.

הדיווח המקוון יוגש בתדירות חודשית, ויכלול מידע מפורט בנוגע למלוא התשומות ומלוא העסקאות של העוסק (האמור יחול בכל דיווח: בדוח לתשלום, בדוח להחזר ובדוח מתקן). הדיווח יוגש כקובץ טקסט במבנה קבוע, הכולל רשומת פתיחה, פירוט העסקאות והתשומות ורשומת סגירה. מידע מפורט על מבנה הקובץ נמצא באתר רשות המיסים. מלכ"רים ומוסדות כספיים יכללו בדוח המפורט את החשבוניות שקיבלו מספקים, ויכללו לרשום את סכום התשומה כשהוא כולל מע"מ.

במסגרת הדיווח המקוון, יש לפרט כל חשבונית והודעת זיכוי שהוצאה ללקוח, שסכומה לפני מע"מ הינו 5,000 ש"ח ומעלה. בסמכות מנהל רשות המיסים לשנות סכום זה מעת לעת, ועל כן יש להיערך בהתאם. חשבוניות בגין עסקאות, שסכומן (לפני מע"מ) נמוך מ-5,000 ש"ח, ניתן לדווח ברשומה מרכזת אחת.

תחולה ומועדי דיווח

חובת הגשת הדיווח המפורט תוטל בארבעה שלבים על קבוצות שונות של עוסקים, מוסדות כספיים ומלכ"רים (למעט מלכ"רים הפטורים ממס מכח סעיף 35 לחוק), בהתאם לסוג פעילותם והיקפה.

בשלב הראשון, החל מינואר 2010, יידרשו עוסקים, שמחזור עסקאותיהם גבוה מ-4 מיליון ש"ח בשנה, והחייבים לנהל מערכת חשבוניות לפי שיטת החשבונאות הכפולה, להגיש דיווח מקוון בנוסף לדוח התקופתי הרגיל למע"מ.

בנוסף, בין היתר, החל מיולי 2010, ידרשו כלל המוסדות הכספיים, וכן מוסדות ללא כוונת רווח (מלכ"רים), המעסיקים 600 עובדים או יותר, לשדר דיווח מקוון מפורט לגבי תשומותיהם.

עד ליום ה-1.1.2012, יש להגיש את הדיווח המפורט נוסף על הדוח התקופתי למע"מ (שימשיך להיות מוגש במתכונתו הנוכחית).

מועד הגשת הדוח המפורט בשנים 2010 - 2011 הינו עד 15 יום ממועד הגשת הדוח התקופתי על פי דין.

היות ומנהל רשות המיסים רשאי לדחות את מועד הגשת הדוח התקופתי עד ה- 19 לחודש לכל המגישים דוח מקוון, עוסקים אלה יהיו רשאים להגיש את הדיווח המפורט עד ל- 4 לחודש העוקב. כאמור, כל עוסק, לרבות עוסק המדווח כיום למע"מ על בסיס דו חודשי, יגיש את הדוח המפורט בתדירות חודשית. ואולם, תשלום המע"מ על-ידי עוסק דו-חודשי ימשיך להתבצע אחת לחודשיים. באשר למועד הדיווח, נקבעו כללים מפורטים. עבור מלכ"רים ומוסדות כספיים, מועד הגשת הדוח יהיה זהה למועד הגשת הדוח התקופתי על מס שכר לפקיד השומה.

יודגש, כי על עוסק, המגיש דוח להחזר, ומעוניין לקבל החזר בהקדם האפשרי, להגיש את הדיווח המפורט בד בבד עם הגשת הדוח התקופתי (שכן החזר לא יתקבל ללא שידור הדוח המקוון המפורט).

החל מיום 1.1.2012, תחול חובה על כלל העוסקים המורשים למספר את החשבונות שיוציאו בהתאם למספרים שיוקצו על ידי רשות המסים.

החל משנת 2012 ואילך, יחליף הדוח המפורט המקוון את דוח המע"מ התקופתי במתכונתו הנוכחית.

החוק לעידוד השקעות הון - ביטול "מבחן יחס הנכסים"

רקע

סעיף 74 לחוק לעידוד השקעות הון, התשי"ט-1959 (להלן - "החוק") קובע את אופן ייחוס ההכנסה החייבת במפעל מעורב¹ בין חלקי המפעל השונים. עובר לתיקון 60 לחוק, נקבע בסעיף הנ"ל, כי פיצול ההכנסה החייבת לחלקי המפעל השונים יהיה בהתאם ל"יחס הנכסים" או "יחס המחזורים", כפי שיפורט בהמשך.

במסגרת תיקון 60 לחוק, עבר גם סעיף זה שינוי מהותי, ונקבע כי פיצול ההכנסה החייבת לחלקי המפעל השונים יהא על פי "יחס המחזורים", למעט במקרה של שימוש במכונות וציוד משומשים, שאז ניתנה למנהל רשות המיסים הסמכות לקבוע כיצד לייחס הכנסה לנכסים אלה; הכנסה אשר תחויב במס חברות רגיל.

יחס הנכסים על פי החוק עד לתיקון 60 (להלן - "החוק הישן")

רכישת נכסים² לא מאושרים, הן במסלול המענקים והן במסלול החלופי, עלולה הייתה לפגוע בהטבות המס להן זכאית החברה. במסגרת החוק הישן, לשם קבלת הטבות מכח החוק, נדרשה קבלת כתב אישור ממרכז ההשקעות, אשר במסגרתו נקבע סכום ההשקעה המאושרת (הנכסים המאושרים במסגרת התוכנית), בעוד שהשקעה החורגת מסכום זה נחשבה כהשקעה בנכסים לא מאושרים, למעט אם אלה "נוטרלו" על ידי מרכז ההשקעות. במקרים אלה, אופן חישוב ההטבות נקבע לפי היחס שבין שווי הנכסים המאושרים על פי כתב האישור לבין שווי כלל נכסי המפעל, לרבות נכסים המשמשים את המפעל, אף אם אינם בבעלותו (להלן - "מבחן יחס הנכסים").

יצוין, כי "יחס הנכסים" הופעל לגבי מפעלים במעמד של "הקמה", קרי מפעלים שאינם מפעלים מעורבים, לצורך חישוב חלק ההכנסה, הזכאי להטבות מס, מכלל הכנסת המפעל. לגבי מפעלים במעמד של "הרחבה", הופעל "מבחן יחס הנכסים" בנוסף ל"מבחן יחס המחזורים"² לצורך חלוקת ההכנסה בין חלקי המפעל, כאמור בסעיף 74 לחוק. יצוין בהקשר זה, כי על פי המדריך ליישום החוק, שפורסם על ידי מרכז ההשקעות, כאשר נקבע יחס מחזורים, וכאשר נרכשו נכסים בלתי מאושרים ואלה לא נוטרלו, יהא צורך בחישוב משולב של יחס המחזורים ויחס הנכסים.

יחס הנכסים על פי החוק שלאחר תיקון 60 (להלן - "החוק החדש")

במסגרת תיקון 60 לחוק, ככל הנוגע לסעיף 74 לחוק, בוטלה למעשה ההבחנה בין נכסים מאושרים לנכסים לא מאושרים, ולגבי "מפעלים מוטבים", שחלו לגביהם הוראות החוק החדש, נדרשה עמידה בביצוע "השקעה מזערית מזכה" להקמתו או להרחבתו של מפעל, שהינה, ככלל, השקעה בנכסים יצרניים, בסכום הקבוע בחוק, הנעשית בתקופה של עד שלוש שנות מס המסתיימות בתום שנת הבחירה³. בתקופת ה"תפר" שבין החוק החדש לחוק הישן, נוצר מצב, בו נכסים, אשר נרכשו בתקופה זו ואשר לא אושרו במסגרת כתב האישור, יכלו לפגוע בהטבות המס של החברה, בטענה שהם אינם מאושרים, ויש להפעיל בגינם את יחס הנכסים.

¹ "מפעל מעורב" מוגדר בחוק כמפעל שנעשתה בו הרחבה, אחת או יותר, וכי מתקיים בו אחד מאלה:
א. חלקו הוא מפעל מאושר וחלקו אינו מפעל מאושר;
ב. חלקו הוא מפעל מוטב וחלקו אינו מפעל מוטב;

ג. יש בו מספר חלקים מאושרים או מספר חלקים מוטבים שהוקמו במועדים שונים.

² "מבחן יחס המחזורים" הינו מנגנון אשר קובע את ייחוס ההכנסה החייבת לכל הרחבה בהתאם לגידול הריאלי במחזור המפעל, הנובע מכל הרחבה והרחבה.

³ לעניין זה, שנת הבחירה הינה השנה ממנה ניתן להתחיל את מניין השנים הזכאיות להטבה במפעל מוטב, בכפוף לכך כי נוצרה הכנסה חייבת לחברה באותה שנה.

על מנת להתמודד עם בעיה זו, אישרה מנהלת מרכז ההשקעות במשרד התמ"ת עדכון ל"נוהל נטרול נכסים", לפיו נכסים, אשר נכללו כחלק מ"ההשקעה המזערית המזכה" "ינוטרלו", בכפוף להגשת בקשה למרכז ההשקעות וקבלת אישור נטרול, באופן שלא יובאו בחשבון בחישוב הטבות המס בעת יישום הוראות החוק הישן.

יחד עם זאת, כיוון שעל ההשקעה המזערית המזכה להתבצע בתקופה של עד שלוש שנות מס, המסתיימות בתום שנת הבחירה, עדיין נותרה בעיה לגבי נכסים, שנרכשו בתקופת ה"תפר", ואשר אינם כלולים בתוכנית מאושרת או במסגרת ה"השקעה המזערית המזכה". למשל, במקרה בו חברה קבעה שנת בחירה לאחר שחלפו חמש שנים משנת ההפעלה שנקבעה לה על ידי מרכז ההשקעות, במסגרת תוכנית מאושרת קודמת.

החלטת המיסוי בעניין "מבחן יחס הנכסים"

בחודש אוקטובר 2009, פרסמה רשות המסים החלטת מיסוי (1058/09) (להלן - "החלטת המיסוי") אשר בה נדון מקרה של חברה פרטית, תושבת ישראל, העוסקת במחקר ופיתוח של תרופות חדשניות, ואשר תהליך הפיתוח שלה התבצע כולו בישראל. בבקשתה לרשות המסים, ביקשה החברה לקבוע, כי השקעותיה בנכסים יצרניים חדשים, החל משנת המס 2005, שלא נכללו בתוכנית מאושרת קודמת, לא יובאו בחשבון לעניין "יחס הנכסים" כהגדרתו בסעיף 74 לחוק.

בהחלטת המיסוי נקבע, בין היתר, כי: "סעיף 74 לחוק כנוסחו עד יום 1 באפריל 2005 (להלן: "סעיף 74 הישן") ימשיך לחול לגבי תוכניות קודמות שאישרה המנהלה (מרכז ההשקעות) ולגבי השקעות בנכסים, שבוצעו עד ליום 31 בדצמבר 2004. על השקעות החברה בנכסים יצרניים בשנת המס 2005 ואילך, לא יחול "מבחן יחס הנכסים", כפי שנקבע בסעיף 74 הישן".

משמעות הנ"ל היא כי החלטת המיסוי קובעת, באופן תקדימי, כי "מבחן יחס הנכסים" לא יחול על השקעות בנכסים יצרניים, אשר בוצעו משנת 2005 ואילך, ואשר אינם משוייכים לתוכנית מאושרת. קרי, בהתאם להחלטת המיסוי יש להפעיל "מבחן יחס נכסים" עבור השקעות כאמור, שבוצעו עד ליום 31 בדצמבר 2004 בלבד.

השלכות החלטת המיסוי:

- **קביעת שנת בחירה** – עד כה, בעת קביעת שנת בחירה להרחבה של מפעל, הובאו בחשבון שיקולים רבים, וביניהם מידת החשיפה ל"מבחן יחס הנכסים". לאור ביטול "מבחן יחס הנכסים" בנוגע להשקעות החברה בנכסים יצרניים, שבוצעו בשנת המס 2005 ואילך, כעולה מהחלטת המיסוי, מתייתר הצורך להתחשב ב"יחס הנכסים" בעת הפעלת השיקולים בקביעת שנת בחירה.
- **מפעלים מאושרים** - עד כה, נישומים בעלי מפעלים מאושרים בלבד (אשר לא ביצעו הרחבה כמפעל מוטב) נדרשו לבצע "מבחן יחס נכסים" בגין השקעות נוספות בנכסים, שלא אושרו או לא נוטרלו על ידי מרכז ההשקעות. לאור החלטת המיסוי, נישומים אלה יוכלו להנות מביטול "מבחן יחס הנכסים" עבור כלל השקעותיהם בנכסים, אשר בוצעו החל משנת 2005 ואילך.

מיסוי בינלאומי

רפורמות, שינויי חקיקה ואמנות מס

כדי להניע צמיחה והתאוששות כלכלית, מנהיגות מדינות רבות שינויי חקיקה בתחום המס; מחד, הקלות, שמטרתן לתמרץ פעילות עסקית, ומאידך, הוראות שנועדו למנוע תכנוני מס בלתי-נאותים. להלן סקירה כללית של מספר התפתחויות בתחום המס במדינות מפתח שונות ברחבי העולם, וכן עדכונים בנוגע לאמנות מס חדשות אשר נחתמו על ידי ישראל.

קפריסין

שינויי חקיקה בנוגע לפטור השתתפות בגין דיבידנדים ולהכנסות ריבית

על מנת להגביר את התחרותיות של קפריסין כמדינה בעלת משטר מס "ידידותי" לנישומים, הכולל, בין היתר, הטבות מס, כגון שיעור מס חברות של 10% בלבד, רשת ענפה של אמנות מס, חברות מלאה באיחוד האירופי ופטור ממס בעת חלוקת דיבידנדים, התקבלו לאחרונה מספר שינויי חקיקה מקלים נוספים. שינויים אלו כוללים, בין היתר, את ביטול הדרישה להחזקה מינימאלית של כ- 1% בחברה זרה, המזכה בקבלת ההטבות במסגרת פטור ההשתתפות בגין דיבידנדים, המתקבלים מחברות זרות. לפיכך, ככלל, חברות החזקה קפריסאיות יכולות מעתה ליהנות ממשטר פטור ההשתתפות גם ביחס להשקעות portfolio (אשר לעיתים קרובות מוחזקות בשיעור החזקה נמוך מ- 1%).

כמו כן, נקבע, כי הכנסות ריבית של חברות קפריסאיות, אשר הופקו שלא במהלך העסקים הרגיל (או בקשר אליו), תהיינה פטורות ממס חברות (בעבר, 50% מהכנסות אלו היו כפופות למס חברות), אך מאידך, תמשכנה להיות כפופות להיטל "מס ההגנה" (defense tax) בשיעור של 10%. כפועל יוצא של שינוי זה, הושוו שיעורי המס החלים על הכנסות ריבית, והם עומדים כיום על 10% [בין אם ההכנסות הופקו במהלך העסקים הרגיל של החברה (מיסוי במס חברות רגיל), ובין אם לאו (מיסוי תחת היטל "מס ההגנה")]. עם זאת, בשל העובדה, כי לא ניתן יהיה לנכות הוצאות כנגד הכנסות הריבית הכפופות להיטל "מס ההגנה", יתכן שוני בשיעור המס האפקטיבי על הכנסות ריבית, ולכן רצוי שנישומים ישקלו את מצבם המיסוי; זאת על מנת להקטין את החבות במס.

שינוי החקיקה קובע, כי ההקלות אשר התקבלו במסגרתו, חלות באופן רטרואקטיבי על הכנסות שהופקו מתחילת שנת 2009 ואילך.

ארה"ב**הארכת תוקף הקלות הנוגעות למשטר ה-CFC; הוראות בנוגע לתחולת "מס יציאה" בעת שינוי תושבות**

- הסנאט האמריקני אישר לאחרונה (בכפוף לאישורו הסופי של הקונגרס) הארכה נוספת (בת כשנה) של הוראת החוק, שאפשרה לחברות בת זרות לקבל דיבידנדים, ריביות, תמלוגים ודמי שכירות מצדדים קשורים, וזאת מבלי לגרום למיסוי מיידי של הכנסות אלו בארה"ב (בשיעור מס אפקטיבי של עד 40%), תחת הוראות משטר ה-CFC (Controlled Foreign Corporation) האמריקני. יצוין, כי תחת משטר זה, הכנסות כאמור של חברות בנות עלולות להיות כפופות למיסוי בידי החברה האם האמריקנית, וזאת גם אם לא חולקו בפועל. תחולת החריג מותנית בעמידה בקיום תנאים מסוימים, ורצוי שחברות ישראליות, בעלות פעילות בינלאומית, תשקולנה את יתרונות השימוש בו, וזאת לאור העובדה כי יתכן ופטור זה יבוטל בעתיד, לאור צרכיו התקציביים התופחים והולכים של ממשל אובמה לצורך מימון רפורמות שונות.
- שלטונות המס בארה"ב פרסמו לאחרונה הוראות מקיפות (Notice 2009-85), בנוגע לתחולתו של סעיף 877A לקוד המס האמריקאי, אשר מטיל "מס יציאה" בעת שינוי תושבותם של יחידים אמריקנים (בדומה לסעיף 100א לפקודת מס הכנסה). ככלל, נישום אשר ניתק את תושבותו לצרכי מס, חייב בתשלום "מס יציאה" בארה"ב, אשר נקבע על בסיס שווי נכסיו במועד שינוי התושבות. יחד עם זאת, בכפוף לתנאים שונים (לרבות הפקדת בטחונות), חבות תשלום המס בפועל יכולה להדחות עד לשנת המס בה תתבצע מכירת הנכסים בפועל. להוראות אלו עשויות להיות השלכות מס משמעותיות על נישומים מסוימים, אשר שוקלים לעלות לישראל, וליהנות מהטבות המס המקיפות להם זכאים עולים חדשים ותושבים חוזרים. בהקשר לכך יש לציין, כי בהתאם להוראות אלו, הביטוי "שינוי תושבות" מתייחס אך ורק למצב של ויתור על דרכון או Green Card. כלומר, "שינוי תושבות" אינו חל על מי שהיה תושב ארה"ב במשך מספר שנים עם ויזת B, L וכד', ולאחר מכן חזר לישראל. כמו כן, "שינוי תושבות" בעניין מי שמוותר על ה-Green Card חל רק על "Long-term resident", כלומר מי שהיה לו Green Card במשך 8 שנים מתוך 15 השנים האחרונות לשהותו בארה"ב.

אנגליה**אישור חקיקה חדשה בנוגע למיסוי דיבידנדים**

בהמשך לתיאור עיקרי טיוטת החקיקה בנושאי מיסוי בינלאומי באנגליה באגרת ספטמבר 2009, אושרה לאחרונה באנגליה רפורמת חקיקה, אשר במסגרתה הוחלט, בין היתר, על החלתו של משטר פטור ההשתתפות על דיבידנדים, המתקבלים על ידי חברות אנגליות מהחזקותיהן הזרות, החל מיום 1 ביולי 2009 (כל זאת בכפוף לקיומם של מספר תנאים). בעבר, היו דיבידנדים אלה כפופים למס חברות רגיל, והנישומים היו רשאים לתבוע כנגד מס זה זיכוי בגין המיסים הזרים, אשר שולמו על ההכנסה ממנה חולק הדיבידנד (ברמת החברה המחלקת), ואת המס ששולם במסגרת ניכוי במקור.

בד בבד, כוללת הרפורמה שינויים במשטר ה-CFC (חברה נשלטת זרה) האנגלי, והחלתן של הגבלות נוספות (תחת כללים מורכבים) על התרת הוצאות מימון על ידי חברה אנגלית, אשר הינה חלק מקבוצת חברות בינלאומיות, באופן בו הניכוי לא יעלה על סכום מסוים, המחושב על בסיס שיעור החוב הקיים ברמת הקבוצה, וזאת במסגרת כללי ה-Interest Capping Rules.

גרמניה

הקלות מוצעות בנוגע למיסוי שינויי מבנה בינחברתיים

במטרה להסיר חסמים מסוימים, הקשורים לתחום המס, אשר הקשו על ביצוע שינויי מבנה בינחברתיים, הגיש הקבינט הגרמני לאישור הצעת חוק, אשר במסגרתה ישונו הוראות החוק הקיימות בנושא. בין היתר, נקבע, כי העברת שליטה בחברה גרמנית במסגרת שינוי מבנה בינחברתי, כאשר השליטה בחברה הנעברת נשארת (במישרין או בעקיפין) בידי אותו בעל מניות, לא תגרום לאובדן הפסדיה המועברים של החברה הנעברת (כפי שהמצב הינו כיום). בנוסף, כוללת ההצעה הוראה, אשר תבטל את המס החל על העברת נכסי נדל"ן (Real Estate Transfer Tax), וזאת במקרים של עסקות, המתבצעות תחת חוק שינויי המבנה הגרמני בלבד, בהתקיים תנאים מסוימים. תיקון זה עשוי להקל במצבים מסוימים על ביצוע פעולות שינויי מבנה בחברות בינלאומיות, הכוללות חברות בנות גרמניות.

מקסיקו

רפורמת מס והעלאת שיעור המע"מ

בניגוד למגמה הרווחת בעולם של הפחתת שיעורי המס, אישר הקונגרס המקסיקני רפורמת מס, אשר כוללת, בין היתר, העלאה זמנית של מס החברות ושל שיעור המס השולי החל על הכנסתם של יחידים. בהתאם לחקיקה החדשה הועלה שיעור מס החברות המקסיקני ל- 30% (לעת עתה, לשנים 2010 - 2012 בלבד). בשנת 2013 אמור השיעור הנ"ל לרדת ל- 29%, ובשנת 2014 לשוב לשיעורו הנוכחי, דהיינו ל- 28%. כמו כן, הוחלט על העלאה זמנית (לשנת 2010) של שיעור המע"מ ל- 16% (משיעור נוכחי של 15%).

הודו

הצעה לתיקון חקיקה בנושא אמנות מס

בעקבות פסיקתו של ביהמ"ש העליון בהודו לטובתו של הנישום, בעניין החלת הוראות אמנת המס בין הודו למאוריציס (Union of India v. Azadi Bachao Andolan and Anr), מנסים שלטונות המס בהודו לקדם הצעת חקיקה, אשר תגביל בצורה משמעותית את השימוש באמנות מס, בפרט במצבים של הפחתת מס בעת חלוקת רווחים.

בשל העובדה, כי חלוקת רווחים מחברה הודית לבעלי מניות זרים אינה כפופה לניכוי מס במקור, אך גורמת להחלתו של מס נוסף (בשיעור 17%) ברמת החברה המחלקת, משתמשות חברות רב-לאומיות רבות בחברות החזקה הממוקמות במאוריציס, וזאת על מנת למזער את חבות המס הנ"ל בעת חלוקת רווחים.

כיום, קובעות הוראות אמנת המס בין הודו למאוריציס, כי רווחי הון של בעל מניות המאוגד במאוריציס, הנובעים מהעברת מניותיו בחברה הודית, הינם פטורים ממס בהודו. ככלל, רווחים אלה הינם פטורים ממס גם במאוריציס, וכך נמנעים בעלי המניות מתשלום מס בשתי המדינות בעת מימושים הוניים (לרבות בדרך של הפחתת הון). נציין, כי פטור דומה ממס על רווחי הון קיים גם באמנות המס של הודו עם סינגפור וקפריסין, אך השימוש באמנה עם מאוריציס הינו הנפוץ ביותר.

ההצעה שהועלתה בהודו כוללת מספר נושאים, אשר צפויים להשפיע, בין היתר, על השימוש באמנת המס הנ"ל וכוללים:

- שינוי חקיקתי, הקובע כי הוראת חוק מאוחרת תגבר על חקיקה קודמת או אמנת מס שהתקבלה במועד מוקדם יותר.
- קביעה, כי רווח הון של תושבי חוץ, הנוצר בגין מכירת נכסים המצויים בהודו (לרבות מניות בחברות הודיות) יהיה כפוף למס בהודו, ללא קשר למקום מושבו של המוכר, כך שכל רווח הון שינבע לתושב חוץ (לרבות חברות החזקה תושבות מאוריציוס) ממכירת מניות של חברות הודיות, יהיה כפוף למס בהודו, ללא זכאות לנצל את הפטור ממס מכוח הוראות אמנת המס הרלוונטית.
- החלה של כלל "אנטי תכנוני", אשר במסגרתו תהיינה רשאויות רשויות המס בהודו להתעלם מעסקה, שהינה נעדרת בסיס כלכלי, ואשר אחת ממטרותיה העיקריות הינה הימנעות ממס או הפחתת מס בלתי נאותות, ולקבוע את השלכות המס בקשר אליה. כוונה להסדיר כלל זה באמצעות חקיקה (ולאו דווקא כדוקטרינה משפטית) הועלתה בזמן האחרון גם בארה"ב.

ישראל

אמנות מס חדשות

שלטונות המס בישראל מצויים בחודשים האחרונים במגעים נמרצים לחתימת אמנות מס חדשות עם מדינות שונות ברחבי העולם, ועדכון של אמנות ישנות, אשר נחתמו לפני שנים רבות, ואין מתאימות למציאות הכלכלית והעסקית העכשווית.

כפי שדיווחנו באגרת ספטמבר 2009, ישראל חתמה על אמנת מס מעודכנת עם אנגליה. בנוסף, נחתמו אמנות מס חדשות עם אסטוניה וגיאורגיה, אשר במסגרתן נקבעו שיעור מס מופחת של 5% בגין חלוקת דיבידנדים (תוך עמידה בתנאים שונים) ופטור ממס במדינת המקור על רווחי הון ותשלום תמלוגים. אמנת מס חדשה, אשר פרטים לגביה טרם פורסמו, נחתמה גם עם גרמניה.

כמו כן, נחתמה בספטמבר 2009 אמנת מס חדשה בין ישראל ודנמרק, אשר עתידה להחליף את האמנה הישנה משנת 1966. במסגרת אמנה זו, דיבידנדים, שיחולקו לבעל מניות אשר הינו חברה, המחזיק לפחות 10% מהון המניות בחברה מחלקת הדיבידנד, לא יחויבו במס במדינת המקור, במקרים בהם המניות הוחזקו במשך תקופה מינימאלית של 12 חודשים.

כוונת הצדדים היא כי האמנות הנ"ל יאפשרו בחודשים הקרובים.

למידע ולפרטים נוספים:

ורד קירשנר, שותפה, מחלקת מיסים vered.kirshner@il.pwc.com	אבישי ברדוגו, שותף, מחלקת מיסים avishay.bardugo@il.pwc.com	ג'רי זליגמן, שותף, מחלקת מיסים gerry.seligman@il.pwc.com
---	---	---

טל. 03-7954510

פרק ג' ביקורת פנימית וניהול סיכוני מערכות מידע

כותבות:

איריס ז'ק (מנהלת), ראש תחום שירותי ERP - מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
אלונה בוסתן-עופר (מנהלת בכירה) - מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX

מערכות ERP - כיצד למנף אותן ככלי בקרה אפקטיבי?

רקע

מערכות לניהול משאבי הארגון (Enterprise Resources Planning), שחדרו לשוק הישראלי בשנות ה-90, קיימות כיום במרבית הארגונים בישראל ומחוצה לה. מרבית הארגונים שעברו שינוי מערכות מאז ועד היום בחרו להכניס לחברה מערכת אחת, שתתן מענה כולל לניהול עיקר התהליכים העסקיים בארגון, במקום אוסף של מערכות נפרדות עבור כל תהליך.

ארגונים שהטמיעו מערכות כאלה נהנו מיצירה של שפה אחידה ומשותפת לכל הארגון, זרימת מידע מכוונת בין מחלקות ומידע זמין ועדכני עבור מקבלי ההחלטות; זאת, בין אם מדובר במערכות בינלאומיות, כגון SAP, ORACLE או Microsoft dynamics AX (שעושה בימים אלו את ימיה הראשונים בישראל), או במערכות מקומיות, כגון פריוריטי, תפנית, OneERP ועוד.

מאפיין משמעותי נוסף במערכות ה-ERP, אשר זוכה להכרה פחותה מהמגיע לו, הינו היכולת לבנות באמצעותן סביבת עבודה מבוקרת, בהיותן כוללות תשתית רחבה של כלי בקרה, המיועדת לתת מענה למורכבות התהליכים העסקיים ולסיכונים הגלומים בהם.

בהתאם לפרסום PricewaterhouseCoopers (PwC) של 10Minutes on Realizing ERP Value¹, בפרט באווירה הכלכלית הנוכחית, כאשר ארגונים רבים מחפשים דרכים להגברת האפקטיביות של תהליכים עסקיים קריטיים, ואינם פוסחים על בחינת מערכות ה-ERP שלהם, עמידה מוצלחת ביעדים שהוגדרו, כעת ובעתיד, תלויה במידה רבה במצבן של המערכות המרכזיות של הארגון; שינויים עסקיים מבוקרים, הנתמכים במערכות ה-ERP ככלי אסטרטגי, יכולים לשחרר חסמים ולאפשר מימוש הזדמנויות רב, לא רק בזמנים אלה, אלא גם בהמשך, כאשר השווקים יחזרו לפעילות רגילה.

מאמר זה יתייחס לעיקרי היתרונות הגלומים בתשתיות הבקרה של מערכת ה-ERP, ובאופני ניצולם בצורה אפקטיבית.

בקורת אוטומטיות לעומת בקורת ידניות

מערכות ה-ERP כוללות מגוון בקורות אוטומטיות, המשולבות בתהליכים העסקיים השונים. חלק מהבקורות, הנקראות בקורות טבועות (Inherent Controls), פועלות עם הפעלת המערכת, ואינן דורשות הגדרה או הפעלה יזומה. דוגמאות לבקורות טבועות הן חסימת אפשרות לשמור פקודת יומן לא מאוזנת או שמירת רצף מספרי מסמכים לסוגי מסמכים מסוימים, המופקים באמצעות המערכת.

¹ 10 Minutes on Realizing ERP Value; March 2009

הסוג השני של הבקורות האוטומטיות הוא **בקורות הניתנות לעיצוב (Configurable Controls)**. מערכת ERP כוללת תשתית מוכנה להגדרת בקורות אלו, אך באחריות המשתמשים להפעילה ולהגדיר עבורה פרמטרים שונים. אחת הדוגמאות לכך היא בקרת מדרג הרשאות לשחרור הזמנת רכש (ראה/י גם התייחסות בהמשך); המערכת תומכת בישום מדרג הרשאות, אך נדרש להגדיר את המאשרים ואת מגבלות הסכומים עבור המאשרים השונים. דוגמא נוספת היא הפעלת בקרה, המונעת אפשרות של קליטת חשבונית ספק לתשלום לפני קליטת הסחורה; גם בקרה זאת קיימת במערכת, אך יש לבחור האם להפעילה.

הרשאות גישה למערכת ולפעילויות השונות בה הן למעשה סוג של בקרה הניתנת לעיצוב, ותשתית חלוקתן במערכת הינה מורכבת ובדרך כלל רבת רבדים. מערכות ERP מאפשרות לרוב שליטה בגישה לכל פעילות בודדת ולכל מסך פעולה בודד (לדוגמא, ברוב המערכות ניתן להעניק או למנוע הרשאת גישה לשדה הספציפי "תנאי תשלום לספק"), ואף מאפשרות שליטה בסוג הפעילות שיבצע המשתמש, כגון צפייה, יצירה, שינוי או מחיקה ועוד. גמישות זו מאפשרת חלוקת תפקידים בתוך המערכת בין המשתמשים השונים, והתאמה מדויקת של פרופילים של הרשאות לכל משתמש. מאידך, היכולת לבקר את ביצוע מדיניות הגדרת התפקידים והפרופילים, והיכולת לוודא שיישום מדיניות זו כולל מענה למנגנוני בקרה נדרשים, כגון הפרדת תפקידים נאותה, אשר אינה מאפשרת למשתמש בודד לבצע מעגל שלם של עסקה/פעולה בספרי הארגון, קשות ומורכבות אף הן; איסוף כל המידע הקיים במערכת לגבי הרשאות הגישה של כל המשתמשים אינו פשוט, וניתוחו דורש ידע מקצועי מיוחד, ובחלק מן המערכות - כלים ממוחשבים ייעודיים.

לעומת הבקורות האוטומטיות, קיימות במערכת ERP **בקורות ידניות**, אשר הפעלתן תלויה בגורם אנושי ולא רק במערכת. דוגמא לכך היא אישור פעולות יומן ידניות טרם ביצוע הרישום במערכת. סוג נוסף של בקורות ידניות הוא בקורות מבוססות פעולה ידנית, אך התלויות בדוחות המופקים ממערכת ה-ERP, כגון בקרה על שינויים המתבצעים ברשומת אב ספקים, באמצעות דוח המפרט את השינויים שבוצעו.

יש לציין, שקיימים יתרונות ביישום בקורות אוטומטיות לעומת בקורות ידניות. בין היתר, בקרה אוטומטית מוגדרת פעם אחת בלבד ובמקום אחד (בהגדרות המערכת), לעומת בקרה ידנית, הדורשת משאבים

בכל הפעלה מחדש, ולעתים הינה מבוצעת בין גורמים שונים בארגון. דוגמא לכך היא תהליך אישור הזמנת לקוח, בו מוגדרת בקרה של אישור הזמנה על ידי מנהל מכירות. ביצוע ידני של בקרה זו משמעותו חתימה בכתב יד על כל הזמנת לקוח על ידי אחד ממנהלי המכירות הקיימים בארגון, בהתאם לשיטת העבודה והחתימה שיאמץ לעצמו. לעומת זאת, ניתן להגדיר חתימה אלקטרונית, כחלק מתהליך "workflow" בתוך המערכת, שתבוצע באותה שיטה על ידי כל המנהלים. יתרון חשוב נוסף בבקורות אוטומטיות הוא יכולתן למנוע מראש את התרחשויות של פעולות בלתי רצויות, לדוגמא, על ידי חסימת האפשרות להתקדם בתהליך ההזמנה בדוגמא לעיל, בעוד בקרה ידנית, במקרים רבים, מגלה התרחשויות מסוג זה רק בדיעבד.

סיכונים הגלומים במערכות ERP

למרות היתרונות הרבים הגלומים במערכות ERP, שימוש לא נכון בהן עלול להפוך כל אחת מנקודות החוזקה של המערכת לחולשה ולחשוף את הארגון לסיכונים שונים. אחד מהם הוא, כאמור לעיל, הסיכון הגלום במנגנוני הרשאות הגישה כמנגנון בקרה יעיל. דוגמא נוספת לסיכון היא הנחות של מנהלי התהליך בדבר מתן מענה לסיכונים באמצעות תשתית הבקורות הקיימת במערכת, בעוד עיצוב לקוי של בקרה כלשהי מותיר את התהליך לא מבוקר. בנוסף, מערכת ERP הינה מערכת מידע אחת, המאלצת את המשתמשים להסתמך על מקור נתונים אחד, ללא יכולת להצליב מידע עם מקורות מידע אחרים. מצב זה יוצר, בין היתר, סיכונים לאובדן מידע ולביצוע הונאות הקשורות במידע. זאת ועוד, כאשר מדובר בתהליכים חוצי ארגון, בהם נתונים המוזנים למערכת במקום מסוים בארגון מהווים בסיס להמשך התהליכים, קיים סיכון שהזנה שגויה של נתון תגרור אחריה תגובת שרשרת לאורך המשך התהליך, ללא יכולת לזהות את הטעות.

המורכבות הרבה של מערכת ERP, על חוזקותיה ועל גורמי הסיכון הקיימים בה, מחייבת ידע והבנה ייחודיים. כמו כן יש לציין כי יישום של מערכת ERP הינו ייחודי לארגון הספציפי (אין יישום בארגון אחד הזהה ליישום בארגון אחר), ולכן בחינת הסיכונים ובחירת פתרונות למזעור הסיכונים צריכים להיעשות בהתחשב ביישום הייחודי שבוצע בארגון.

מערכת ה-ERP ועמידה בדרישות רגולציה

בניית תהליכים עסקיים מבוקרים מהווה בסיס הכרחי לעמידת ארגונים בדרישות רגולציות שונות, כגון רגולציות הקשורות ל- Sarbanes-Oxley Act (SOX), כמו גם אלו הקשורות ב- SOX הישראלי. מטרת רגולציות רבות הינה בעיקר להנחות ארגונים בנוגע ליישום מנגנוני פיקוח ובקרה בתהליכים עסקיים בכלל, ובתהליכים עסקיים הקשורים לדיווח הכספי בפרט. בהתאם, מניסיונו, ארגונים אשר אימצו והטמיעו בקורות נאותות בסביבת מערכות המידע כחלק מפעילותם השוטפת, ישקיעו פחות בהכנה לציות לדרישות רגולציה.

יתרון זה בולט ורלוונטי במיוחד בקרב ארגונים, הנמצאים בתהליכי החלפת מערכת בסמוך לתקופת ההיערכות לציות לרגולציה. בשלב זה, התהליכים העסקיים מתועדים במסמכי האפיון של מערכת ה-ERP החדשה המתוכננת ליישום, ובחינת איכות הטמעת מנגנוני הבקרה בתהליכים המתוכננים ליישום הינה אפקטיבית ביותר.

מערכות ERP - כיצד למנף אותן ככלי בקרה אפקטיבי?

מניסיונו, נטייתן של מנהלות פרויקטי יישום מערכת ERP בארגונים, כמו גם נטייתן של יועצי ומיישמי IT, בבואם לאפיין מערכת ותהליכים עסקיים, היא להשקיע את מירב המאמצים והמשאבים (המוגבלים תמיד) בהגדרת הפונקציונאליות הנדרשת מהמערכת. ההגדרות יתמקדו כמעט תמיד ב"מה המערכת תאפשר לעשות" ו"כיצד המערכת תאפשר לעשות זאת". לעומת זאת, נדיר שנמצא הגדרה של "מה המערכת תמנע מעשות", "מה המערכת תחסום" ו-"על מה המערכת תתריע"; חסמים ובקורות שימנעו

ממשתמשי המערכת לבצע בה שימוש לא נאות זוכים בדרך כלל לטיפול מועט בשלב ההטמעה, אם בכלל. על מנת להעריך את רמת הבקרה המתוכננת לאחר הטמעת המערכת, יש לבצע סקירה של מסמכי אפיון המערכת. מטרת הסקירה הינה זיהוי הבקורות שהוגדרו ליישום בתהליכים השונים, וחשוב מכך - מיפוי הבקורות החסרות, שלא תוכננו ושלא ניתנה עליהן הדעת, אך אמורות להוות חלק מהמנגנונים שמצפים למצוא בתהליך, אשר מוודאים שתוצריו של התהליך יהיו בהכרח כאלה שישרתו את הארגון.

בתהליך זה ישנה חשיבות רבה לניסיון המצטבר ולהיכרות רבה עם עולם הבקורות בתהליכים עסקיים. חשוב לציין, כי הדגש הוא לא רק על תהליכים פיננסיים, כי אם גם על חלקים בתהליכים התפעוליים (כגון רכש ומכירות) שהינם בעלי השלכות על הדיווח הכספי.

הגדרה נכונה של עולם הבקורות במסגרת פרויקט האפיון והיישום של המערכת, תאפשר לארגונים לעלות לאוויר עם מערכת מבוקרת, שרמות הסיכון והחשיפה בה הינן נמוכות מהיום הראשון להפעלתה, ותחסוך להם עלויות פיתוח לטיפול בנקודות התורפה בשלבים מאוחרים יותר בחיי המערכת. על כן מומלץ, שהנהלות ארגונים ירחיבו את תחולת סקירת מסמכי האפיון של המערכת מעבר למסמכים הנוגעים לתהליכים המהותיים לדיווח הכספי, לסקירת כל התהליכים המתוכננים ליישום, או לפחות כל התהליכים המהותיים לצורך תפעול הארגון.

מובן שבחינת תשתית הבקרה הקיימת במערכת ה-ERP, גם אם לא נעשתה בעת עלייתה לאוויר, חשוב שתבצע בכל שלב במחזור חיי המערכת, גם לאחר הטמעתה וגם במערכת ותיקה ויציבה, על מנת לתרום לאפקטיביות הבקרה בתהליכים העסקיים בארגון.

לסיכום, חשוב לדעת, כאמור, כי למרות המורכבות המובנית במערכות ERP, קיימת במערכות אלו תשתית רחבה להגדרת סביבת עבודה מבוקרת. הערכה נכונה של הסיכונים הגלומים בתהליכים המנוהלים במערכת וכן במערכת עצמה וצמצומם, מאפשרים את מינוף המערכת ככלי בקרה אפקטיבי, התורם לפעילות הארגון*.

דוגמא מעניינת לכלי להערכת סיכונים במערכת ERP ובתהליכי הניהול של המערכת, היא מתודולוגיית ה-CobiT®, במסגרתה מוגדרים יעדי בקרה (Control Objectives) עבור תהליכי ניהול מערכות המידע ונבנים תהליכי בקרה רלוונטיים לצורך השגת יעדים אלה. ראה/י התייחסות נרחבת למתודולוגיה במאמר "CobiT® - מימוש אסטרטגיה עסקית באמצעות יצירת שפה משותפת בין מנהלי הארגון לאנשי מערכות המידע" בפרק זה.

* המתודולוגיה של PwC בנוגע למערכות ERP, המיושמת גם בקסלמן וקסלמן, PwC Israel, כוללת כלים ושיטות רבים לבחינת סיכונים בתהליכים ולטיפול בהם, המבוססים על ידע וניסיון רב שנצבר, כגון מיפוי תהליכים עסקיים חוצי ארגון והגדרת מנגנוני בקרה מתאימים לכל תהליך; כלים ממוחשבים שנבנו במיוחד עבור מערכות ה-ERP הגדולות לניתוח רמת האבטחה המיושמת ואיכות מנגנוני הפרדת התפקידים ועוד.

למידע ולפרטים נוספים:

איריס ז'ק, מנהלת שירותי ERP
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Iris.jack@il.pwc.com

רונית נועם, שותפה
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Ronit.noam@il.pwc.com

טל. 03-7954850

CobiT® - מימוש אסטרטגיה עסקית באמצעות יצירת שפה משותפת בין מנהלי הארגון לאנשי מערכות המידע

קביעת אסטרטגיה עסקית מוצלחת ורתימת כל הגורמים העסקיים והתפעוליים לצורך יישומה, עומדים בראש רשימת המטרות של כל מנהל, הן בזמנים כתיקונם, ובעתות משבר והתאוששות ממנו, בפרט. בארגונים רבים, גדולים כקטנים, מערכות המידע הן כלי מרכזי, העומד לרשות ההנהלה לצורך מימוש צרכים פונקציונאליים, הנדרשים בעת יישום אסטרטגיה עסקית (ראה/י גם המאמר "מערכות ERP- כיצד למנף אותן ככלי בקרה אפקטיבי?" בפרק זה). משום כך, חשובה תקשורת ברורה ושוטפת בין אנשי מערכות המידע למנהלי הארגון. כלי המסייע ליצירת התקשורת והשפה המשותפת הוא מתודולוגיית ה-CobiT®. מאמר זה מביא סקירה תמציתית של הכלי ומפרט את אופן יישומו ויתרונותיו.

ה-CobiT® (Control Objective for Information and related Technology) הינו תקן בינלאומי פתוח (מהדורה עברית שלו הושקה במאי 2009), המהווה מתודולוגיה, שמטרתה לסייע ביישום תהליכי ניהול ובקרה במערכות מידע ארגוניות. יישום כזה נדרש, בין היתר, במקרה שהחברה נדרשת לעמידה בדרישות רגולטוריות, כגון דרישות במסגרת SOX 404, SAS 70 ו-SOX ישראלי. כפי שמוסבר בהמשך, מעלה השימוש ב-CobiT® את ערכן של מערכות המידע עבור הארגון ותורם לתהליכי קבלת ההחלטות בו.

מודל ה-CobiT® מגדיר 4 תהליכים עיקריים בארגון: תכנון וארגון, רכש ויישום, תפעול ותחזוקה וניטור (Planning & Organization, Acquiring & implementing, Delivery & support, Monitoring). תחת 4 התהליכים העיקריים הנ"ל מצויים 34 תת-תהליכים גנריים, ובכל תת-תהליך זוהו יעדי בקרה; כל יעד בקרה מסווג על פי תבחין אחד או יותר מהתבחינים הבאים, על פיהם מוגדרות דרישות הארגון ממערכות המידע:

- תבחין דרישות איכות המידע (איכות / עלות / מהירות אספקה);
- תבחין דרישות המבוססות על מודל הבקרה הפנימית של ה-COSO (יעילות ותועלת תהליכים / אמיתות הנתונים / הלימות הנתונים לחוקים ותקנות) ו-
- תבחין דרישות אבטחה (סודיות / שלמות הנתונים / זמינות הנתונים).

יעדי הבקרה הנ"ל מהווים את הבסיס לקידום מְקַשֵּׁל של טכנולוגיות המידע (IT Governance) בארגון, ולכן מותאמים לסביבה הטכנולוגית ולצרכים העסקיים של הארגון, וככל שיוטמעו בו, יתרמו יותר להשגת יעדי העסקיים.

יישום מובנה של ה-CobiT® בארגון יתבצע עפ"י השלבים הבאים:

כדוגמא פרטנית, ניתן לבחון מצב, בו חברה הנדרשת לעמוד בתקנות ה-SOX הישראלי, מחליטה ליישם את מתודולוגית ה-CobiT® לצורך כך. החברה תפעל עפ"י השלבים הבאים, כחלק מהתאמת הארגון לתקנות הנדרשות ובמסגרת יישום המתודולוגיה:

- זיהוי התהליכים העסקיים הרלבנטיים וקישורם ליעדי מערכות המידע, בהתבסס על כלי Framework של CobiT®,
- בחירת תהליכי מערכות המידע והבקורות המתאימות לארגון מתוך הכלי "יעדי הבקרה".
- בחירת תת-התהליכים הרלבנטיים ובדיקה שכל הבקורות בתהליכים מיושמות.
- הערכת המצב הקיים מול הנקודות הקריטיות בתהליך להשגת יעדי הארגון, וקבלת החלטות לגבי המשך הפעולה ויישום הבקורות החסרות.

חשוב לציין, כי השימוש ב-CobiT® מביא תועלת לגורמים שונים בארגון, כגון מנהלים, מבקרים ומשתמשי מערכות המידע; מנהלים יכולים לקבל תמונת מצב עדכנית של הסיכונים בארגון, שתסייע בקבלת החלטות בנושא; מבקרים יכולים להיעזר ב-CobiT® ככלי למיפוי תהליכי הבקרה הפנימית והמשתמשים האחרים יכולים לוודא באמצעותו, כי רמת השירות הניתנת ע"י מערכות המידע מספקת רמת אבטחה ובקרה מתאימות.

בנוסף להיותו כלי, המקל על הכוונת וניהול פעילות מערכות המידע לצורך השגת היעדים העסקיים של הארגון, באמצעות הגדרת קשרים ברורים ומעשיים בינם, ה-CobiT® אינו תלוי בטכנולוגיה או בסביבה עסקית מסוימת, והינו גמיש דיו בכדי להתאים לאופי השונה של כל ארגון וכל חלק בארגון; באופן זה הוא תורם ליצירת אחידות בארגונים רבי חברות ורב-לאומיים, תוך קביעת תחומי אחריות ברורים בארגון, המבוססים על Best Practices שהוכיחו עצמם. יתרון נוסף של ה-CobiT® הוא יכולתו לספק כלי מדידה מעשיים לשיפור ומדידת תרומת מערכות המידע להישגי הארגון ולהערכת ביצועים, כמו גם לבחינת הציות של הארגון לדרישות רגולטוריות, כגון SOX ו-SAS 70, כללי בקרה פנימית ודרישות של צדדים שלישיים.

למידע ולפרטים נוספים:

אלונה בוסתן-עופר, מנהלת בכירה
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Alona.bustan@il.pwc.com

גיא ספיר, שותף
מחלקת ביקורת פנימית ו-SOX
Guy.sapir@il.pwc.com

טל. 03-7954850

פרק ד' ממשל תאגידי

מאת:

הילי קריזלר (מנהלת בכירה), ראש מחלקת תגמול וממשל תאגידי

קבוצת היעוץ

על הקשר שבין תשואה עודפת ואחריות תאגידית

האם ניתן לשפר את תשואת תיק המניות על ידי השקעה בחברות מובילות בתחום האחריות התאגידית?
מחקר שערכו PwC ו- SAM מגלה כי קיים מתאם חיובי בין אחריות תאגידית של חברות לבין ביצועיהן הכלכליים.

השקעה אחראית חברתית-סביבתית/השקעה אתית- השקעה בחברות המגלות אחריות תאגידית בפעילותן, היא גישה המשלבת שיקולים כלכליים, סביבתיים וחברתיים בבחירת תיק המניות. גישה זו היא אחד התחומים ה"חמים" ביותר בעולם הפיננסים כיום, תחום המושך תשומת לב גוברת והולכת מצד טווח רחב של משקיעים. הגישה מבוססת על ההנחה, שלמגמות מתחום הקיימות (Sustainability), כגון התחממות גלובלית, שימוש יעיל במשאבים, שיקולים דמוגרפיים וכד', ישנה השפעה על הסביבה שבה מתחרות החברות. הנחה זאת, לצד המודעות ההולכת וגוברת של משקיעים לנכסים בלתי מוחשיים (כגון מוניטין, איכות הניהול, קניין רוחני ועוד, שאף הם מושפעים, בדרך זו או אחרת, מהמגמות הנ"ל), מגבירה את העניין בחברות בעלות ביצועים חברתיים-סביבתיים טובים יותר.

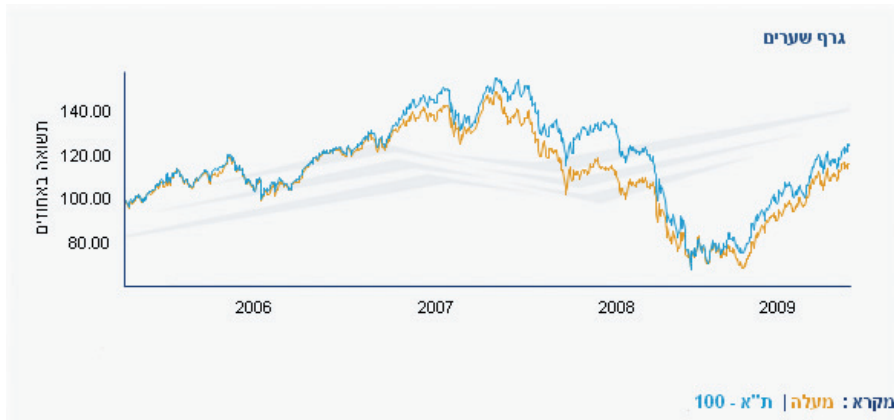
המחקר המשותף, שנערך על ידי רשת ראיית החשבון והייעוץ העולמית PricewaterhouseCoopers (PwC) ו-Sustainable Asset Management AG (SAM), קבוצת השקעות מובילה, המתמחה בהשקעות אתיות, ופורסם בשנת 2009, מנתח בפירוט 367 חברות מ- 57 ענפים שונים ברחבי העולם. המחקר בדק את תשואתן של 20% מהחברות בעלות הביצועים החברתיים-סביבתיים הטובים ביותר ואת תשואתן של 20% מהחברות בעלות הביצועים החברתיים-סביבתיים הגרועים ביותר (על פי בדיקה רב שנתית מעמיקה, המתבצעת על-ידי PwC ו-SAM זה מספר שנים), בהשוואה לתשואת המניות של מדגם כללי של חברות, וזאת על פני טווח השנים 2001-2007.

ממצאי המחקר עולה, בין היתר, כי תשואת מניות 20% מהחברות המובילות בביצועי האחריות התאגידית עלתה על תשואת המדגם הכללי באופן מובהק סטטיסטית ובשיעור הולך וגדל עם השנים, עד לשיעור של למעלה מ- 10%, וכי תשואת מניות 20% מהחברות בעלות הביצועים החברתיים-סביבתיים הגרועים נפלה מתשואת המדגם הכללי, גם זאת בפער הולך וגדל, עד לשיעור של כ- 10%.

יש לציין, שבישראל לא ניתן להציג ממצאים דומים בהתייחס לתשואת המניות של החברות הישראליות הציבוריות בעלות הביצועים החברתיים-סביבתיים הטובים ביותר, על פי מדד מעלה. מדד מעלה כולל את 20 המניות של החברות הציבוריות המובילות בדירוג ארגון "מעלה" לאחריות חברתית-סביבתית, העומדות גם בתנאי הסף של מדד ת"א 100. כעולה בגרף שלהלן*, מבדיקת תשואת מדד מעלה (מופיע בכתום) בהשוואה לתשואת מדד ת"א 100 (מופיע בכחול), משנת 2005 בה הושק המדד, התנהגותם של שני המדדים דומה, ולא ניתן להצביע על הבדלים מיוחדים לטובתו של מדד מעלה.

מדד תל אביב 100 מול מדד מעלה, 2005-2009

מקרא: **מדד מעלה**, **מדד ת"א 100**.

* הגרף לקוח מאתר האינטרנט של הבורסה לניירות ערך בתל אביב.

מכאן, בעוד שבעולם ניתן לראות בבירור, כי קיים מתאם חיובי בין הביצועים החברתיים-סביבתיים של חברות לבין ביצועיהן הכלכליים, הרי שבישראל קשה להסיק מסקנות דומות מניתוח מדד מעלה. קיימים שני הסברים מקובלים בהקשר זה. הראשון הנו הסבר טכני, לפיו שווי השוק של החברות הכלולות במדד מעלה מהווה חלק מהותי מסך שווי השוק של החברות המופיעות במדד ת"א 100, ולכן התנהגות דומה של שני המדדים הינה צפויה. השני, ברמה העקרונית יותר, מסביר את השונות בין ישראל לבין העולם בהקשר זה בעובדה שתחום האחריות התאגידית בישראל טרם הבשיל, ולפיכך ההשקעה על פי אמות מידה מתחום זה אינה מקבלת ביטוי בתשואת המניה.

למידע ולפרטים נוספים:

הילי קריזלר, מנהלת בכירה, ראש מחלקת תגמול וממשל תאגידי, קבוצת היעוץ
Heelee.Kriesler@il.pwc.com
טל. 03-7954751

פרק ה'
מחקרים

אמון המנכ"לים חוזר לעלות עם היציאה מהמיתון; ניכרת התאוששות מהירה יותר בשווקים המתעוררים, מול נקיטת זהירות במדינות המפותחות; כ-40% מהמנכ"לים בעולם מתכננים להגדיל את מצבת העובדים ב-2010

מתוך סקר המנכ"לים השנתי של רשת PricewaterhouseCoopers

לאחר תחזיות עגומות בשנה שעברה, המנכ"לים חוזרים להפגין בטחון בכל הנוגע לצמיחה עתידית. כך עולה מסקר המנכ"לים העולמי השנתי ה-13 של רשת PwC (PricewaterhouseCoopers). הסקר נערך בקרב 1,192 ראשי חברות מ-52 מדינות שונות. ממצאיו פורסמו לאחרונה במסגרת הכינוס השנתי של "הפורום הכלכלי העולמי" המתקיים בדאבוס, שווייץ.

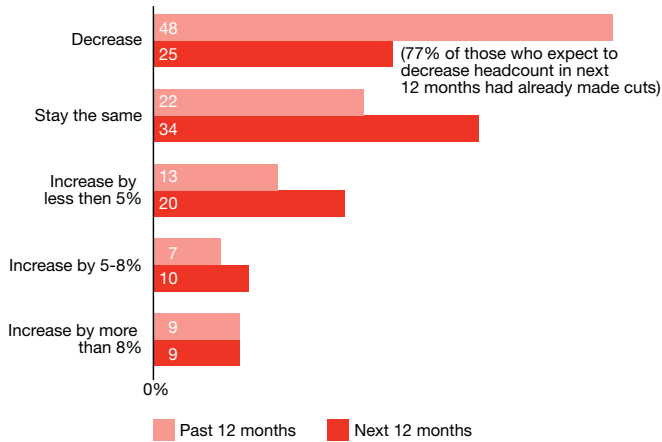
להלן ממצאים עיקריים המופיעים בסקר:

העלייה ברמת הביטחון באה לידי ביטוי, בין היתר, בכוונה של חברות להגביר את גיוס העובדים, כש-40% מהמנכ"לים שהשתתפו בסקר, צופים להגדיל את מצבת העובדים השנה. מנגד, 25% מהמנכ"לים מתכננים קיצוץ משרות בשנה הקרובה, ירידה לעומת כמחצית משיעור המשתתפים שתכננו פיטורי עובדים בשנה האחרונה. כמחצית מהמנכ"לים באזור אסיה-פסיפיק ובקנדה מבקשים לגייס עובדים ב-2010, כשבברזיל נתון זה מגיע לכ-60%. בבריטניה, כחמישית מהמנכ"לים צופים כי מצבת העובדים תגדל ביותר מ-8% בשנת 2010.

הסקר מצא כי 81% מהמנכ"לים ברחבי העולם בטוחים בסיכויי החברות שבראשן הם עומדים, להשיג תוצאות חיוביות ב-2010, בעוד ש-18% אמרו כי נותרו פסימיים. זאת, בהשוואה ל-64% שאמרו לפני שנה כי הם בטוחים בהשגת תוצאות חיוביות ו-35% שהיו פסימיים. 31% מהמנכ"לים אמרו שהם "בטוחים מאד" בנוגע לסיכויי ההצלחה שלהם, עלייה של 10% בהשוואה לשנה שעברה, שהייתה נקודת השפל באמון המנכ"לים מאז ש-PwC החלה לערוך את הסקר.

הסקר הציג הבדלים בולטים מאד ברמות הביטחון בין מנכ"לים בשווקים מתעוררים לבין אלו במדינות המפותחות, הממחישים גם את מידת השפעת המיתון העולמי על המדינות השונות. בצפון אמריקה ובמערב אירופה, לדוגמה, כ-80% מהמנכ"לים אמרו שהם בטוחים בקיומה של צמיחה בשנה הקרובה. לעומת זאת, כ-91% מהמנכ"לים באמריקה הלטינית ובסין/הונג קונג, וכ-97% מהמנכ"לים בהודו היו בטוחים בקיום צמיחה.

More CEOs will be adding jobs than cutting them in the coming year

Q: What happened to headcount in your organisation globally over the past 12 months?

Q: What do you expect to happen to headcount in your organisation globally over the next 12 months?

Base: All respondents (1,198)

Source: PricewaterhouseCoopers 13th Annual Global CEO Survey 2010

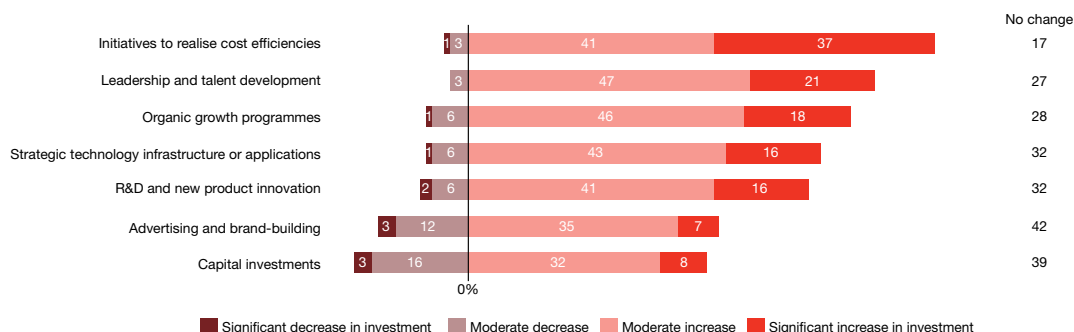
במבט לטווח ארוך יותר, התוצאות היו שוות בין האזורים. בסך הכל, יותר מ-90% מהמנכ"לים הביעו ביטחון בצמיחה במהלך שלוש השנים הקרובות. תוצאות אלו, כשאנו עומדים בפתחו של העשור החדש, כמעט זהות לרמת הביטחון שהביעו המנכ"לים בסקר PwC שנערך בשנת 2000. עם זאת, לפני 10 שנים, הפילוח הכלכלי היה שונה מאוד, עם 42% מהמנכ"לים בצפון אמריקה שהביעו אופטימיות גבוהה מאוד – כפליים מאשר עמיתיהם באסיה.

ביחס לעתיד, אמרו כ-60% מהמנכ"לים כי הם צופים התאוששות בכלכלה המקומית שלהם, שתתחיל רק במחצית השנייה של 2010 או מאוחר יותר. זאת בעוד שכ-13% אמרו שההתאוששות כבר החלה, ו-21% אמרו שההתאוששות תתחיל במחצית הראשונה של השנה הנוכחית. החזרה לצמיחה הייתה מהירה יותר בסין, שם 67% מהמנכ"לים אמרו שההתאוששות החלה ב-2009. עם זאת, שני שלישים מהמנכ"לים בארה"ב ויותר מ-70% במערב אירופה אמרו ששינוי המגמה בכלכלה לא יחל לפני מחצית 2010.

"החששות הכבדים מהתמוטטות הכלכלה העולמית פחתו והמנכ"לים אופטימיים יותר ביחס לסיכויי החברות שלהם", אמר דניס מ. נאלי, היו"ר העולמי של רשת PwC, "עם זאת, אמן המנכ"לים נפגע כתוצאה מהתאוששות איטית וההשפעה של קיצוצים דראסטיים וצעדים אחרים שנועדו לאפשר הישרדות במהלך המיתון. ההתאוששות בשווקים המתעוררים היא בבירור מהירה יותר מההתאוששות במדינות המפותחות. החברות בעלות הסיכויים הטובים ביותר להתאוששות מוקדמת הן אלה שמצליחות להתנהל במיתון תוך מבט קדימה לתקופת ההתאוששות".

”ההתאוששות תתרחש בעיתוי שונה בכל אזור גיאוגרפי ובכל ענף כלכלי“, אמר נאלי. ”בכמה שווקים מתעוררים ההתאוששות כבר החלה. עם זאת, המנכ”לים במדינות שנפגעו מהמשבר במידה הרבה ביותר, צופים כי השפעותיו יימשכו במהלך כל שנת 2010 ואף לאחר מכן. המנכ”לים צריכים לשנות את הלך המחשבה ולהתמקד בהחלטות אסטרטגיות להשקעה בצמיחה שתעניק להם יתרון תחרותי“.

R&D and advertising are lower on the list of investment priorities

Q: How do you plan to change your long-term investment decisions in the following areas over the next 3 years as a result of the economic crisis?

Base: All respondents (1,198)

Source: PricewaterhouseCoopers 13th Annual Global CEO Survey 2010

Note: Responses of 'Don't know/Refused' excluded.

ממצאי מפתח נוספים העולים מהסקר:

חשש מהעתיד לבוא

החשש הגדול ביותר של מנכ”לים מכל רחבי העולם הוא מאפשרות למיתון עולמי מתמשך (65%), ולאחר מכן החשש מרגולציית-יתר (60%). יותר מנכ”לים ”חוששים מאד“ מרגולציית יתר (27%) מאשר כל איום אחר על הצמיחה העסקית. בין האיומים העסקיים האחרים, מהם חוששים המנכ”לים, ניתן למנות אי-יציבות בשוקי ההון ותנודתיות בשערי המטבעות. בקצה האחר של הרצף, פחות משליש מהמנכ”לים מרחבי העולם ציינו את החשש מטרור ומכשל בתשתיות כאיומים על הצמיחה.

יחסי אהבה-שנאה עם גורמי הרגולציה

המנכ”לים הביעו דעה ברורה ביחס לאיום רגולציית היתר. יותר משני שלישים מהמנכ”לים אינם מסכימים עם הטענה כי ממשלות הפחיתו את עומס הרגולציה הכולל. הם גם מתנגדים לבעלות ממשלתית במגזר הפרטי, אפילו בזמנים הגרועים ביותר. כמעט מחצית מסכימים לכך שבעלות ממשלתית מסייעת לייצב ענף כלכלי במהלך משבר. מנכ”לים משני מגזרים קיבלו תמיכה ממשלתית משמעותית במהלך המשבר, והם יצרני הרכב והבנקים. מנכ”לים אלו העריכו במידה הרבה ביותר את יתרונות הבעלות הממשלתית בעיתות משבר.

במקביל, המנכ"לים היו אופטימיים ביחס למאמצי ממשלות לטפל בסיכונים המערכתיים, כגון הסיכון למשבר כלכלי נוסף. 65% מהמנכ"לים מסכימים כי שיתוף פעולה בתחום הרגולציה יסייע להפחית סיכונים מערכתיים.

מאבק בהשפעות המיתון

כדי להתמודד עם המיתון, כמעט 90% מהמנכ"לים אמרו שהחברות שלהם נקטו יוזמות התייעלות בשנת 2009, כשבראש מובילים מנכ"לים מארה"ב, ממערב אירופה ומבריתניה. כמעט 80% מכלל המנכ"לים המשתתפים אמרו שהם מתכוונים לקצץ בעלויות במהלך שלוש השנים הבאות.

אמון הציבור והתנהגות הלקוחות

אחד ויותר מכל ארבעה מנכ"לים מאמין שמוניטין הענף בו הוא פועל הוכתם בעקבות המשבר. עם זאת, 61% מהמנכ"לים במגזרי הבנקאות ושוקי ההון אמרו שחלה נפילה באמון כלפי הענף שלהם.

כמעט מחצית מהמנכ"לים חוששים שהמיתון גרם לשינוי מתמיד בהתנהגות הצרכנים. רבים אומרים שצרכנים ישימו דגש רב יותר על המוניטין החברתי של החברה (64%), ישקיעו פחות ויחסכו יותר (63%) או יהיו פעילים יותר בפיתוח מוצרים (60%).

ניהול סיכונים

תחום ניהול הסיכונים תפס מקום משמעותי יותר מבעבר בקרב המנכ"לים, בעקבות המיתון. 41% מהמנכ"לים מתכננים לבצע שינויים משמעותיים בגישה שנוקטת החברה שלהם בתחום ניהול הסיכונים, ועוד 43% דווחו על תוכניות לערוך שינויים בתהליכים שלהם.

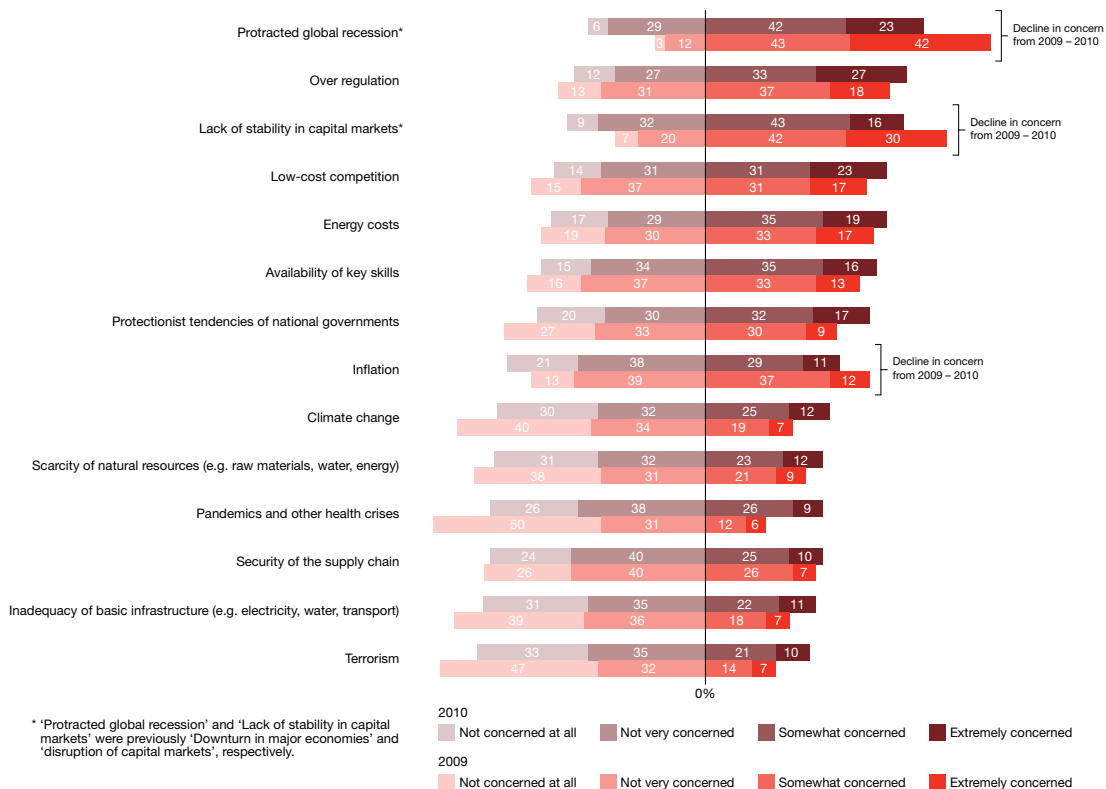
דירקטוריונים מעורבים כיום יותר בהיבטי מפתח בניהול, כגון הערכת סיכונים אסטרטגיים, ניטור החוסן הפיננסי ופיקוח על אסטרטגיית החברה.

התחממות כדור הארץ

יותר מ-60% מהמנכ"לים אמרו שהחברות שלהם מכינות יוזמות להתמודדות עם השפעת התחממות כדור הארץ, ומאמינים שמאמצים אלו ישפרו את מוניטין החברה שלהם. המיתון כמעט ולא השפיע על התנופה הירוקה; 61% מהחברות המפעילות יוזמות בתחום שינוי האקלים לא שינו את התוכניות האסטרטגיות שלהם בעקבות המיתון ו-17% העלו השקעות כאלו בשנה שעברה.

"המנכ"לים יצאו בחודשים הקרובים ממצב ההישרדות בו היו שרויים בעקבות המיתון. הדבר שהמנכ"לים מתחרטים עליו ביותר בקשר להתמודדותם עם המיתון הוא, שלא הבינו לגמרי את הסיכונים, ושלא הצליחו להגיב מהר יותר", אמר נאלי. "החשיבות של ניהול הסיכונים היא אחד הלקחים מהמשבר הכלכלי. מנכ"לים לומדים לאזן בין ניהול סיכונים לבין החלטיות וגמישות תוך כדי ניסיונותיהם לחזור לנתיב של שגשוג".

CEOs' concerns have broadened beyond the economic crisis

Q: How concerned are you about the following potential threats to your business growth prospects?

Base: All respondents (2010=1,198; 2009=1,124)

Source: PricewaterhouseCoopers 13th Annual Global CEO Survey 2010

את הסקר המלא ניתן להוריד ב: www.pwc.com/ceosurvey

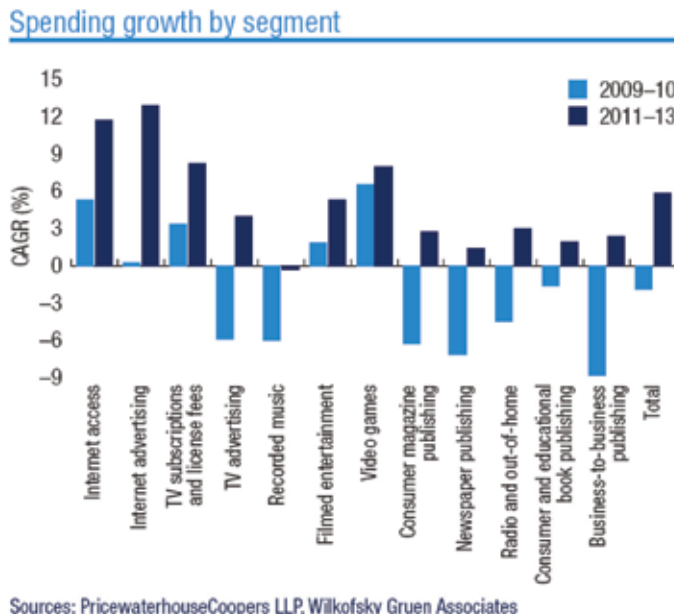
אין מפלט מהמהפכה הדיגיטלית

שינוי מבני שאינו מחזורי בתעשיית הבידור והמדיה העולמית

לאורך חמש השנים הקרובות, תהפוכה טכנולוגיות דיגיטליות ליותר נפוצות לרוחב כל מגזרי תעשיית הבידור והמדיה, עם המשך התרחבות תהליך המעבר לתוכן דיגיטלי (digital migration); כך עולה מ-Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013 של PricewaterhouseCoopers ("PwC"), שפורסם ביוני 2009 ("התחזית"). למרות שאין ספק, שהמסבר הכלכלי הנוכחי השפיע כמעט על כל אחד ממגזרי שוק הבידור והמדיה, בה בעת הוא האיץ והעצים את תהליך המעבר לתוכן דיגיטלי, הן בקרב ספקי התוכן והן בקרב צרכניו.

להלן מקבץ עיקרי נתונים ותחזיות המופיעים בתחזית:

שוק הבידור והמדיה העולמי בכללותו, הכולל הן את הוצאות הצרכנים והן את ההוצאות על פרסום, צפוי לגדול, בהתאם לתחזית, בשיעור שנתי משוקלל של כ- 2.7% לאורך כל תקופת התחזית, ולהגיע לכ- 1.6 טריליון דולר ב-2013. בתחילה צופה התחזית צניחה של כ- 3.9% ב- 2009 ועלייה של כ- 0.4% בלבד ב- 2010, בעוד שבמהלך יתרת התקופה, צפויה צמיחה מהירה בהרבה, עד לשיעור של כ- 7.1% ב- 2013. לדעת PwC, המיתון הנוכחי יימשך זמן רב יותר ממשברים קודמים, בשל עוצמתו, וכן ההשפעה על הוצאות הצרכנים תהיה חדה בהרבה בהשוואה לעבר. תעשיית הבידור והמדיה אינה חסינה כנגד מגמות אלו – בהתאם לתחזית, ההוצאה הצרכנית על בידור ומדיה צפויה לרדת בכ-1.2% ב-2009, להישאר נמוכה ב-2010, ולצמוח בשיעור נמוך יחסית, של כ-3.2%, ב- 2011.

מקור: Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013

בנוסף, בהתאם לתחזית, התגובה למיתון צפויה להיות שונה בין מדינה למדינה ובין אזור לאזור; בעוד באזורים מסוימים יהיו השלכות שליליות מועטות, אחרים יחוו ירידות חדות. אמריקה הלטינית ואזור אסיה פסיפיק נותרו האזורים ששוקי הבידור והמדיה בהם יצמחו במהירות הרבה ביותר, עם גידול חזוי בשיעור שנתי משוקלל של כ- 5.1% וכ- 4.5% עד 2013, אז יגיעו לכ- 73 מיליארד דולר ו-413 מיליארד דולר, בהתאמה. למעט יפן, המדינה הדומיננטית באזור אסיה פסיפיק, הנחשבת לאחראית לכ- 45% מכלל ההוצאה ב- 2008, הרי שההוצאה על בידור ומדיה באסיה פסיפיק צפויה לגדול בשיעור שנתי משוקלל חזוי של כ- 7.1% לאורך תקופת התחזית.

המעבר לתוכן דיגיטלי ("The digital migration")

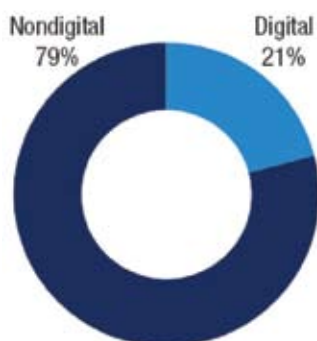
למרות האמור לעיל, בהתאם לתחזית, המשבר הכלכלי אינו משנה את הכוחות המניעים את תהליך ה-Digital migration, וסביר יותר שישפיע על עוצמתם ועל הקצב שלהם, ובהתאם, על עיתוי השינוי בתעשייה.

במהלך התקופה הנסקרת במסגרת התחזית, יביא המעבר לתוכן דיגיטלי לשינויים בהכנסות בין מגזרים ובין אזורים גיאוגרפיים שונים. השינוי ישפיע על האופן בו ינוהלו מותגים, דמויות, כותרים וכישרונות (טאלנטים) על-פני פלטפורמות הפצה, הנתמכות במודלים מסחריים חדשים. עם זאת, מהות המעבר לתוכן דיגיטלי תמשיך להשתנות מאזור גיאוגרפי אחד למשנהו, בהתאם לזמינות תשתיות יעילות וחכונות של פס רחב ותקשורת סלולרית.

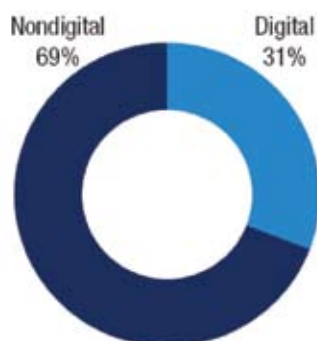
לדברי מרסל פנץ (Marcel Fenez), Global Leader Entertainment & Media Practice, PricewaterhouseCoopers:

"במובנים מסוימים, ניתן לקרוא לזה 'הסערה המושלמת'. בתוך כל ענן יש בטנת כסף, ובמקרה זה, בטנה דיגיטלית. חברות שיחטפו את ההזדמנויות המופיעות בשוק זה, המשתנה במהירות, ותהיינה זריזות מספיק להתאים את המודלים העסקיים שלהן, תוכלנה לנצל את מלוא היתרון של המודלים הפוטנציאליים החדשים של ההכנסות לכשאלה יופיעו."

Digital versus nondigital spend, 2008

Digital versus nondigital spend, 2013

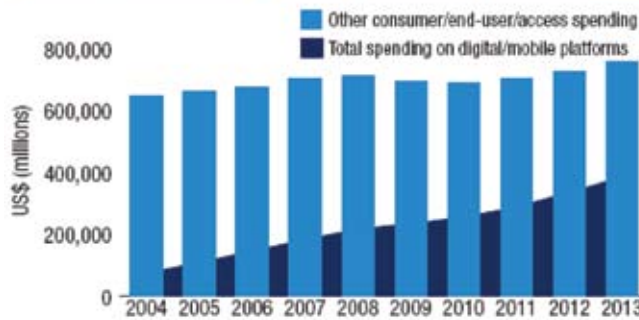
Sources: PricewaterhouseCoopers LLP, Wilkofsky Gruen Associates

מקור: Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013

התנהגות הצרכנים

המעבר המואץ לטכנולוגיות דיגיטליות חיצק והביא לשגשוג בהרגלי צריכה חדשים ו"התנהגויות דיגיטליות", כאשר צרכנים דורשים שליטה רבה יותר על המקום, הזמן והאופן בו יצרכו תוכן, ובו בזמן, יותר מתמיד, הם בוחנים כל אגורה ומחפשים לקבל את התמורה הטובה ביותר מהבחירות שהם עושים. ההתקדמות שחלו בטכנולוגיה הדיגיטלית מאפשרות לעשות זאת ביתר קלות.

Growth of consumer spend on digital/mobile platforms

Digital/mobile spend comprises wired broadband, mobile broadband access, online and wireless video games, video-on-demand, mobile TV, digital downloads of movies, online movie rental subscriptions, Internet music, mobile music, and electronic books.

Sources: PricewaterhouseCoopers LLP, Wilkofsky Gruen Associates

מקור: Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013

לדברי פנץ:

"בשנים עברו דיברנו על דור האינטרנט והאופן בו דרישותיו מניעות את התעשייה לקראת מודלים עסקיים חדשים. למרבה העניין, באקלים זה של 'הכנסה גמישה' ('income elastic'), בו על כוח הקניה להימתח אף יותר מבעבר, דור צעיר זה משפיע כעת על דורות מבוגרים יותר, אשר בתורם, מוצאים עניין הולך וגובר בפלטפורמות חדשות. ההוצאה של משתמשי קצה באמצעות פלטפורמות דיגיטליות/סלולריות היוותה 23.4% מסך שוק הצרכנים/משתמשי הקצה/הגישה (access) ב-2008, ואנו צופים כי תהווה 78% מסך הצמיחה במהלך חמש השנים הבאות."

הצרכנים שולטים בצריכה שלהם בדרכים שונות. הם מאמצים "הסטת זמנים" ("time-shifting") באמצעות שימוש במקלטי וידאו דיגיטליים ו-VOD (Video-on-Demand), כדי להשתחרר מלוח השידורים בטלוויזיה, וכך מסוגלים לצפות בתכנים בהם מעוניינים בזמן בו הם מעוניינים לצפות בהם. חדירה מוגברת של טכנולוגיית הפס הרחב מאפשרת להם לקבל את התכנים בהם הם מעוניינים ממקורות שהם בוחרים, בעוד שיפורים טכנולוגיים מאפשרים הורדה קלה יותר של תוכן מקוון ושימוש במדיה זורמת (streaming). הגידול בגישה הסלולרית מעניק לצרכנים גישה לאינטרנט מכל מקום ומגביר את הפופולאריות של מכשירים מתקדמים, כגון טלפונים חכמים (smartphones), iPod ו-Kindle, המשלבים ניידות וגישה למדיה. ההתפתחויות בתחום המוסיקה הדיגיטלית מאפשרות אף הן לצרכנים לרכוש שירים באופן פרטני דרך ערוצים דיגיטליים (שאינם זמינים בפורמט פיזי), ויוצרות צמיחה ב-sideloading, המאפשר לצרכנים לרכוש מוסיקה דרך רשת האינטרנט במחיר זול יותר, ואחר כך להעביר את קבצי המוסיקה למכשירים ניידים. כוח הקניה הקולקטיבי המאסיבי של קהילות ברשת האינטרנט משמש יותר ויותר כיעד מרכזי של מבצעי שיווק ברחבי העולם. עם זאת, חברות עדיין מתקשות להתאים את המודלים העסקיים הנוכחיים שלהן, על

מנת להבטיח שהן מממשות את הערך הכספי הגלום בתוכן הדיגיטלי שלהן ומפיקות ממנו הכנסות.

הפנים המשתנות של עולם הפרסום

במהלך חמש השנים הקרובות, בעוד צרכנים יקבלו חלק גדול והולך מתכני הבידור והמדיה באמצעות פלטפורמות דיגיטליות/סלולריות, מפרסמים יסיטו את המשאבים שלהם על מנת לשקף את שוק הפרסום שהולך ומתפצל. בתחום הסלולר, הזדמנויות לרוחב רצף הפרסום יאפשרו את הצמיחה בין מותגים וצרכנים, החל מפרסומות באנר לפי הקלקה ופרסומות בתחילת סרטוני וידאו וכלה בקופונים ובמנויי אונליין. הפרסום במשחקי וידאו צפוי לצמוח בקצב מהיר יותר מיתר תעשיית הפרסום (אם כי מבסיס נמוך יותר), בשיעור צמיחה שנתי משוקלל של כ-13.8%, בהשוואה לירידה בשיעור שנתי משוקלל של כ-0.6% בסך התעשייה כולה לאורך תקופת התחזית. חלקו של הפרסום באינטרנט ובסלולר מכלל תמהיל הפרסום העולמי יעלה מכ-12% ב-2008 לכ-19% ב-2013.

המעבר לצריכת תוכן דיגיטלי מחזק את הצורך בשקיפות ודיוק גדולים יותר בנוגע למדדי צפיה, שביחד עם מתן דין וחשבון בנוגע לתוצאות הפרסום, הופכים לדבר מחייב בעולם מדיה חדש זה. גורמים חיוניים נוספים הם היכולת והכוננות לשיתוף גורמים נוספים בהכנסות, מתוך מטרה לגלות ולנצל תחומים חדשים, ושיתוף מתמשך בעלויות הכרוכות בתפעול ההטבות המשותפות. המודלים העסקיים שצליחו בסופו של דבר יהיו אלה שיספקו למוצר בידול מספיק מתחליפים זולים או מכאלה שניתנים בחינם, וזאת במטרה ליצר הכנסות מצרכנים, ממפרסמים, או, כפי שצפוי יותר, משניהם.

ניצול ההתאוששות הכלכלית

המעבר המואץ למדיה דיגיטלית, בצירוף השונות ההולכת וגדלה בין ביצועי ההכנסות של מגזרים ושוקים שונים, יביאו לכך שנוף הבידור והמדיה יתאפיין במגוון רחב של מודלים עסקיים ובגישה שהינה "תפורה" הרבה יותר לצרכי הלקוח. גישה שתתאים לסוג מסוים של צרכנים, צורת תוכן או שוק מקומי, עשויה שלא להתאים במקרים אחרים. הקיטון הנוכחי בהכנסות אינו תוצאה של ירידה בביקושים. למעשה, נראה שהביקוש בשוק הבידור והמדיה נמצא בעלייה. האתגר הוא לזהות מודלים בתחום הפרסום, המסוגלים לעמוד בלחץ בנוגע להורדת תעריפי הפרסום בסביבה הדיגיטלית, ובנוגע למודלים של רישום מנויים, שיתנו מענה להעדפות של תכנים איכותיים (premium content) על-ידי הצרכנים.

לדברי פנץ:

"למרות פעילותה בתקופה מאתגרת, המתאפיינת בשינויים מהירים, מעולם לא חוותה תעשיית הבידור והמדיה תקופה כה מסעירה כמו התקופה הנוכחית. הדיגיטיזציה המואצת היא הסיבה לכך שלא ניתן להתחמק ממודלים חדשים ומשינויים לרוחב התעשייה. המנצחים יהיו אותם שחקנים שיתמקדו בהנעת והובלת שינוי, שיספק ערך אמיתי עבור הצרכנים. מגזרים בתעשייה יהיו חייבים להתאחד, הצרכנים הפחות נאמנים ינטשו, מוצרים איכותיים יותר יזכו להערכה אצל צרכנים ומפרסמים כאחד, והפצה דיגיטלית תהפוך לזרם המרכזי, תוך דרישת תעריפים שהינם הולמים יותר לערכה. עם זאת, כדי שכל אחד ממגוון המגזרים בתעשייה יוכל להשתתף באופן מלא בצמיחה זו, יהיה עליהם תחילה לאמץ את העתיד הדיגיטלי."

אודות PricewaterhouseCoopers' Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013

מהדורתו השנתית העשירית של הפרסום Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013 של PricewaterhouseCoopers כוללת ניתוחי עומק ותחזית בנוגע ל-12 מגזרים עיקריים בתעשיית הבידור והמדיה בארבעה אזורים בעולם: צפון אמריקה (ארה"ב וקנדה), EMEA (אירופה, המזרח התיכון ואפריקה), אסיה פסיפיק ואמריקה הלטינית.

מידע נוסף ניתן למצוא ב: www.pwc.com/outlook

כ-735 מיליון ד' הושקעו ב-2009 בחברות היי-טק מגובות הון סיכון: הסכום הנמוך ביותר מאז פרסום דו"ח ה-Money Tree™ לראשונה

מתוך דו"ח ה-MoneyTree™ לרבעון הרביעי של 2009 ול-2009 כולה

בתחילת חודש פברואר 2010, פרסמנו את דוח ה-MoneyTree™, המתייחס לרבעון הרביעי של 2009 ומסכם את שנת 2009 כולה. דוח זה, הסוקר נתונים שונים בנוגע לקרנות הון סיכון בישראל, נערך באופן רבעוני על ידי קסלמן וקסלמן, PwC Israel, במקביל לעריכתו בארה"ב על ידי PricewaterhouseCoopers (PwC).

מהדוח עולה, בין היתר, כי חברות היי-טק מגובות הון סיכון (חברות בהן אחד המשקיעים בסבב ההשקעה הוא קרן הון סיכון) גייסו בישראל במהלך שנת 2009 כ-735 מיליון דולר, ירידה של כ-47% מהסכום שגויס בשנת 2008, שעמד על כ-1.4 מיליארד דולר, וירידה של כ-39% מהסכום שגויס בשנת 2007, שעמד על כ-1.2 מיליארד דולר.

עוד עולה מהדוח, כי ממוצע ההשקעה לחברה ב-2009 עמד על 3 מיליון דולר, לעומת 4.4 מיליון דולר בשנת 2008 ו-3.9 מיליון דולר בשנת 2007.

ברבעון הרביעי של 2009 גייסו בישראל 77 חברות היי-טק מגובות הון סיכון כ-201 מיליון דולר, הסכום הגבוה ביותר שגויס ברבעון בודד בשנת 2009. מדובר בעלייה של כ-13% (במונחים כספיים) לעומת הרבעון הקודם, בו 55 חברות גייסו כ-178 מיליון דולר, וירידה של כ-30% (במונחים כספיים) לעומת הרבעון המקביל אשתקד, בו 81 חברות גייסו כ-287 מיליון דולר. ממוצע ההשקעה בחברה ברבעון האחרון עמד על 2.6 מיליון דולר, לעומת 3.2 מיליון דולר ברבעון הקודם ו-3.5 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.

לדברי **רובי סולימן**, שותף בתחום ההיי-טק בקסלמן וקסלמן, PwC ישראל, "את שנת 2009 בכל הנוגע להשקעות הון סיכון נרצה במהרה לשכוח. בשנה זו נקבעה נקודת שפל בהשקעות הון סיכון, אשר ירדה מתחת לשפל בשנת 2003, בעקבות התפוצצות בועת ההיי-טק. בשנה זו ניכר היה כי כללי המשחק השתנו, הקרנות השקיעו פחות ב"חלומות" ויותר במוצרים ברורים, בוגרים יותר, עם תוכנית עסקית ריאלי. הקרנות הגבירו את התמקדותן בפורטפוליו הקיים ובברירה הטבעית חברות רבות נסגרו."

עם הפנים ל-2010, ערפל המשבר הפיננסי מתבהר, חברות רבות התבגרו והבשילו, קטר ההיי-טק הישראלי לא עצר (אם כי ודאי האט מחוסר נזילות) וקיבל עליו את כללי המשחק החדשים. ההיי-טק הישראלי התחשל, חברות רבות פעלו במתכונת Bootstrap (מימון עצמי) או מימון נמוך של אנג'לים, ובהתמקדות על הגעה מהירה להכנסות. כך, בשנת 2010, היצע החברות הבשולות הפונות להון סיכון הוא רב, ולמרות שניכר כי מספר הקרנות הישראליות הפעילות ירד, הרי שקרנות זרות מגבירות את פעילותן ומעורבותן בשוק הישראלי, ובסך הכל, הצפי הוא ל-2010 טובה יותר."

להלן מובאים ממצאים עיקריים נוספים מהדוח:

- **משקלן של קרנות הון הסיכון הישראליות (בעלות נציגות בישראל) בעוגת ההיי-טק**
קרנות הון הסיכון בעלות נציגות בישראל השקיעו כ-92 מיליון דולר, המהווים כ-46% מסך ההשקעות ברבעון האחרון של שנת 2009. זאת, לעומת כ-70 מיליון דולר, שהיוו כ-39% מסך ההשקעות ברבעון הקודם ו-142 מיליון דולר שהיוו כ-49% מסך ההשקעות ברבעון המקביל ב-2008.
בשנת 2009, קרנות הון הסיכון בעלות נציגות בישראל השקיעו כ-333 מיליון דולר, המהווים כ-45% מסך ההשקעות בשנה זו. זאת, לעומת כ-675 מיליון דולר המהווים כ-48% מסך ההשקעות,

שהושקעו ע"י קרנות הון סיכון בעלות נציגות בישראל ב-2008. בנוסף להשקעה בחברות היי-טק המקיימות פעילות בארץ, השקיעו קרנות הון הסיכון המקומיות ברבעון האחרון של שנת 2009 כ-7 מיליון דולר ב-11 חברות היי-טק זרות, להן אין פעילות בארץ, לעומת כ-2 מיליון דולר שהושקעו ב-5 חברות זרות ברבעון הקודם, ו-32 מיליון דולר שהושקעו ב-9 חברות זרות ברבעון המקביל אשתקד. ב-2009 כולה, הושקעו ב-32 חברות היי-טק זרות, להן אין פעילות בארץ, כ-32 מיליון דולר, לעומת 95 מיליון דולר, שהושקעו ב-48 חברות בשנת 2008.

■ ניתוח על פי מקום רישום החברות

54 חברות, המהוות 70% מסך החברות אשר גייסו הון ברבעון האחרון של 2009, רשומות כישראליות. חברות אלה גייסו כ-151 מיליון דולר, המהווים כ-75% מסך כל ההשקעות. שאר החברות רשומות כזרות, רובן המכריע בארה"ב.

■ חברות הנהנות מסיוע של המדען הראשי

26 חברות, המהוות 34% מכלל החברות אשר גייסו הון ברבעון האחרון של 2009, נהנות מסיוע של המדען הראשי. כ-49 מיליון דולר מסך כל ההשקעות ברבעון זה הוזרמו לחברות אלו. מנתוני שנת 2009 עולה, כי 75 חברות שגייסו הון בשנה זו נהנות מסיוע של המדען הראשי, אליהן הוזרמו כ-186 מיליון דולר מסך כל ההשקעות.

■ ניתוח על פי מגזרים טכנולוגיים מובילים

מגזר התוכנה הוביל ברבעון הרביעי של 2009 בהיקף הגיוסים. 21 חברות ממגזר זה גייסו סך של כ-72 מיליון דולר, המהווים 36% מסך ההשקעות ברבעון זה, לעומת 9 חברות בלבד שגייסו כ-5 מיליון דולר, אשר היוו 3% מסך ההשקעות, ברבעון הקודם ו-19 חברות שגייסו כ-52 מיליון דולר, אשר היוו 18% מסך ההשקעות, ברבעון המקביל אשתקד. על אף התחזקותו של מגזר זה ביחס לרבעון הקודם והיותו המוביל בהיקף ההשקעות ברבעון הרביעי, סך ההשקעות ב-2009 במגזר התוכנה הינו הנמוך בעשור האחרון, עם היקף גיוסים בסך 143 מיליון דולר בלבד ב-60 חברות, המהווה 20% מההשקעות בשנה זאת. זאת לעומת 89 חברות, שגייסו 349 מיליון דולר בשנת 2008, אשר היוו 25% מסך ההשקעות בשנה זו. ההשקעה השנתית הממוצעת בחברה במגזר זה עמדה על 2.4 מיליון דולר ב-2009, לעומת 3.9 מיליון דולר אשתקד.

במגזר התקשורת והרשתות גייסו, ברבעון הרביעי של 2009, 17 חברות כ-36 מיליון דולר, המהווים 18% מסך ההשקעות ברבעון. זאת בהשוואה ל-15 חברות, שגייסו כ-37 מיליון דולר, אשר היוו 21% מסך ההשקעות ברבעון השלישי של 2009, ו-26 חברות, שגייסו כ-93 מיליון דולר, אשר היוו 33% מסך ההשקעות ברבעון המקביל אשתקד.

גם מגזר זה רשם בשנת 2009 את היקף הגיוסים הנמוך ביותר למגזר זה בעשור האחרון, עם 204 מיליון דולרים בלבד, שהושקעו ב-63 חברות, המהווים 28% מההשקעות בשנה זו. זאת לעומת 86 חברות, בהן הושקעו 437 מיליון דולר בשנת 2008, שהיוו 31% מסך ההשקעות בשנה זו. ההשקעה השנתית הממוצעת בחברה במגזר זה עמדה על 3.2 מיליון דולר בשנת 2009, לעומת 5.1 מיליון דולר בשנת 2008.

מגזר **מדעי החיים**, הכולל את תחומי המכשור הרפואי והביוטכנולוגיה, נחלש משמעותית ברבעון הרביעי של 2009, עם השקעות של כ-18 מיליון דולר, שגייסו ע"י 12 חברות, לעומת כ-65 מיליון דולר, שגייסו ע"י 8 חברות, ברבעון השלישי של 2009, ו-58 מיליון דולר, שגייסו ע"י 13 חברות, ברבעון המקביל אשתקד.

בשנת 2009, הושקעו סך של 126 מיליון דולר ב-38 חברות, המהווים 17% מההשקעות בשנה זו. זאת לעומת 45 חברות בהן הושקעו 152 מיליון דולר בשנת 2008, שהיוו 11% מסך ההשקעות בשנה זו. ההשקעה השנתית הממוצעת בחברה במגזר זה עמדה על 3.3 מיליון דולר בשנת 2009, לעומת 3.4 מיליון דולר בשנת 2008.

במגזר **המוליכים למחצה**, 6 חברות גייסו ברבעון הרביעי של 2009 כ-14 מיליון דולר, המהווים 7% מסך ההשקעות ברבעון הרביעי, לעומת 4 חברות, שגייסו כ-4 מיליון דולר, אשר היוו 2% מסך ההשקעות ברבעון הקודם, ו-5 חברות, שגייסו כ-39 מיליון דולר, אשר היוו 14% מסך ההשקעות ברבעון המקביל אשתקד.

בשנת 2009, 14 חברות גייסו כ-31 מיליון דולר, המהווים 4% מסך ההשקעות בשנת 2009, לעומת 27 חברות שגייסו כ-194 מיליון דולר, אשר היוו 27% מסך ההשקעות בשנת 2008. ההשקעה השנתית הממוצעת בחברה במגזר זה עמדה על 2.2 מיליון דולר בשנת 2009, לעומת 7.2 מיליון דולר בשנת 2008.

מגזר **האינטרנט** הציג ברבעון הרביעי של 2009 עלייה לעומת הרבעון הקודם. ברבעון הרביעי גייסו 11 חברות כ-35 מיליון דולר, לעומת 4 חברות שגייסו כ-24 מיליון דולר ברבעון הקודם, ו-8 חברות, שגייסו כ-17 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה בחברה עמד על 3.2 מיליון דולר ברבעון הנוכחי, לעומת 6.1 מיליון דולר ברבעון הקודם, ו-2.2 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.

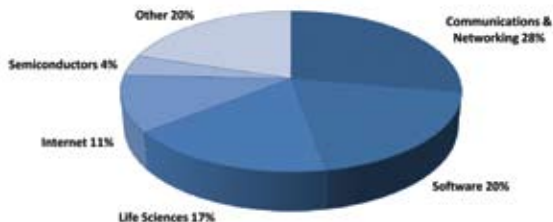
בקטגוריה של מגזרים "**אחרים**" נכללות חברות מתחום הקלינטק, המדיה ועוד. 10 חברות מקטגוריה זו גייסו כ-26 מיליון דולר ברבעון הרביעי של 2009, סכום המהווה כ-13% מסך ההשקעות ברבעון זה. זאת, לעומת 16 חברות שגייסו כ-43 מיליון דולר ברבעון הקודם ו-10 חברות שגייסו כ-27 מיליון דולר ברבעון המקביל אשתקד.

חלק מגזר הקלינטק מתוך קטגוריה זו הינו 3 מיליון דולר ברבעון הרביעי של 2009, במסגרת השקעה ב-3 חברות. ו-67 מיליון דולר בשנת 2009, שהושקעו ב-13 חברות.

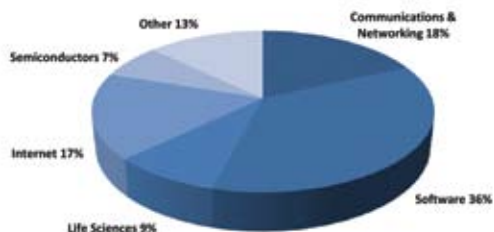
במסגרת המגזרים האחרים ומגזר האינטרנט, גייסו 64 חברות 227 מיליון דולר בשנת 2009, זאת לעומת 2008, בה 71 חברות גייסו 259 מיליון דולר במגזרים אלה.

התפלגות סך ההשקעות על פי מגזרים

שנתי 2009

רבעון רביעי 2009

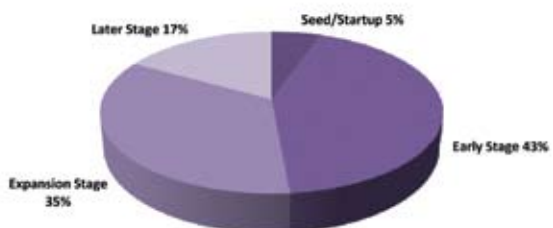

ניתוח על פי שלבים בהתפתחות החברה

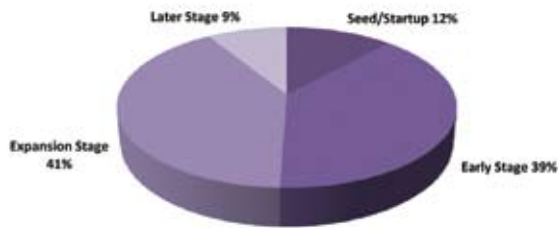
13 חברות Start-up גייסו כ-24 מיליון דולר, המהווים 12% מסך ההשקעות, ברבעון הרביעי של 2009, לעומת 4 חברות, שגייסו כ-4 מיליון דולר, אשר היוו 2% מסך ההשקעות ברבעון הקודם, ו-9 חברות, שגייסו כ-16 מיליון דולר, אשר היוו 6% מסך ההשקעות ברבעון המקביל אשתקד. ממוצע ההשקעה לחברה בשלב זה עמד על 1.8 מיליון דולר ברבעון הרביעי של 2009, לעומת 1.1 מיליון דולר ברבעון הקודם ו-1.8 מיליון דולר המקביל אשתקד. מנתוני שנת 2009 עולה, כי חל קיטון של 55% בהשקעה בחברות אלו, במונחים כספיים, לעומת שנת 2008. כ-40 מיליון דולר, המהווים 5% מסך ההשקעות בשנת 2009, הושקעו ב-26 חברות Start-up, לעומת כ-89 מיליון דולר, שהיוו 6% מסך ההשקעות בשנת 2008, והושקעו ב-48 חברות Start-up.

התפלגות סך ההשקעות על פי שלבים בהתפתחות החברה

שנתי 2009

רבעון רביעי 2009

את דוח ה- MoneyTree™ המלא ניתן למצוא ב: www.pwc.co.il

חושבים מחוץ לקופסה: המוסדיים מחפשים תשואות מחוץ לשוק ההון, שיהיו גם נזילות וגם מניבות תזרים*

גלובס מחקרים הופכים ידע לתועלת

בשיתוף:

PRICEWATERHOUSECOOPERS
קסלמן וקסלמן

מחקר של גלובס מחקרים בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC ישראל, מסמן את המוסדיים כשחקנים דומיננטיים בשוק הנדל"ן ובמימון החוץ בנקאי

אחת מההשלכות החשובות של המשבר הפיננסי הנוכחי על שוק ההון הישראלי היא השינויים המסתמנים בדרכי ההשקעה של גופים מוסדיים. מחקר בעריכת גלובס מחקרים, בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC ישראל ("PwC ישראל"), "סיכון מחושב", שפורסם בחודש אוקטובר 2009, מגלה, כי בניגוד לדעה הרווחת, על הגופים המוסדיים בישראל, האמונים על ניהול החיסכון לטווח ארוך, עוברים שינויים עמוקים, אשר יבואו לידי ביטוי בתמורות בהרכב תיקי הנכסים של אותם גופים וגם בתהליכי קבלת ההחלטות שלהם.

הסיבה לשינויים אלה נעוצה לא רק בלקחים שנלמדו בעקבות המשבר הפיננסי, אלא גם באילוצי הרגולציה ובצורך של קופות גמל להפוך לגופי חיסכון פנסיוניים, אשר יצטרכו לעמוד בהתחייבות לתשלום גמלה בעתיד. ממצאי המחקר מעלים עוד, כי הגופים המוסדיים מנסים זה חודשים - כלקח מהמשבר האחרון - לגוון את אפיקי ההשקעה שלהם, תוך איתור של נכסים אשר יהיו פחות מתואמים עם השווקים הפיננסיים, ובמקביל יתנו מענה גם לדרישות נזילות ותזרים מזומנים. מאמצים אלה, בשילוב עם אילוצי הרגולציה והמודעות הגוברת לניהול סיכונים, מביאים לשינויים עמוקים באופן בו מתנהלות ועדות ההשקעה של קרנות הפנסיה, חברות הביטוח וקופות הגמל.

עוד קודם למשבר החלו להסתמן מספר מגמות חדשות, והן אלו אשר הובילו את אסטרטגיות ההשקעה של גופים מוסדיים גם בשנת 2009:

- גידול בהשקעות בנדל"ן.
- גידול בהשקעות בקרנות השקעה פרטיות ובקרנות נדל"ן, הן בישראל והן בחו"ל.
- גידול בהלוואות ישירות לתאגידים מקומיים.
- גידול בשימוש בתעודות סל כמכשיר להשקעה במדדים, בעיקר מדדים של מניות ואג"ח בחו"ל.

בעקבות מגמות אלו, ניתן להסיק, כי הגופים המוסדיים חדלים להיות גופים אשר עוסקים אך ורק בתחום ההשקעות בני"ע, אף אם השקעתם באג"ח קונצרניות לוכדת את מרבית תשומת הלב, ועוברים לניהול תיק אשר כולל מגוון רחב מאוד של פעילויות. לפיכך נראה, כי בעתיד הלא רחוק, תהיה לגופים המוסדיים בישראל השפעה לא מעטה על ענף הנדל"ן בישראל, לנציגות שלהם תהיה השפעה מהותית על הממשל התאגידי הנוהג בחברות ציבוריות, וחלק גדול ממימון ההשקעות בתשתיות יתבצע על ידם במישרין או בעקיפין.

* המאמר מבוסס על כתבה שפורסמה באוקטובר 2009 באתר "גלובס מחקרים" ונכתבה על-ידי אבי טמקין מ"גלובס".

אילוצים חיצוניים

ברקע השינויים העוברים על ועדות ההשקעה, ניתן למצוא לא רק את הלקחים אשר נלמדו על ידי הגופים המוסדיים במהלך המשבר הפיננסי, אלא גם זרם מהיר, כמעט בלתי פוסק, של הנחיות והוראות חדשות של אגף שוק ההון במשרד האוצר, אשר מנסה לחולל מהפכה בענף החיסכון לטווח ארוך.

המטרה המרכזית של הרגולטור היא להמריץ את הגופים המוסדיים לאמץ שיקולים של טווח ארוך (בשילוב מדיניות פעילה של ניהול סיכונים) ולהשתפר בתחום הממשל התאגידי. מדיניות ניהול סיכונים, על פי אגף שוק ההון, חייבת לכלול בניית מודל, אשר יתאים תיק נכסים בעל פרופיל סיכון מסוים לקטגוריה רלבנטית של עמיתים, כך שכל עמית יהיה שייך לקטגוריית סיכון מסוימת. הרגולטור אף מינה מספר ועדות, דוגמת "ועדת חמדני" ו-"ועדת חודק"², אשר המלצותיהן עומדות לשנות את התנהלות הגופים המוסדיים.

המגמות שנסקרו לעיל אמורות, באופן טבעי, ליצור שינויים ארגוניים לא קטנים בתוך הגופים המוסדיים. רו"ח צור פניגשטיין, מנכ"ל משותף של קסלמן פיננסים, סבור, כי העיסוק המוגבר של הגופים המוסדיים בנדל"ן ובהשקעות ריאליות אחרות, וכן במתן הלוואות ישירות, יעורר את הצורך בפיתוח יכולות מוגברות בתחומים של הערכות שווי, אנליזה ובדיקות נאותות. לדבריו, הצורך בנגישות ליכולות אלו יחייב את פיתוחן בתוך הגופים המוסדיים עצמם, או לחילופין פנייה לגופים חיצוניים.

במקביל, הולכת וגדלה חשיבות הפעילויות הקשורות לניהול סיכונים, מצב הנובע מתפיסה שונה של הנושא, בועדות השקעה, אך גם מדרישות הרגולטור. למעשה, תחום ניהול סיכונים יהפוך, בשנים הקרובות, לאחת הפעילויות המרכזיות בפעילויות הגופים המוסדיים.

דוגמאות להצהרה על מדיניות ההשקעה של גוף מוסדי*

ממד ייחוס	טווח סטייה	שיעור חשיפה צפוי לשנת 2009	שיעור חשיפה ליום 31.12.08	אפיק השקעה
ת"א 100	+/-20%	25%	20%	מניות**
50% - ממשלתי שקלי	+/-15%	25%	30%	אג"ח ממשלתי
50% - ממשלתי צמוד				
קונצרני כללי	+/-20%	30%	25%	אג"ח קונצרני
90% - דולר	+/-20%	20%	25%	מט"ח***
10% - אירו				
		100%****	100%****	סה"כ

* מתוך טיוטת חוזר "הצהרה על מדיניות השקעה צפויה בגופים המוסדיים" אשר פורסמה במארכ 2009 על ידי אגף שוק ההון באוצר
 ** החשיפה למניות כוללת גם השקעה באופציות ובתעודות סל *** החשיפה למט"ח כוללת גם השקעה בחוזים עתידיים
 **** יכול להיות שונה מ-100% במידה שיש חשיפה לנכסים מסוימים כמו נגזרים

2 הערת העורכים: ועדת חמדני- ועדה לבחינת הצעדים להגברת מעורבות הגופים המוסדיים בשוק ההון בישראל.
 ועדת חודק- ועדה לקביעת פרמטרים להתייחסות גופים מוסדיים המעמידים אשראי באמצעות רכישת איגרות חוב לא ממשלתיות.

רו"ח אייל בן אבי, מנהל תחום ניהול סיכונים בקבוצת הייעוץ של PwC ישראל, סבור, כי החשיבות של ניהול סיכונים אומנם ברורה לכולם, אך יש עדיין הבדלים בין סוגים שונים של מוסדיים. מבחינת הגדולים מביניהם, מדובר, כבר עתה, במציאות יום יומית חדשה, אך הגופים הקטנים יותר הולכים ומגלים את הדרישות החדשות, ומחפשים דרכים למלא הן את דרישות הרגולטור והן את הדרישות מבית.

בן אבי מציין עוד, כי יחידות ניהול הסיכונים אשר מתהוות בכל גוף מוסדי, יהיו גופים עצמאיים ובלתי תלויים בוועדות ההשקעה. יחידות אלו ידווחו להנהלה, לוועדות השקעה ולמועצת המנהלים על אופי החשיפות בתיק השקעות, והאם הן עולות בקנה אחד עם רמות הסיכון המקובלות. למעשה, יחידות ניהול הסיכונים יהיו מעין גוף ביניים בין ועדות ההשקעה, שיהיו גוף לייזום השקעות, לבין אותן יחידות של תפעול השקעות, אשר אף הן עוברות עתה שינויים לא קטנים. בכל מה שנוגע לתיק הנכסים עצמו, לכל גוף מוסדי אמורות להיות יכולות של מדידה ובקרה של הסיכון. זו, למעשה, מעין "שורה תחתונה" אשר מסכמת את כל ההשפעות והסיכונים שאליהם חשופות השקעותיו. התייחסות זו מטילה על יחידת ניהול הסיכונים בחברה המנהלת מספר משימות:

- ניתוח התנודתיות של התשואות בתיק הנכסים.
- ניתוח נאותות פיזור ההשקעות בתיק כולו, וגם בכל אפיק ואפיק.
- הגדרה וניתוח של מדדי נזילות מותאמים להרכב התיק ולהתחייבויות.
- ביצוע "מבחני לחץ" לתיק הנכסים, כלומר, בחינת "התנהגות" התיק במצבי קיצון עם סיכויים נמוכים מאוד להתרחש.
- הערכת הסיכונים ביחס ל"תיק סמן" (Benchmark) אשר מוגדר מראש על-ידי החלטות אסטרטגיות של החברה המנהלת.

לדברי רו"ח אבי נוימן, שותף במחלקת המסים של PwC ישראל, אשר היה גם שותף לכתיבת המחקר, המגמות החדשות שנסקרו יובילו גם להתייחסות שונה בתחום המיסוי. לדבריו, במערכת המס קיימת הבחנה בין השקעה ישירה במכשירים הפיננסיים עצמם לבין השקעה עקיפה באמצעות גופי השקעה מורכבים. למעשה, ככל שגופי ההשקעה אינם נחשבים בגדר גופים שקופים לצרכי מס, אופן מימוש ההשקעה הופך למורכב יותר ושיקולי המס הופכים לרלבנטיים יותר. כדוגמאות למצבים אלה, ניתן לציין את מבנה קרנות ההשקעה לנדל"ן בחו"ל ואת חברות ההשקעה הזרות המאוגדות כחברה במשטרי מס פטורים.

להורדת המחקר המלא: <http://smile.globs.co.il/research/risk.pdf>

מחקר מאקרו-כלכלי מיוחד לקראת עשור חדש: כיצד מבטיחים שההתאוששות תהפוך לצמיחה של ממש?

הדרך להבטחת הצמיחה בעולם תעבור דרך איזון מחדש של הכלכלה; במחקר תוכלו לקרוא כיצד קשורים לכך רמת הצריכה במזרח, שיעור החיסכון בארה"ב, מעמד הדולר והיוון, הסחר ועוד.

גלובס מחקרים וקסלמן וקסלמן, PwC ישראל, מסתכלים לעשור הבא

בימים אלה, הרחק מתשומת הלב הציבורית כאן בישראל, נידונה יוזמה להטיל מס על כל עסקה פיננסית, מה שפעם כונה "מס טובין", על שם הכלכלן ג'יימס טובין (Tobin), אשר הציע להטיל מס על עסקאות לטווח קצר בשוק המט"ח. על רשימת הגופים אשר בוחנים את המהלך נמנים קרן המטבע הבינלאומית, האיחוד האירופי, משרד האוצר האמריקני, ממשלת בריטניה ושורה של ממשלות באירופה. בסופו של דבר, אם יוחלט על הטלת המס הרי שהוא יחול גם בישראל, גם אם הדבר יפתיע את המעורבים בשווקים המקומיים.

המס המוצע הוא רק דוגמא לשלל יוזמות בתחום המדיניות הכלכלית, דרכן מנסות הממשלות של מדינות המפתח להתמודד עם המשבר וליצור צמיחה בת-קיימא. במרכז אותן יוזמות ניצבת הדרישה של ארה"ב ויתר המדינות המתועשות לתיסוף מסיבי של היוון הסיני, במסגרת "איזון מחדש" של הכלכלה הגלובלית. תוואי מפורט של אותו איזון דרמטי מתפרסם במחקר חדש של גלובס מחקרים, בשיתוף קסלמן וקסלמן, PwC ישראל - "העולם הבא" - שמטפל בכל הסוגיות הכלכליות העולמיות "הבוערות".

בראש סדר היום הכלכלי הגלובלי מופיעה דרישה אמריקנית מ"מדינות העודף", אותן מדינות בעלות עודפים ניכרים בחשבון השוטף של מאזן התשלומים, לאפשר את תיסוף המטבעות. בנוסף, אותן ממשלות, ובמיוחד הממשלה הסינית, נדרשות לאפשר ירידה בשיעור החיסכון הפרטי תוך עלייה מקבילה בצריכה הפרטית כדי לייצר ביקושים שיקזזו את ההשפעה של הירידה בצריכה הפרטית בארה"ב. לפי שעה, יש מספר סימנים להצלחה חלקית של יוזמת האיזון, כולל רמיזות של סין לגבי הגמשה של מדיניות שער החליפין.

אם "לצאת" אז יחד

למעשה, גם אם ה"איזון מחדש" ייצא לדרך, העולם עדיין יעמוד בפני תקופה של התאוששות שברירית. על-פי התחזיות המעודכנות, כלכלת העולם צפויה לצמוח ב- 2010 בקצב גבוה במקצת מ- 3%. אם תחזית זו תהפוך למציאות, יוכל גם המשק הישראלי לצמוח בקצב של כ- 3% בדרך להתאוששות של ממש.

אבל מה הסיכוי לקצב צמיחה כזה בישראל? לדברי צור פניגשטיין, מנכ"ל משותף בקסלמן פיננסים PwC ישראל, ניתן להעריך שהדבר תלוי במידה רבה באופי ההתאוששות המקומית. "בעולם ישנה התאוששות, והיא חזקה יותר בישראל. אך הרבה ממה שעוד יקרה תלוי בשני גורמים: במה שיקרה לאחר שבנקים מרכזיים יתחילו לסגת מהמדיניות של הזרמת מזילות בהיקף חסר תקדים, ובמה שיקרה לאחר שהממשלות יתחילו לצמצם את ההוצאה הציבורית ויסיימו את תוכניות ההמרצה".

* המאמר מבוסס על כתבה שפורסמה בדצמבר 2009 באתר "גלובס מחקרים" ונכתבה על-ידי אבי טמקין מ"גלובס".

תחזיות הצמיחה הגלובלית

(שינוי באחוזים בהשוואה לשנה קודמת)

תחזית 2010	תחזית 2009	2008	2007	
1.5	-2.7	0.4	2.1	ארה"ב
0.3	-5.3	1.2	2.5	גרמניה
1.7	-5.4	-0.7	2.3	יפן
9.0	8.5	9.0	13.0	סין
6.4	5.4	7.3	9.4	הודו
3.1	-1.1	3.0	5.2	עולם

מקור: IMF; דו"ח התחזית הכלכלית העולמית; אוקטובר 2009

בתחום המוניטרי, הבעיות והסכנות גדולות לא פחות. ראשית, קיימת בעיה לא קטנה בכל הקשור למימון המגזר העסקי במדינות רבות. נוכח ההפסדים העצומים של המערכת הבנקאית העולמית והמחיקות המאסיביות קיים חשש, שהמערכת הפיננסית לא תוכל לספק את היקף האשראי הדרוש להניע תהליך של צמיחה. שנית, למערכות ההסדרה בעולם לא ברור עדיין כיצד צריכה להיראות דמות המערכת הפיננסית, מה שמגביר עוד יותר את האי ודאות במשקים השונים.

בנקים גדולים - זן נכחד?

זווית נוספת של המשבר קשורה לצורך לספק מענה לביקורת הציבורית הנוקבת בנוגע למחדלי המערכת הפיננסית, כולל הרגולציה. על-פי חישובים שנעשו על-ידי קרן המטבע, הממשלות בעולם נאלצו לקדם תוכניות חירום בהיקף של 4.5 טריליון דולר על מנת להציל את הבנקים ושאר המוסדות הפיננסיים. חלק גדול מחיצי הביקורת מכוונים כלפי בנקים ומוסדות פיננסיים, שנחשבים "גדולים מדי מכדי לתת להם לפשוט רגל".

ולראיה, בחודשים האחרונים נידונה בארה"ב הצעה ליצור מנגנון משפטי-עסקי, אשר יאפשר "חיסול" מהיר של מוסדות שיפשטו רגל, גם אם הם גדולים מאוד. לדברי שלום סופר, מנהל מגזר שירותים פיננסיים בקסלמן פיננסים PwC ישראל, לא ברור עד כמה מעשי הרעיון של מנגנון כזה נוכח מורכבות תהליכי פשיטת הרגל במוסדות פיננסיים, לא מעט בשל בעיות חוקיות ונוכח היקפי הנכסים העצומים בהם מדובר. סופר מבסס הערכה זו, בין היתר, על ניסיונו בעבודה בצוות המנהל המיוחד של ליהמן ברדרס בבריטניה.

זו רשימה חלקית מאוד של הסוגיות עמן מתמודדות הממשלות ברחבי העולם, כאשר בחודשים הקרובים הן יעמדו בפני הכרעות גורליות במסגרת דיוני ה-G-20.

להורדת המחקר המלא: <http://smile.globs.co.il/research/macro.pdf>

ירוקים לירוקים*

ההתעוררות המרשימה של תחום טכנולוגיות הסביבה מושכת יזמים רבים, אך הקמת מיזם או חברת קלינטק צורכת לא מעט מימון. לפניכם מקורות המימון העיקריים למיזמי טכנולוגיות סביבה בישראל

ההתעוררות המרשימה בהשקעות בתחום הקלינטק יש מספר סיבות: התייקרות הנפט ושליטת משטרים לא-ידידותיים ברוב עתודות הנפט, מודעות גוברת לקריטיות של איכות הסביבה וקידום חקיקה סביבתית בעקבות אמנת קיוטו. תהליכים, שעשויים לזרז עוד יותר את התחום, עשויים להיות אימוץ החלטות ועידת קופנהאגן על ידי ממשלות רבות ותוכניות התימרון בארה"ב ובאירופה, אולם הסיבה המשמעותית ביותר היא ההבנה של יזמים, כי יש פוטנציאל להרוויח הרבה כסף בתחום.

שני התחומים המובילים בתעשיית הקלינטק בישראל הם אנרגיה ממקורות מתחדשים וטכנולוגיות מים. יזמים רבים עוברים לתחום הקלינטק מתחומים שונים של תעשיית ההיי-טק ומחפשים מקורות מימון מתאימים בדרך לאקזיט או לאורמת הבאה.

לעניין מקורות המימון, יש להבדיל בין שני סוגים עיקריים של מיזמי קלינטק:

- **פרויקטים עתירי הון ותשתית העושים שימוש בטכנולוגיה מוכחת**, דוגמת תחנות כוח סולאריות, ייצור חשמל מאנרגיית רוח והתפלת מי ים. מיזמים אלה זקוקים לעשרות ואפילו מאות מיליוני שקלים, אין בהם סיכון טכנולוגי, והתשואה אינה גבוהה, אך עשויה להיות מובטחת לשנים רבות. מימון פרויקטים כאלה מגיע לרוב ממקורות בנקאיים, איגוח זרם תקבולים עתידי או הון עצמי של משקיעים אסטרטגיים. כדי לעודדם, על הממשלה להסדיר לטווח ארוך את מחירי התפוקה, לחייב חברות תשתית לרכוש את כל התפוקה או לחייבן לספק אנרגיה ממקורות ידידותיים באחוזים מוגדרים מסך המקורות.
- **פרויקטים עתירי מו"פ ובעלי סיכון גבוה**: פיתוח טכנולוגיות קלינטק חדשניות לשיפור הנצילות או הוזלה משמעותית של הייצור, הגדלת התשואה והכדאיות של מתקנים ותהליכי ייצור, כגון אנרגיה חלופית, טיהור ושימור מים או טיהור ושמירה על איכות הסביבה. הקושי בהשגת מימון לפרויקטים אלה נובע מן הסיכון הגבוה, שמא המו"פ לא יצליח מסחרית וההשקעה תרד לטמיון.

בעמודים הבאים נסקור את מקורות המימון העיקריים בישראל למיזמי קלינטק.

לשכת המדען הראשי

מענקי המדען הראשי לפרויקטים סביבתיים הסתכמו בשנים 2000-2008 ב-45 מיליון שקל בלבד (רובם למים ואנרגיה סולארית), שהיוו פחות מ-0.5% מתקציבו. ואולם, השנה הוקצבו 41 מיליון שקל לעידוד טכנולוגיות אנרגיה מתחדשת וטכנולוגיות מים, כחלק מהמדיניות המוצהרת לקידום הקלינטק.

אפקט החממות

משרד התמ"ת מעודד השקעות בקלינטק באמצעות החממות הטכנולוגיות. הללו מספקות ליזמים, בשנה-שנתיים הראשונות של המיזם, משאבים כספיים, מעבדות וכלים מקצועיים ומינהליים. התקציב לכל מיזם הוא 1.4 - 2.5 מיליון שקל. כיום יש מספר חממות המתמחות בתחום הקלינטק.

* המאמר הופיע בביטאון "רואה החשבון" מחודש פברואר 2010, ונכתב על-ידי איתן גלזר, שותף, מנהל תחום הקלינטק בקסלמן וקסלמן, PwC ישראל, וארז אילון, רפרנט קלינטק במחלקת התמריצים בקסלמן וקסלמן, PwC ישראל.

נדבר נוסף הוא תוכנית קטמון, לעידוד פיתוח של טכנולוגיות חדשניות, שיהוו בסיס למערכות ופתרונות בתחום המים. השותפים בתוכנית הם חברה תעשייתית, מוסד מחקר וחברת תשתית. התוכנית מעניקה עד 50% מתקציב המיזם ועד 4.5 מיליון שקל. המענקים מכסים הוצאות כוח אדם, קבלני משנה, חומרים ופחת.

עם הפנים לאירופה

תוכנית המסגרת השביעית למו"פ של האיחוד האירופי מעניקה לחברות ומוסדות אקדמיים ישראלים הזדמנות לשיתופי פעולה עם גופים מובילים ביבשת. התקציב הרב־שנתי של התוכנית עומד על 32 מיליארד אירו, מתוכם מיועדים 2.35 מיליארד אירו לתחום האנרגיה. דגש מיוחד ניתן לפיתוח פתרונות בתחומים הבאים: תאי דלק ומימן, אנרגיה מתחדשת להפקת חשמל, הפקת דלק, חימום וקירור, טכנולוגיות לספיחה ואחסון של פחמן דו־חמצני, טכנולוגיות פחם נקיות, רשתות אנרגיה חכמות, חיסכון באנרגיה ובניית ידע לקביעת מדיניות. מענקי הפיתוח יינתנו לקונסורציומים בני לפחות שלוש חברות, העונים בצורה המיטבית לקולות הקוראים שמפרסם האיחוד האירופי.

קרנות דו-לאומיות

BIRD היא הקרן הישראלית-אמריקנית למו"פ תעשייתי, המשתתפת במימון של עד 50% מתקציב הפרויקט ועד מיליון דולר. לאחרונה השיקה הקרן, בשיתוף משרד האנרגיה האמריקני, את מסלול BIRD Energy, המיועד לפרויקטים חדשניים בעלי פוטנציאל מסחור בתחומי האנרגיה המתחדשת. מסלול זה מעניק עד מיליון דולר לפרויקט, והחזר המענק כתמלוגים מהמכירות מותנה בהצלחת הפיתוח. לקרן BIRD גם רשת של עובדים הפרוסים ברחבי ארה"ב ויכולים לסייע בשיוך בין חברות ישראליות בעלות פתרונות טכנולוגיים לבין חברות אמריקניות הזקוקות לפתרונות אלו. הקרן הדו-לאומית ישראל-סינגפור, SIIRD, מאשרת מענקי מו"פ, שהחזרם מותנה בהצלחת הפרויקט. המענקים הם בשיעור של עד 50% מהעלויות המאושרות ועד 750 אלף דולר. הקרן מעניקה עדיפות לפרויקטים בתחומי טכנולוגיות המים ואנרגיות מתחדשות.

מדרום תיפתח הטובה

ממשלת ישראל החליטה להקים מרכז טכנולוגי לאנרגיה מתחדשת בנגב או בערבה, אשר יספק שירותי מו"פ לחברות בתחום. המרכז יעודד פיתוח טכנולוגיות לייצור חשמל באנרגיה מתחדשת, על ידי יצירת מערך סיוע, שיאפשר ליזמים לפתח את רעיונותיהם, משלב המו"פ ועד לייצור והמסחור. כמו כן, המרכז יעודד שיתוף פעולה בין מוסדות אקדמיה, מכוני מחקר ותעשייה. במסגרת התוכנית יפעלו שלושה מסלולי סיוע. המסלול הראשוני יאתר מחקרים שניתן לפתחם לטכנולוגיות ומוצרים בני מסחור, ואמור לכלול את כל השלבים עד להוכחת היתכנות ראשונית של הטכנולוגיה. היקף המענק לכל פרויקט יהיה עד 66% מהתקציב המאושר, וגובה התקציב לכל הפרויקטים לשנה לא יעלה על 2 מיליון שקל לתקופת ביצוע של עד שנתיים לכל פרויקט.

המסלול המתקדם יקדם פרויקטים משלב הוכחת ההיתכנות ועד לשלב שבו ניתן לגייס השקעות, ויעניק הלוואת מדינה בשיעור של 85% מהתקציב המאושר. ההלוואה לא תעלה על 2.125 מיליון שקל לפרויקט לתקופת ביצוע של עד שנתיים.

מסלול שטחי ניסוי יסייע להכשרה והפעלה של שטחים לניסוי, הדגמה והוכחת היתכנות טכנולוגית. היקף המענק במסלול זה יהיה 50% מהתקציב המאושר, גובה כלל התקציב בשנה במסלול לא יעלה על 4 מיליון שקל והתמיכה תינתן במהלך שלוש שנים.

קרנות הון סיכון

שוק הקלינטק מעמיד אתגר למודל הקלאסי של הקרנות, מכיוון שמדובר במו"פ בתחומים, הדורשים זמן רב יותר כדי להגיע להישגים, ויש צורך בהשקעה בציד יקר לניסויים. קרנות, שנוהגות להשקיע מיליוני דולרים בודדים בחברת פורטפוליו, יתקשו להשקיע סכומים ניכרים בחברת קלינטק אחת, אשר תרצה להקים תחנת כוח נסיונית לאנרגיית שמש או מתקן התפלה.

גם הצרכן הסופי של תעשיית הקלינטק – ממשלות, עיריות או חברות תשתית ממשלתיות – מקשה על מסחור המוצרים המפותחים בידי חברות הקלינטק. הפיתרון הוא השקעה במיזמים המציגים פתרונות חדשניים בשיפור משמעותי של תהליכים הקשורים לקלינטק. כך, נמצא בפורטפוליו של קרנות הון סיכון ישראליות חברות המפתחות תהליכים לשיפור נצילות של תאים פוטוולטאיים לתחנות כוח סולאריות, חברות המשפרות נצילות של תחנות אנרגיית רוח, חברות שפיתחו תהליך ביולוגי להתפלת מים או טיהורם, ופתרונות כימיים להטמנת פליטות פחמן או הפיכתן לאנרגיה נקייה.

הקרנות ישקיעו בחברות כאלו, אשר בהשקעה סבירה ובטווח זמן לא ארוך יציעו פיתרון שיהיה אטרקטיבי לתאגיד ענק בתחום תשתיות האנרגיה החלופית והמים וליצרני ציוד קפיטלי לתעשיית הקלינטק. הקרנות הבולטות בארץ בתחום הקלינטק הן: Israel Cleantech, הוותיקה בתחום, אשר השקיעה ב-11 חברות בתחומי אנרגיה חלופית, טכנולוגיות מים ואיכות סביבה; AquaAgro שהשקיעה בשמונה חברות בתחומי טכנולוגיות מים והתפלה, טכנולוגיות חקלאות ומזון וטכנולוגיות אנרגיה חלופית וקרן Terra, שהשקיעה בשבע חברות בתחומי אנרגיה מתחדשת, מים ואיכות סביבה. כמעט כל קרנות הון הסיכון הפועלות כיום בישראל מגדירות את הקלינטק כתחום השקעה מועדף.

על פי סקר ה- MoneyTree™ של PwC, בשנת 2008 היוו השקעות בקלינטק 1% בלבד מההשקעות של קרנות ההון סיכון, ואולם בשלושת הרבעונים הראשונים של 2009 הן הגיעו לממוצע של 12%. סקרים שנערכו לאחרונה בארה"ב העלו, כי למעלה ממחצית מנהלי קרנות ההון סיכון מעוניינים להוסיף לפורטפוליו שלהם חברות בתחום הקלינטק.

תוכנית התימרוץ האמריקנית

תוכנית התימרוץ להוצאת המשק האמריקני ממשבר האשראי כללה סכום אדיר של 83 מיליארד דולר לקלינטק. מכיוון שיש צורך למצוא פתרונות טכנולוגיים שיאפשרו לעמוד ביעדי התוכנית, נוצרו חלון הזדמנויות וביקוש גובר לטכנולוגיות חדשניות, שלקלינטק הישראלי יש בהן יכולות לא מבטולות. חבירה לגופים הנכונים בארה"ב יכולה להוות מקור מימון נכבד בדרך של השקעות, רכישות, שיתופי פעולה מסחריים ומחקריים. התוכנית מעניקה יותר ביטחון ותיאבון לקרנות הון סיכון ופרייבט אקוויטי להשקיע בתחום ולחפש טכנולוגיות מתאימות.

חברות תשתית ממשלתיות

מקור סיוע משמעותי ובלתי צפוי לחברות בתחום הקלינטק הוא חברות תשתית ממשלתיות. חברת החשמל הקימה את קר"ט – היחידה לקידום רעיונות טכנולוגיים. היחידה פועלת כחממה טכנולוגית לקידום חדשנות בתחומי אנרגיה ירוקה, חיסכון באנרגיה והתייעלות אנרגטית, משלב הפיתוח הראשוני ועד ליישום המסחרי/התעשייתי. התוכנית מתאימה ליזמים בשלבים מוקדמים, ומציעה להם השתתפות במימון בסכום כולל של עד 2 מיליון שקל, סיוע באיתור ובגיוס מימון ממשקיעים נוספים, קשר עם מומחיה ומתקניה של חברת החשמל, גישה לרשת קשרי גומלין עם תאגיד אנרגיה גדולים בארץ ובחו"ל ועם גופים אקדמיים, גישה לתשתיות חברת החשמל כאתרי ניסוי, שירותים טכניים, מינהלה וסיוע בקניין רוחני.

חברת מקורות, הנחשבת מובילה עולמית בתחום טכנולוגיות המים, הקימה ב-2005 את WaTech – המרכז ליזמות ולשיתופי פעולה, במטרה לקדם ולפתח טכנולוגיות מים. שמונה תחומים עיקריים

מעניינים את מקורות: איכות מים, התפלה, סביבה, ביטחון, טיפול בשפכים, שירותי הנדסה, מודלים, פיקוד ובקרה. WaTech מקיימת שיתופי פעולה עם חברות מים ברחבי העולם, להחלפת מידע וליישום תוצאות של מחקרים משותפים. מקורות מעניקה אתר לניסויי בטא על תשתיותיה הטכנולוגיות וסיוע בביצוע המחקרים הראשוניים, בפיתוח המוצר ובניהול מפרטי המוצרים.

צמיחתה של בנקאות ירוקה

בנק הפועלים היה החלוץ בין הבנקים הגדולים בישראל בתחום איכות הסביבה. ביולי 2009 החל הבנק לשווק אשראי ללקוחות פרטיים לרכישת מערכות סולאריות ביתיות לייצור אנרגיה, וללקוחות עסקיים המקימים מערכות מסחריות. לכאורה, תחנת כוח סולארית אמורה להיות אטרקטיבית לבנק מממן, מכיוון שמדובר בטכנולוגיה ותיקה ויציבה, וקיים ביטחון בדמות חוזים לעשרות שנים עם חברת החשמל. ודאות כזו מאפשרת לבנק להציע מימון בשיעורים של 80% לתקופות ארוכות מאוד. ואולם, האי-ודאות וחוסר במדיניות ברורה ושקופה של משרדי הממשלה, מרתיעים בנקים מלהיכנס לתחום, במיוחד כל עוד מתעכב אישור התעריף לתחנות כוח גדולות. גם הכרזתה המפתיעה של רשות החשמל בסוף 2009 על ניצול מלוא מכסת האישורים למתקנים סולאריים בינוניים, תרתיע בעתיד בנקים מלהעמיד אשראי, בהעדר חקיקה ברורה ומדיניות ממשלתית עקבית וארוכת טווח.

החוק לעידוד השקעות הון

תיקון לחוק לעידוד השקעות הון נועד לעודד פיתוח של אנרגיות מתחדשות. התיקון ביטל את הצורך בייצוא כתנאי להכרה כמפעל תעשייתי, עבור מפעלים העוסקים במו"פ ו/או בייצור מתקנים בתחום האנרגיה המתחדשת. כמו כן יינתנו הקלות בתנאים לקבלת הטבות במס לקבלני משנה, המוכרים רכיבים בתחום האנרגיה המתחדשת.

שוק למסחר באישורי פליטות

ישראל התחייבה להפחית ב- 20% את פליטת גזי החממה עד 2020. לכן צפוי, כי ייקבע מנגנון שיגביל את פליטת הפחמן של החברות התעשייתיות. צפוי, כי כמו בעולם, יתפתח בישראל מסחר באישורי פליטות, בו חברות שזיהמו פחות מהמותר יוכלו למכור זכויות זיהום. השתכללות שוק זה תדרבן חברות לרכוש פתרונות מפחיתי זיהום, והדבר יזרים כספים נוספים לשוק הקלינטק.

סוף דבר

בישראל קיים פוטנציאל להקמת תעשיית קלינטק משגשגת. על כל רשויות המדינה הרלוונטיות להביא לניצול היתרונות היחסיים של ישראל, על מנת ליצור בסיס איתן לתעשייה משגשגת, אשר תחזק משמעותית את הייצוא, תהווה מוקד תעסוקה ותתרום לאיכות הסביבה והחיים של כולנו. הצלחתה של תעשיית הקלינטק תלויה, בנוסף למקורות מימון זמינים, במדיניות עקבית, מתואמת וברורה של הממשלה. מדיניות כזו, יחד עם הסרת מחסומים בירוקראטיים, תעודד כניסתם של משקיעים ישראלים וזרים שיזרימו את ההון לצמיחתו של תחום זה.

פרק ו' דיני תאגידים

הטלת חבות אישית על אורגן בחברה מכח דיני החוזים*

הפרת חוזה על ידי חברה עשויה להוביל להטלת אחריות אישית על אורגן הפועל בשמה, כאשר פעולותיו נגועות בחוסר תום לב

לאחרונה, בעקבות המשבר הכלכלי, ערכו חברות רבות הסדרי חוב עם נושיהן, אשר במסגרתם נקראו בעלי השליטה בחברה מדי פעם להגדיל את השקעתם בה. הסדרים אלה חידדו את השאלה, האם אין במגמה זו כדי לכרסם בעקרון האחריות המוגבלת, על פיו מסך התאגדות החברה חוצץ בין נושי החברה, הרצוניים והבלתי רצוניים, ובין בעלי מניותיה.

עם זאת, רבים אינם מודעים לאפשרות, שבמקביל ובמנותק מדוקטרינת הרמת המסך, ירחיב לעיתים בית המשפט את מעגל החייבים, על ידי הטלת אחריות אישית על אורגן, הפועל בשם החברה, בגין הפרות חוזיות ועוולות נזיקיות שנעשו על ידו במסגרת תפקידו בחברה¹.

בית המשפט העליון דן לאחרונה בסוגיית החבות האישית של מנהל ובעל מניות בחברה, במקרה של הפרת חוזה על-ידה, בפסק-דין א. ברזני שירותים ועסקאות בע"מ נגד אחים בן רחמים (צפון) בע"מ (ע"א 10362/03).

נסיבות המקרה

חברת א. ברזני שירותים ועסקאות בע"מ (להלן- "ברזני") כרתה הסכם עם חברת אחים בן רחמים (צפון) בע"מ (להלן- "בן רחמים"), על פיו רכשה האחרונה מחצית מזכויותיה של ברזני במקרקעין, שנרכשו על ידי ברזני בעסקה קודמת. במסגרת ההסכם עם בן רחמים, התחייבה ברזני לפעול על מנת להעביר את הזכויות הנ"ל לבן רחמים, לאחר שיבוצע רישום ראשוני במרשם המקרקעין של המקרקעין נשוא העסקה, שנרכשו בעודם בלתי מוסדרים. בפועל, השתתה ברזני בביצוע חובותיה תחת ההסכם, ונקטה

* המאמר נכתב על ידי ד"ר שחר הדר, עו"ד, ממשד גרוס, קלינהנדלר, חודק, הלוי, גרינברג ושות' (GKH). תודות לרפי בראון על סיוע בכתיבת המאמר.

כל המידע הנכלל במאמר זה הינו בבחינת מידע כללי בלבד, ואינו בגדר חוות דעת או ייעוץ משפטי מוסמך. על המשתמש/ת לקבל עצה משפטית נפרדת לפני כל פעולה משפטית או אחרת המסתמכת על המאמר. המחבר והמערכת אינם נושאים באחריות כלשהי כלפי הקוראים.

1 סעיף 46 לחוק החברות, תשנ"ט-1999 (להלן- "חוק החברות") קובע, כי האורגנים של החברה הם האסיפה הכללית, הדירקטוריון, המנהל הכללי וכל מי שעל פי דין, או מכח התקנון רואים את פעולתו בעניין פלוני כפעולת החברה לאותו עניין. בחברה פרטית תהיה לרוב זהות מסוימת בין אורגני החברה ובעלי מניותיה.

בפעולות ראשוניות לצורך קידום הרישום רק כעבור שנתיים וחצי ממועד כריתתו. למרות הקשיים ברישום המקרקעין, המשיכה ברזני להציג מצג של "עסקים כרגיל", ולא דיווחה על קשיים אלה לבן רחמים.

עקב כך, הגישה בן רחמים תביעה לביהמ"ש המחוזי כנגד ברזני, וכן כנגד אברהם ברזני ובת זוגו, שהיו בעלי מניות ומנהלים בברזני. במסגרת כתב התביעה, דרשו התובעים את ביטולו של ההסכם והשבת התמורה ששולמה על ידם, או לחילופין את אכיפת ההסכם. בן רחמים אף טענה, כי יש לחייב את אברהם ברזני ובת זוגו באופן אישי בהשבה ובתשלום פיצויים, שכן הם נטלו חלק בתרמית כלפי התובעים, בכך שלא יידעו אותם לגבי הקשיים ברישום המקרקעין.

פסיקת ביהמ"ש המחוזי

ביהמ"ש המחוזי קיבל את התביעה נגד ברזני, וקבע, כי החברה נהגה בחוסר תום לב בשלב קיום החוזה; ברזני הטעתה את בן רחמים, זנחה את הטיפול ברישום המקרקעין והציגה מצג ש"הכול כשורה", אף שידעה, כי לא תהיה אפשרות לרשום את המקרקעין.

לגבי אחריותם האישית של אברהם ברזני ובת זוגו, קבע ביהמ"ש המחוזי, כי אברהם ברזני אחראי בנזיקין כלפי התובעים, בהתבסס על מעשיו ומחדליו, אשר היה בהם כדי למלא את יסודות עוולת התרמית ולחייב אותו בנזיקין². בין היתר, מנה ביהמ"ש המחוזי בהקשר זה את אי-ניהול נושא רישום הזכויות כראוי, אי-דיווח במועד וכנדרש על עסקת המקרקעין לרשויות המס ואי-דיווח על כך לבן רחמים, ביצוע עסקאות נוספות למכירת חלקים אחרים במקרקעין ללא הודעה לבן רחמים, מתוקף היותה בעלים במשותף ומחזיקה בזכויות, וכן תביעת תשלום יתרת התמורה מבן רחמים, למרות הקשיים במימוש ההסכם, לאור בעיית רישום המקרקעין.

פסיקת ביהמ"ש העליון

במסגרת הערעור, שהוגש בעקבות פסק דינו של ביהמ"ש המחוזי, נדרש ביהמ"ש העליון, בין היתר, לשאלה בדבר חבותו האישית של אברהם ברזני בנזיקין ומכח דיני חוזים.

בהקשר לחבותו האישית של אברהם ברזני מכח דיני נזיקין הדגיש ביהמ"ש העליון, כי: "...העובדה שאדם פועל בגדר תפקידו כאורגן, נושא משרה או עובד של חברה...אינה מקנה לו חסינות מפני חבות בנזיקין. אם מעשיו או מחדליו של האורגן ממלאים את יסודות העוולה יחוב הוא בנזיקין".

קביעה זו הינה עקבית עם הוראת סעיף 54(א) לחוק החברות, הקובע, כי אין בייחוס פעולה או כוונה של אורגן לחברה, לעניין הטלת אחריות על החברה, כדי לגרוע מאחריותו האישית של האורגן בגין פעולות שבוצעו על ידו. אחריות אישית כאמור מוטלת על אורגן על-פי קני המידה הרגילים להטלת אחריות נזיקית במשפט האזרחי. בהתאם, האורגן יישא באותו נזק אשר הוא גרם אישית לפי דיני האחריות, הסיבתיות והפיצויים.

ביהמ"ש העליון דוחה את קביעת ביהמ"ש המחוזי בנוגע להגדרת מעשיו של אברהם ברזני כעוולת התרמית, במסגרת דיני נזיקין, הואיל ולא הוכח כי קיים קשר סיבתי בין מעשיו לנזק בפועל, אשר נגרם מאי-ביצוע הרישום הראשון של המקרקעין.

2 התביעה נגד בת זוגו של אברהם ברזני נדחתה, מפאת חוסר מעורבותה בעסקי החברה.

באשר לחבותו האישית של אברהם ברזני **מכח דיני חוזים**, חזר בית המשפט על ההלכה הפסוקה, כי החובה לנהל משא ומתן בתום לב, בהתאם לסעיף 12 לחוק החוזים (חלק כללי), תשל"ג-1973, והחובה לקיים חוזה בתום לב, בהתאם לסעיף 39 לחוק זה, חלה גם על אורגן המנהל משא ומתן לקראת כריתתו של חוזה או פועל לקיומו של חוזה עבור החברה.

הפרת חובת תום הלב מכח דיני החוזים עשויה להשית חובת פיצוי על האורגן. אולם, לא כל הפרה מסוג זה על ידי חברה תגרור הטלת אחריות אישית על האורגן, וזאת משום שסטנדרט ההתנהגות, לפיו יוחלט אם להטיל אחריות על חברה, הינו שונה מהסטנדרט לפיו ניתן להטיל אחריות אישית על אורגן בחברה.

בעניין זה, מאמץ ביהמ"ש העליון את המבחן שנקבע בפס"ד ריג'נט השקעות בע"מ נ' מכנס דן (ע"א 10385/02), לעניין הפרת תום לב בידי אורגן בחברה: "להטלת חבות אישית על המנהל אין די להיווכח כי נורמת תום-הלב - המכתיבה רמת התנהגות אובייקטיבית - הופרה, אלא יש להראות שעל המנהל רובץ אשם אישי (סובייקטיבי) למעשים או למחדלים שיש בהם משום ביצוע עוולה או הפרת חובה חוקית"

בבוחנו את התנהגות אברהם ברזני לקראת חתימתו של ההסכם עם בן רחמים ובמהלכו, מגיע ביהמ"ש העליון למסקנה, כי בשלבים הראשונים של מערכת היחסים בין הצדדים, גורמים אובייקטיביים הם אלה שהקשו על הסדרת המקרקעין, ועל כן התנהלותו של אברהם ברזני אינה עולה לכדי חוסר תום לב סובייקטיבי, המצדיק הטלת אחריות אישית. עם זאת, לדעת ביהמ"ש העליון, ניתן להטיל אחריות אישית על אברהם ברזני בהקשר להתנהלותו לאחר אותו מועד, בו הבין שלא תהיה אפשרות לרשום את המקרקעין. המשך גביית התמורה בנסיבות אלו, ללא גילוי נאות לבן רחמים אודות הקשיים שנתגלו, מהווה הפרה של חובת תום הלב (ברמה הסובייקטיבית), ויש בה כדי להטיל אחריות אישית להשבת התשלומים שבוצעו על ידי בן רחמים ממועד זה ואילך.

סיכום של דבר

בפרשת ברזני קבע ביהמ"ש העליון, כי קמה אחריות אישית על אורגן של חברה, הפועל במסגרת תפקידו, בשל פעולותיו. ברמה העיונית, בניגוד לדוקטרינת הרמת מסך, המכרסמת בעיקרון היסוד בדבר אישיותה המשפטית הנפרדת של החברה, הטלת האחריות האישית על אורגני החברה מרחיבה את מעגל החייבים ותורמת לפיתוחם של סטנדרטים לאחריות אישית של נושאי משרה בחברה, וזאת מבלי לפגוע בכלליות עקרון האישיות המשפטית הנפרדת של חברה. זאת ועוד, בעוד הרמת מסך עלולה לחייב את בעלי המניות באחריות בהיקף נרחב, ללא בחינה מדויקת של אחריותם האישית בהתאם למקובל במשפט האזרחי (מכח דיני נזיקין או דיני חוזים), אחריות אישית מוטלת על אורגני חברה על-פי אמות מידה אלו.

פרשת ברזני הינה תזכורת נוספת לאורגנים בחברה, כי עקרון האישיות המשפטית הנפרדת ומסך ההתאגדות אינם מהווים חסם בפני הטלת אחריות אישית מכח דיני נזיקין או חוזים, בגין פעולות שנעשו על ידם במסגרת תפקידם בחברה.

הערכת שוויין של מניות במסגרת הצעת רכש*

כיצד יעריך בית המשפט, בבואו להעניק "סעד הערכה" לבקשת מי שהיה ניצע בהצעת רכש מלאה, את שוויה ההוגן של התמורה ששולמה עבור המניות שנרכשו בהצעה?

קביעת שווי הוגן של נכס שימשה מאז ומעולם כר פורה לדיונים בין משקיעים, כלכלנים, מוסדות תקינה חשבונאית ורגולטורים. לאחרונה, בפסק-דין **דן עצמון נ' בנק הפועלים בע"מ (ע"א 10406/06)** (להלן: "**פס"ד עצמון**"), פסק בית המשפט העליון, כי חישוב "שוויין ההוגן" של מניות במסגרת "סעד הערכה" בהצעת רכש מלאה, יעשה על פי שיטת היוון תזרים מזומנים (Discounted Cash Flows - DCF), לפיה שוויה הפנימי של חברה מוערך על פי רווחי החברה, כפי שצפויים בעתיד, מהווים לערכם הנוכחי נכון למועד הצעת הרכש.

רקע

חוק החברות תשנ"ט-1999 (להלן: "**חוק החברות**") קובע (בסעיפים 336 ו-337), כי רכישת מניות, המקנה לרוכש החזקה של למעלה מ-90% ממניות חברה ציבורית, תתבצע באמצעות הצעת רכש מלאה המופנית לכלל בעלי המניות. במקביל, קובע חוק החברות מנגנון רכישה כפויה, על פיו היה ושיעור ההחזקות של בעלי המניות הניצעים, שלא נענו להצעת הרכש, קטן מ-5% מהון המניות המונפק של החברה הציבורית, אזי אותם בעלי מניות מחויבים למכור למציע את מניותיהם, והמציע מחויב לרכוש מהם אותן, במחיר ההצעה.

מנגנון הצעת הרכש הנ"ל נועד לסייע בביצוע עסקאות רכישה יעילות, תוך הבטחת הגינות המסחר, השוויון בין בעלי המניות וזכויות בעלי מניות המיעוט, לאור ההנחה, כי קיים כשל אינהרנטי בהחלטת הניצעים אם להיענות להצעת הרכש ואם לאו.

כשל זה, שמנגנון הצעת הרכש נועד למזער, עלול לגרום לבעלי מניות להסכים, משיקולים אסטרטגיים, המתחשבים בהתנהגות יתר הניצעים, למכור את מניותיהם בתמורה בלתי ראויה. כך למשל, כאשר בעל שליטה מבקש לרכוש את יתרת המניות מידי הציבור, ורוב גדול מבין בעלי המניות נענה להצעה, עלולים בעלי מניות המיעוט למצוא עצמם עם מניות בלתי ניתנות למימוש בחברה שאינה נסחרת, שכן לאור הדילול במסחר תמחקנה המניות ממסחר בבורסה. על כן, יתכנו מקרים שבעלי מניות המתנגדים להצעה יעתרו לה מפאת החשש להיוותר בעלי מניות מיעוט כאמור, אף אם ההחלטה מרעה עימם ואינה מעניקה להם תמורה אמיתית עבור מניותיהם. בנוסף, יתכן מצב הפוך, בו בעלי המניות שנותרו ינסו לסחוט מהמציע מחיר מופקע בתמורה למניותיהם.

במסגרת הצעת רכש מלאה שנתקבלה (אשר בעקבותיה הפכה החברה הציבורית לחברה פרטית בבעלות מלאה של המציע), זכאים הניצעים בהצעת הרכש, בהתאם לסעיף 338 לחוק החברות, לבקש מביהמ"ש "סעד הערכה", במידה והתמורה בעבור המניות בהצעת הרכש נמוכה משוויין ההוגן.

* המאמר נכתב על ידי ד"ר שחר הדר, עו"ד, ממשדר גרוס, קלינהנדלר, חודק, הלוי, גרינברג ושות' (GKH). תודות לרפי בראון על סיוע בכתיבת המאמר.

כל המידע הנכלל במאמר זה הינו בבחינת מידע כללי בלבד, ואינו בגדר חוות דעת או ייעוץ משפטי מוסמך. על המשתמש/ת לקבל עצה משפטית נפרדת לפני כל פעולה משפטית או אחרת המסתמכת על המאמר. המחבר והמערכת אינם נושאים באחריות כלשהי כלפי הקוראים.

יחד עם זאת, חוק החברות לא הגדיר את המונח "שווי הוגן", ועל פרשנותו נחלקו הדעות בפסיקה, עד לאחרונה, בה נדרש ביהמ"ש להכריע בנושא בפס"ד עצמון.

תיאור המקרה

בנק הפועלים (להלן: "**הבנק**"), שהחזיק בשיעור של כ- 84.92% ממניות חברת משכן בנק הפועלים למשכנתאות בע"מ (להלן: "**משכן**"), פרסם הצעת רכש מלאה לרכישת יתר מניות משכן במחיר של 1,017 ש"ח למניה. הצעת הרכש זכתה להיענותם של כ- 88% מהניצעים, ובעקבות כך עלו החזקותיו של הבנק לכדי 98.18% מהמניות, ונתמלא התנאי להשלמת הצעת הרכש המלאה, באמצעות רכישה כפויה של מניותיהם של בעלי המניות שלא נענו להצעה. דן עצמון (להלן: "**המערער**") שנכלל בין אותם בעלי מניות המיעוט, עתר לקבלת סעד הערכה בביהמ"ש המחוזי ולאישור תביעתו כתביעה ייצוגית, בטענה, כי מחיר המניות ששולם במסגרת הצעת הרכש היה נמוך מ- 3,441 ש"ח, שווין ההוגן של המניות, לטענתו.

פסיקת ביהמ"ש המחוזי

ביהמ"ש המחוזי קבע, כי יש לפרש את המונח "שווי הוגן" על פי "משמעותו הלשונית המקובלת על הציבור הרחב", ולא על פי שיטות חשבונאיות אשר אינן נגישות לציבור ולביהמ"ש, וכי שיטת ההערכה, שהינה תלויה אסכולה, תניב תוצאות שונות בהתאם להשקפתו המקצועית של כל צד הנדרש אליה. מעבר לכך, קבע ביהמ"ש, כי התמורה ששולמה ע"י הבנק במסגרת הצעת הרכש היתה הוגנת, שכן היא עלתה הן על השווי הנגזר מהונה העצמי של משכן (להלן: "**שווי נכסי**") והן על "**שווי השוק**" או "**שווי הבורסה**" של משכן, היינו, המחיר בו נסחרו מניות משכן בבורסה עובר למועד הצעת הרכש.

פסיקת ביהמ"ש העליון

מהי, אם כן, השיטה הראויה להערכת חברות במסגרת סעד הערכה? לגישת ביהמ"ש העליון, שיטת הערכה ראויה צריכה להתבסס על מקורות השווי הנובעים ישירות מהחברה, ואשר בעלי המניות היו נהנים מהם לולא הצעת הרכש. מקורות אלה יכללו את כלל נכסי החברה וההכנסות מהם, לרבות הכנסות עתידיות. לעניין זה יש להחשיב, לדעת ביהמ"ש העליון את הרווחים העתידיים שהיו מרוויחים בעלי המניות ממניות אלו לולא נכפתה עליהם מכירתן.

לפיכך, קבע ביהמ"ש העליון, כי שיטת היוון תזרים מזומנים (Discounted Cash Flows – DCF), המקובלת על קהיליית המימון לצורך הערכת חברות, היא השיטה הראויה, מבין שיטות ההערכה השונות, להערכת שווייה של חברה ציבורית במסגרת מתן סעד ההערכה. כשם שערכו של כל נכס מוערך על פי הרווחים הצומחים ממנו לבעליו, כאשר הנכס הוא מניה, יש להעריך את שווייה לפי היוון תזרים הדיבידנדים הצפוי לבעליה במשך תקופת הבעלות, בתוספת ערך התמורה שיקבל במכירתה, נכון למועד הצעת הרכש; לפיכך, על פי שיטה זו, ערכה של החברה יקבע הן על-פי תזרים המזומנים המהוון של נכסיה הנוכחיים והן על-פי תזרים המזומנים המהוון, שמתקבל מהזדמנויות ההשקעה העתידיות של החברה, אשר מקורן בכל תזרים מזומנים שהחברה אינה מחלקת כדיבידנד.

כך תמנע מבעל השליטה בחברה היכולת לרכוש מניות מבעלי מניות המיעוט, באופן שימנע מהם רווחים, העשויים לצמוח מהזדמנויות עתידיות, שידועות לו בלבד במועד הרכישה. בהתאם, שיטת ה-DCF ממזערת את הכשל הטמון בהערכת שווי מניות בהתאם למחיר השוק, אשר במקרים של רכישת חברה בידי בעל השליטה בה, עלולה להוביל להערכת חסר, הואיל ולבעל השליטה קיימת היכולת לנצל את

מעמדו והמידע שבידיו, לשם קביעת תנאי ועיתוי הצעת הרכש, ואף לפעול באופן אסטרטגי כדי להפחית את מחיר השוק של המניות, או לנצל ירידות זמניות במחיר זה. כפי שציין ביהמ"ש העליון, שיטת ה-DCF אינה נקייה ממגבלות, מכיוון שבאופן טבעי, היא פותחת פתח רחב לשיקול דעתו של מעריך השווי, אשר יכול להטות את תוצאות ההערכה באמצעים שונים. עם זאת, אף כי ביהמ"ש העליון לא הקל ראש בבעיות אלו, לא היה בהן כדי לשנות את קביעתו בנוגע לעליונות שיטת DCF על פני שיטות ההערכה הנוספות, אשר חשופות אף הן למניפולציות.

באשר למועד ההערכה הראוי לבחינת שוויה של החברה, קבע ביהמ"ש העליון, כי שוויה של החברה יבחן נכון למועד הגשת הצעת הרכש, ולא לאחריו, ולכן לא יכללו בהערכת שווי החברה רווחים הצפויים לבעל השליטה בעקבות רכישת השליטה המלאה בחברה. מטרתו של סעד ההערכה, כאמור, היא למנוע הרעה במצבם של בעלי מניות המיעוט ביחס למצבם עד מועד הצעת הרכש, אך לא להקנות להם רווחים הנובעים מהתרחשויות מאוחרות לה.

עוד ציין ביהמ"ש, כי במקרים מסוימים לא יהיה צורך בשימוש בשיטת ה-DCF, בנסיבות בהן מתקיימת אינדיקציה טובה להוגנות התמורה (כגון במקרה, בו נעשית, בסמוך למועד הצעת הרכש, עסקה מרצון, מחוץ לבורסה, בין בעל מניות בחברה ובין המציע, בה נמכר בלוק של מניות).

באשר לנטל ההוכחה, קובע ביהמ"ש העליון, כי הנטל להוכיח את הטענה, כי התמורה עבור המניות בהצעת הרכש היתה בלתי הוגנת, מוטל לפתחו של מבקש הסעד. עם זאת, משהביא המבקש ראיות, כי על-פי שיטת ה-DCF, שווי התמורה שהוצעה נפל משוויין האמיתי של המניות, אין לשלול מצב, לדעת ביהמ"ש, בו יטען המציע לקיומה של אינדיקציה זו או אחרת להיותו של השווי שהוצע הוגן בנסיבות הצעת הרכש, המיוחדות לעניין (למשל, במקרה שעובר להצעת הרכש נערכה עסקה מרצון מחוץ לבורסה במסגרתה רכש המציע בלוק מניות בחברה במחיר הנופל מהמחיר שהוצע בעבור המניות בהצעה).

כאמור, קיבל ביהמ"ש העליון את טענת המערער, ששיטת DCF היא המועדפת לקביעת השווי ההוגן של מניה בהצעת רכש. עם זאת, נקבע, כי המחיר שקבע רו"ח מטעם המערער הינו מופרך, ולעומתו נתקבלה חוות דעתו של רו"ח מטעם הבנק, שקבע אף הוא את מחיר המניה ע"פ שיטת DCF, אך מצא כי מחיר הצעת הרכש נמצא בטווח העליון של ההערכה בהתאם לשיטה זו. אשר על כן, דחה ביהמ"ש העליון את ערעורו של המערער.

פרק ז'

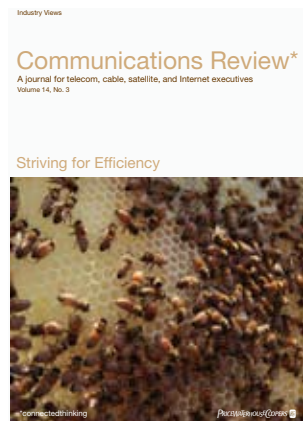
פרסומים חדשים של רשת PwC

פרסומים אלה, ורבים אחרים, ניתן להוריד ללא תשלום באתר www.pwc.com

טכנולוגיה ותקשורת

Communications Review: Striving for Efficiency

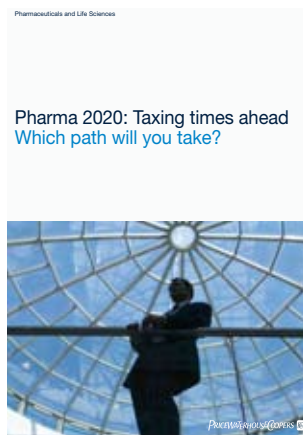
פרסום רבעוני בתחום הטלקום, התקשורת והבידור, הכולל, בין היתר, מאמרים בנושא פישוט המודל התפעולי, במטרה לשפר את מהירות התגובה של חברות, פיתוח ושיפור כלים אנליטיים וכן מאמר הלקוח מה- Global Entertainment & Media Outlook 2009-2013 ועוסק בשוק הגישה לאינטרנט. בנוסף, כולל הפרסום ראיונות עם מנכ"לי חברות טלקום מובילות בעולם.

פארמה וטכנולוגיה רפואית

Pharma 2020: Taxing times ahead - Which path will you take?

פרסום חדש בסדרת Pharma 2020, העוסק בנושא המיסוי על חברות פארמה. בהתאם לפרסום, בין היתר, המשבר הכלכלי העולמי, לחצי ממשלות, שינויים בשוק הפארמה, כפי שנדונו בפרסום הקודם בסדרה, ורפורמות בתחום הבריאות, צפויים להעלות את שיעור המס האפקטיבי של חברות בתעשיית הפארמה ומדעי החיים. תגובת התעשייה למגמות אלו, לרבות הקטנת ההסתמכות על מודל תרופות ה"בלוקבסטר", יהפכו את תכנון המס למסובך ומאתגר יותר בחברות אלו, כמו גם לגורם שיש להתחשב בו מוקדם יותר או מראש בתהליך העסקי.

US GAAP: Issues and solutions for the medical technology industry 2009 Edition

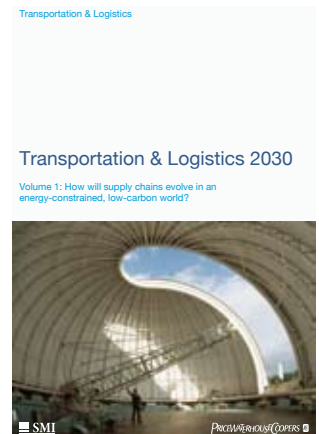
פרסום הסוקר סוגיות חשבונאיות בתקינה החשבונאית האמריקנית עבור תעשיית הטכנולוגיה הרפואית. בין היתר, הפרסום מתייחס לטיפול החשבונאי במו"פ, קניין רוחני, שרשרת הייצור והאספקה, אחריות והכרה בהכנסה.

רכב וקלינטק

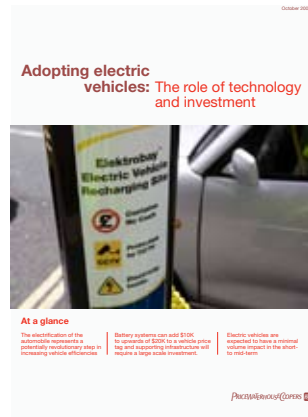
Transportation & Logistics 2030 How will supply chains evolve in an energy-constrained, low-carbon world?

פרסום ראשון בסדרת פרסומים בתחום התחבורה והלוגיסטיקה, המספק נקודת מבט גלובלית בנוגע להשלכות הידלדלות מאגרי האנרגיה והאופן בו תעצב מחדש את התעשייה. הפרסום מבוסס על סקר שנערך בשיתוף Supply Chain Management Institute of the European Business School, בקרב 48 פאנליסטים מ-20 מדינות, כמו גם על תובנות של מומחי PwC בתחום וראיונות עם שניים מהמנכ"לים הבכירים בתעשייה.

Adopting electric vehicles: The role of technology and investment

תחום הרכבים החשמליים מעורר תשומת לב מוגברת לאחרונה, לצד סימני ההתאוששות של תעשיית הרכב מהמשבר. הפרסום דן בגורמים בטווח הקצר-הבינוני, שישפיעו על הצלחת תחום הרכבים החשמליים, שאין ספק שישפיע רבות על תעשיית הרכב, לרבות תמיכה ממשלתית, תשתית רשת חשמלית, טכנולוגיה בנוגע לסוללה, קיבולת טעינה, קבלה מצד הצרכנים ושיקולים סביבתיים.

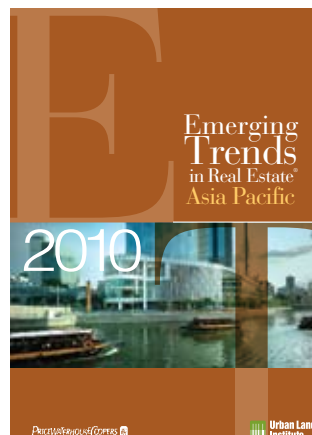

נדל"ן

Emerging Trends in Real Estate® 2010 (US/Canada/ Latin Americas edition)

Emerging Trends in Real Estate® 2010 (Asia Pacific)

פרסומים בשיתוף ה-ULI (Urban Land Institute), המבוססים על ראיונות וסקר בקרב מומחי נדל"ן מובילים, ובוחנים מגמות ותחזיות בתחומי ההשקעה והפיתוח, המימון והמיקום בשוקי הנדל"ן בארה"ב, קנדה ואמריקה הלטינית, וכן באסיה התיכונה.

ניהול סיכונים

Trial by fire

What global executives expect of information security-in the middle of the world's worst economic downturn in thirty years

מחקר עולמי רחב היקף של PwC, CIO magazine ו- CSO magazine, המייצג דעות בנושא אבטחת מידע של 7,200 מנהלי מערכות מידע, אבטחה ופיתוח עסקי בארגונים מכל המגזרים ביותר מ- 130 מדינות. המחקר מאפשר לחברות להשוות את תהליכי אבטחת המידע שלהן עם אלה של מתחריהן.

Advisory Services
Security

Trial by fire*

What global executives expect of information security—in the middle of the world's worst economic downturn in thirty years.

*connectedthinking

PricewaterhouseCoopers |

Current Developments for Directors 2010

פרסום של PwC US המביא תובנות בנוגע להתפתחויות עדכניות והמלצות רלוונטיות לדירקטורים. הנושאים הרלוונטיים הבולטים הכלולים בפרסום כוללים אתגרים עסקיים לאור מצב הכלכלה, השפעת מגמות בתחום המיסוי הבינלאומי, דיווח כספי והתפתחויות רגולטוריות, נושאי חקיקה שוטפים עיקריים והתערבות ממשלתית בעסקים. בנוסף, כולל הפרסום מאמר בנוגע לשיטות, הלקוחות מתחום הבנקאות, להערכת חוסן פיננסי ואיכות ניהולית של ארגון על-ידי הדירקטוריון.

